Biskup

BRODOLOM SV. PAVLA

NA MLJETU U ADRIJI

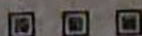
I

NESMISAO LIBELA

NE MLJET VEĆ MALTA

PISAO

KANONIK DR. RUDOLF VIMER



SPLJET
LEONOVA TISKARA
1915.

† VINC. PALUNKO Rodiopolski Biskup

BRODOLOM SV. PAVLA
NA
MLJETU U ADRIJI
I
NESMISAO LIBELA
NE MLJET VEĆ MALTA

PISAO
KANONIK Dr. RUDOLF VIMER.



LEONOVA TISKARA — SPLJET.
1915.

Nihil obstat
SPLIT, 4. ožujka 1914.
kan. **Dr. Rajmund Maroević**, cenzor

IMPRIMATUR
Od Biskupskog Ordinarijata
SPLIT, 4. ožujka 1914
✝ **ANTUN, Biskup.**

UVOD.

Čitajući Djela Apostolska, tvrdo se uvjerih, da se je sv. Pavô, na svome putovanju u Rim, razbio na Mljetu a nipošto na Malti. A čuo sam još iz djetinstva, kako svatko kod nas drži, da se je sv. Pavô razbio na Mljetu. Neki naši mornari, što su bili na Malti, gdje su im kazali mjesto na kom se je razbio Pavao, gdje ga je zmija ujela, i gdje je stanovao, govorahu da se je Pavô razbio na Malti a ne na Mljetu; jer da su oni vidjeli na Malti mjesto gdje se iskrcao, i da za to nema otrovnih zmija na Malti, dok su na Mljetu strašno ljute. U zadnje doba, neki dobri i prostodušni profesur, moj učenik, koji je slušao moje predavanje o Pavlovu brodolomu na Mljetu; kad je lani bio na Malti, gdje su mu toliko stvari pričali o Pavlu, kaže, da su mu kazali i crkvu, što je Pavao sagradio na Malti na čast prečiste Djevice!

Prem da se je sve urotilo proti predaje o Pavlovu brodolomu na Mljetu, to nitko ne će izbrisati iz srca našega naroda.

Napisao sam i tiskao *Melitu*, na talijanskom jeziku, neka je pristupačna širem krugu čitatelja, u kojoj sam dokazao, po vjetru, po moru brodoloma i po okolnostima, da se je Pavô razbio na Mljetu, a nipošto na Malti; jer po onome vjetru — šiloku — nije mogao po oluji doći na Maltu; a Malta nije na Adriji već Mljet; a nijedna od onih okolnosti ne ide za Maltu, već sve za Mljet. Tada se podigne graja na me, više od naših domaćih, nego od Malteza, koji brane svoju svetinju, dok su naši proti nje. Da budu napisali pravu kritiku, bio bih im haran; jer bi se tim sve to više dokazala istina; ali, što je žalosno, navališe uvredama i pogrdama, ispod svake kritike, kao jedan Dr Teologije, profesur na Zagrebačkom sveučilištu; a *Bogoslovska Smotra* štampa tu nakazu kritike. Ja sam, na tu nazovi kritiku, napisao odgovor, gdje sam pobio sve njegove prigovore. Zakucah na vrata *Bogoslovske Smotre*, neka bi u ime nepristranosti tiskala i moj odgovor. Smotra ga primi, ali ne isposlova *imprimatur* na otisak, kako sam je molio; dok nazovi kritika nosi *imprimatur*. Ne znam do koga je.

Gospodin profesor Teologije opet napisa, ali ne da pobije moj odgovor, već da me napade na pravdi Božjoj; tu sam zvan, neznalica, varalica, lažac, plagijator, a *Bogoslovska Smotra* sve to primi i tiska. Ja smatram svojom dužnošću da odgovorim, i šaljem svoj rukopis *Bogoslovskoj Smotri;* a ona mi zatvori vrata u lice; ne će da tiska moj odgovor, koji mi vrati nakon tri mjeseca. I ovo je odgovor što ga sada tiskam.

Neka sudi svijet koliko je korektno postupanje *Bogoslovske Smotre*, koja daje svojim predbrojnicima da čitaju pogrde i uvrede na jednoga dostojanstvenika crkovnoga, a njemu zatvara vrata u lice da se brani od napadaja jednoga njezinoga člana... *O tempora! o mores!* Dragi Bože, na što smo spali!

Ovdje svakoga molim, koji ima kaki prigovor proti Mljeta a u prilog Malte, neka bi mi ga poslao; bit ću mu haran.





NE MALTA VEĆ MLJET.

Čitajući napadaj dr. Vimera, u *Bogoslovskoj Smotri*, br. 3., g. 1913; stao sam razmišljati bi li odgovorio ili ne. Ne, da nijesam znao što da odgovorim, već kako bi se održao, a da, na neke klevete, ne odvratim teškim riječima; istina, čuvat ću se; ali se čuvao, ma ne znam koliko, opet će se otkriti ne dobra strana g. Kritičara, što mu neće biti na diku. Žao mi ga je; ne želim nitkome zla, te niti njemu; ko tebe kamenom, ti njega kruhom. Ali, što ću? moja je dužnost da branim svoju čast. Kad se radi o Mljetu, moram braniti svoje stanovište; a još više, kad se radi o časti.

Reći će možda neko, čemu zagrijavat se pitanjem gdje se je sv. Pavao razbio; te tako dolaziti u doticaj nekih osoba ... — To činim za veću slavu Božju, za čast sv. Pavla i za ugled svete Crkve. — A, odakle veća slava Bogu, čast sv. Pavlu i ugled svetoj Crkvi; da se je Pavao razbio na Mljetu mjesto na Malti? — Svaka istina otkrivena, za veću je slavu Božju. Je li Providnost Božja odredila, da se Pavao razbije na Mljetu? Tada je slava Božja otkrije li se, da se je razbio na Mljetu. Je li Providnost Božja odredila, da se Pavao razbije na Malti? Mi ćemo slaviti Providnost Božju, gdje je tako odredila.

Ja sam tvrdo uvjeren, po svetome Pismu, da se je Pavao razbio na Mljetu; zato ne smijem dopustiti, koliko je do mene, da nam se otme ta slava: *opera autem Dei revelare honorificum est.* Ja, da i najmanje dvojim, da li se je Pavao razbio na Mljetu. ne bih se zaista borio; sačuvao me Bog, da tražim nešto tuđega; ali ono, što nam je Bog dao; hoćemo da je naše. Ne vodi mene, u ovome, ništa drugo, već slava Božja, da se proslavi njegova Providnost, onako kako je on hotio; vodi me čast sv. Pavla, koji hoće da se iskaže harnost onome mjestu i narodu, što ga je onako gostoljubivo primio; vodi me ugled svete Crkve, koja hoće, da se sveto Pismo tumači onako kako je zaista: *Navigantibus nobis in Adria... cognovimus quia Melita insula vocabatur*; a ne prenašati Adriju u Sredozemno more, kamo je ni jedan od ondašnjih spisatelja, ne meće; niti nepoznati otok zamijeniti sa drugim posve dobro poznatim.

Istina, teško se je boriti sa nekim osobama, koje izazivlju, na pravdi Božjoj. Ali, ništa za to; valja sve pretrpjeti za slavu Božju, braneći istinu. Ako nas je malo, i ako smo slabi, ništa za to; Bog je jaki. I nama je mila vjera, a mile su nam i svetinje. Tuđega ne ćemo; sačuvao Bog! Je li Pavao bio na Malti? blago se njima, mi im se radujemo; a, nemamo šta kazati, zašto nije bio kod nas. Ali, je li Pavao bio na Mljetu? tad ga mi hoćemo, i ne damo živi, da nam ga drugi otme. Za to ću posvetiti svoje staračko pero sve dok ga uzmognem držati u ruci. Ja ću čobanče, poput čobančića Davida, pomoću Božjom, praćom, sa pet kamičaka — pet dokaza u *Meliti* — dočekati strašnoga Golijata, sa oklopom, domaćih i tuđih biblioteka i sa mačem universiteta, te domaćih i tuđih učenjaka.

Hoćemo svoje, u tuđe ne diramo, već štujemo. Sv. Luka jasno kaže gdje se je Pavao razbio; neka se dakle ozbiljno uči knjiga Lučina. Ništa za to što većina drži, da se je sv. Pavao razbio na Malti; više nego većina držala je, da se zemlja ne kreće, ipak se je dokazalo da se kreće; tako se može dokazati proti većine, da se je Pavao razbio na Mljetu a ne na Malti.

Mene je čitanje sv. Luke tvrdo uvjerilo da se je Pavao razbio na Mljetu; za to se tvrdo držim sv. Luke, te se ne dam od njega ocijepiti; uza nj tražim zdravo razloženje; a za dobru svrhu trpim i uvrede, proti kojih prosvjedujem u ime znanosti i uljudnosti.

Ovako započinje libel »Ne Mljet već Malta«: — *Kad je izašao prvi dio moje kritike: »Malta ili Mljet« u «Bogoslovskoj Smatri», upitao me jedan gospodin: »A zašto vi to pišete? Ako vi mislite, da ćete g. Palunku što dokazati, onda se ljuto varate«. Pročitavši »Odgovor« na kritiku »Malta ili Mljet«, uvjerio sam se, da je taj gospodin mnogo bolje upoznao g. P. nego ja.*

— Vidi se, da onaj gospodin zna, da, kad sam se stavio da pišem o ovome pitanju, da sam prije pitanje dobro proučio; te, da se g. K. *ljuto vara*, ako misli da će mi nešto protivna dokazati. A, o tome se je uvjerio sam g. K., pročitavši »Odgovor« na kritiku »Malta ili Mljet«, uvjerio se je, da nijedan njegov razlog ne vrijedi gnjila boba, da sam mu ih sve pobio. A tome je dokaz, što je zapustio svoje dokaze u »Malta ili Mljet«, a prešao je na drugo polje, što ga manje ulazi u pitanje, nego Pilat u vjerovanje.

Mislim, da, sudeći po kritici »Malta ili Mljet« i po mome »Odgovoru«, i opet po libelu »Ne Mljet već Malta«, da se drugi smisao ne može dati onim riječima da, *mislili što meni dokazati, da se ljuto vara*. I ja

mu kažem, da se ljuto vara, badava mu pomoć svih biblioteka i učenjaka domaćih i tuđih. Istina je da se je sv. Pavao razbio na Mljetu a nipošto na Malti.

Libel »Ne Mljet već Malta« slijedi: — *Kad pročita kakav dokaz protiv Mljeta, g. P. ili će ga mukom mimoići, kao da ga nije vidio, ili će reći, da sam njegove riječi krivo shvatio i zlo protumačio, ili će odgovarati na sve, samo ne na ono što bi trebalo. A kad sve to ne pomaže, pozvat će se na svoje crkveno dostojanstvo.*

— A sad, evo me da dokažem, da, sve ono što on predbacuje meni, sve to on sam čini. Razdrobimo komad po komad.

Kad pročita kakav dokaz proti Mljeta, g. P. ili će ga mukom mimoići, kao da ga nije vidio. A sada neka nepristrani sude, tko se je o ovome ogriješio, ja ili g. Kritičar? Neka mi kaže što sam ja *mukom mimoišao, kao da nijesam ni vidio;* na sve ću mu odgovoriti. A neka bolje pogleda u »Odgovor« i uvjeriti će se i on i svak da nijesam ništa mukom mimoišao. On je u svojoj kritici naveo toliko prigovora *protiv Mljeta*, a ja sam mu na svaki odgovorio i sve ih pobio, preko šestdeset ih. Istina, nijesam hotio odgovarati na neke neslane prigovore; kao na pr. — *Kad bi napokon zašli u Jadransko more, morali bi svi putnici upravo bolovati na očima, kad ne bi opazili visoko Albansko gorje.* [1]) Ja sam na ovo primjetio: »da ne zaslužuje nijedan odgovor: *sol guarda e passa.* [2]) Zaista, na take se prigovore nijesam osvrćao. Ali on, mjesto da brani one prigovore, što sam ih pobio, on donosi, na str. 37 libela »Ne Mljet već Malta«, one prigovore

[1] Dr. Vimer *Malta ili Mljet.* str. 24.
[2] *Odgovor.* str. 43.

na koje nijesam hotio odgovarati; ali ću mu odgovoriti, kad budem na njima, a nepristrani će suditi, vrijede li čemu. Ali on ne odgovara na moje dokaze onako kako bi imao; već, regbi, da se igra na slijepoga miša. Njegova je dužnost pobiti moje dokaze; a on preko njih prelazi, kô da ih nije ni čuo, ni vidio. Ja navodim na str. 3 i 4 *Odgovora* moj razgovor sa Mons. Bulićem, iz kojega se jasno vidi, da sam napisao *Melitu* prije nego sam nabavio Giorgia. Njegova je dužnost dakle, da najprije razvidi, da li je istinit onaj razgovor il izmišljen. Ta on piše prof. Stivalu, na sveučilište na Maltu, da mu razjasni kad je onamo oblačno nebo; pita razjašnjenja od prof. Partscha na sveučilištu Lipskom, i od prof. Millera na sveučilištu Stuttgarte; a da ne pita Mons. Bulića, s kim je u dopisivanju, koji mu šalje knjige, i izvještuje ga u ovome pitanju, u kojemu se posve s njime slaže; to nije vjerojatno. A opet, da onaj moj razgovor sa Mons. Bulićem, nije živa istina, bio bi mu on kazao, da nije istina, što pišem, i tada g. K., po svome običaju, bio bi navalio na mene, da varam i da podmećem laži. Muči g. K., dakle on zna, da je onaj razgovor živa istina; ipak kategorično kaže, da nije istina, da sam napisao Melitu prije nego mi je zaimao Mons. Bulić Giorgi. I još traži kriva svjedočanstva, da sam zaimao Giorgi tri godine prije moga razgovora sa Mons. Bulićem. Nevjerojatno, ali istinito. G. K. imao je prije pobiti moje dokaze, pa tada izaći sa svojim prigovorima. Ja, u *Odgovoru*, navodim njegove prigovore od riječi do riječi, počamši od njegove prve strane (str. 3) pa sve do zadnje (str. 50); na nekoj strani, pobijam i dva i tri njegova prigovora; nijednoga ne ostavljam; a on sve moje dokaze mimoilazi muče;

a na mjesta izvraća moj tekst, ili ga izokoluje, te ne odgovara *ad rem*.

Ja sam mu dokazao, da εὐροκκύλων znači bijesan *jugoistok*; a on hoće da znači *sjeveroistok*; a da ne pobija *jugoistok*, niti dokazuje *sjeveroistok*. Reći ću na ovo ono, što sam od njega naučio: *Horribiliter confutavit me! dixit: non est verum.*

Ja sam, u Odgovoru, tačno opisao kako je lađa izašla iz Boniporta, po jugu, proti vjetra, i kako je po tifonu *jugoistoku* pođala pod Kaudu; a on ništa ne pobija, već se nanovo povraća, u libelu, *da je vjetar došao sa juga bio bi lađu razbio o Kretsku obalu.* Što tim izlazi, kad sam ja to pobio? Neka prije pobije moje dokazn, pa tad neka navede svoje; a neka ne donosi nesretne prispodobe, što nemaju smisla. Veli: *Ta ima li čovjeka, koji će ustvrditi, da je jugo bacio lađu iz Splita u Vis?* — A ja na to odgovaram: »*Ta ima li čovjeka, koji će ustvrditi, da ne može jugo baciti lađu iz Splita u Vis?*»

Na str. 25. libela piše: *kad lađa plovi a mezza puppa*... A ja sam kazao u Odgovoru, da, lađa po tifonu, valja da ide *a fil de roda*, ni dlaku lijevo, ni desno, onako kako je išla lađa Pavlova. Njegova je dužnost bila dokazati, da nije istina da lađa, po tifonu, ima ići *a fil de roda*; te da može ići *a mezza puppa*, i da je tako išla, *a mezza puppa* lađa Pavlova. Vidi se da on mene pobija: *Horribiliter confutavit me! Dixit: non est verum.* Ja sam mu toliko naučenjaka naveo, koji govore, da pod imenom sirti, ovdje se razumijevaju, *loca, arenosa, sassosa*, a ne Sirti Afričke; a on na to odgovara (na str. 23) *da sam se obratio na krivu adresu.* — I ništa drugo! Ovako on pobija auktore! *Horribiliter confutavit me! Dixit: non est verum.*

Na 10. str. *Odgovara*, ja sam mu dokazao, kako, po mome tumačenju, ne bi se, bio sv. Luka ogriješio *tautologijom*, kako on kaže; ali, po njegovu tumačenju, bio bi sv. Luka rekao krupnu netačnost, dapače nesmisao. On, na ovo ne odgovara ništa, već muči kao oparen. Ovdje je slučaj, *chi tace conferma.*

Na str. 23., kažem, kako sv. Luka, kroz sva putovanja Pavlova nigdje ne imenuje more, nego samo Adriju gdje ih je bacila oluja, a da oni nijesu znali kamo idu; dakle, to je more sve drugo, od onoga na kome su se imali naći, i na kome su doslje bili; a da je onaj otok *quaedam insula, quae vocatur Melita* Mljet, ne Malta; jer, da je onaj otok bio Malta, sv. Luka, po svome običaju, ne bi bio imenovao more, a bio bi rekao, *insula Melita.* Ni na ovo ne odgovara ništa; šuti kao kamen. G. K. ne pobija ni jednoga spasitelja, što sam ih naveo u Meliti, koji zovu *Adria* more između Italije i Ilirije, već izlazi sa spasiteljima, koji, da tobože zovu Jonsko more, *Adria*. A ja sam mu, na novo, dokazao, da svi ti njegovi spisatelji zovu *Adria* jedino more izmeđ Italije i Ilirije.

Ja sam mu jošte naveo više teksta iz: 1) Stacija; 2) Virgilija; 3) Florija; 4) Lukana; 5) Plutarha; 6) Polibija; 7) Plinija; a opazio sam mu, da ništa nije prigovorio: 8) Tucididu; 9) Eshilu; 10) Erodotu; 11) Euripidu; 12) Isokratu; 13) Aristotelu; 14) Teofrastu; 15) Diodoru Sikulu; 16) Dionisiju Alikarnasu; 17) Dionisiju Karacenu; 18) Apijanu; 19) Lukreciju Karu; 20) M. Tul. Ciceronu; 21) Juliju Cesaru; 22) Pomponiju Meli; 23) Seneki; 24) Tacitu; 25) Aeneju Floriju. A uz ove nadodajem i one što ih je on naveo; 26) Horaca; 27) Propercija; 28) Ovidija; 29) Scilaksa; 30) Straba; 31) Livija; 32) Josipa

Flavija. Svi ovi, na više mjesta zovu more između Italije i Ilirika, *Adria;* a more između Sicilije i Grčke, *mare Jonium.* On sve ove mimoilazi mukom, ne pobija nijednoga i već jedino: *Horribiliter confutavit me! Dixit: non est verum.* Neka mi na ovo nitko ne opazi; to sam naučio od g. K.

A znate li, kako g. K. odgovara na sve moje dokaze? — Daje mi lekcije od *s* malo i *S* veliko i zabada u Giorgi. Divna konfutacija!

E, brate moj, ne ide tako. Red je prije pobiti sve one spasitelje ili im se pokloniti, te priznati, da je *Adria* sv. Luke more između Italije i Ilirije; te, da je Melita, Mljet; pošto sam g. K. kaže: *Tu se dakle drži Luka onih pisaca svoga doba, koji more između* Italije i Ilirika *zovu Adrija.* — Ja sam zamijenio *Krete i Malte* sa »Italije i Ilirika«; pošto svi spisatelji do sv. Luke zovu *Adria* more između Italije i Ilirika, a nijedan ne zove *Adria* more između Krete i Malte; to su neki počeli zvati nakon 100 godišta poslije sv. Luke.

Na str. 45. Odgovara, istakao sam kako su stari Maltezi štovali Herkula, za to što ih je oslobodio od ljutica, i stoga su mu sagradili hram. A on šuti, kao oparen; a ne zna, da je ovo jasan dokaz, da nije na Malti nikada bilo ljutica.

Mislim, da je ovo dosta, da se svatko uvjeri kako g. K. *mukom mimoilazi sve dokaze, kao da ih nije ni vidio*... Slijedi:

Ili će reći, da sam njegove riječi krivo shvatio i zlo protumačio. — Neka mi čisto bistro navede gdje sam ja to kazao. Dok on baš tako kaže. U Malta ili Mljet« na str. 11, kaže: *Ime vjetra... i pravac kojim je tjerao lađu, to su dva dokaza.* Na to sam mu ja opazio u »Odgovoru« str. 19, da to nijesu dva dokaza: »Zar da ime vjetra ne znači istodobno i pravac kojim tjera lađu, i obratno«? A on se u libelu, str. 25. brani, da sam ga krivo shvatio; *jer kad lađa plovi a mezza puppa, onda ne ide strogo onim smjerom, kojim vjetar duva.* A ne sjeća se da je ovim kazao veliku nesvjest; tu je jedno vjetar, a drugo je pravac; pa da su to dva dokaza, kud će lađa!... Na str. 36 »Malta ili Mljet«, piše: — *Za ove natpise* (o Primusu na Malti) *dobro znade »Melita«, jer navodi knjigu Vigouroux-ovu, u kojoj su prepisani; ali mudro šuti o njima.* A kad sam mu ja opazio, da ne šutim već da sam ih naveo u »Meliti« str. 41, i da sam istumačio da se ni najmanje ne odnose na Publia. A on sada u libelu »Ne Mljet već Malta«, str. 33. evo kako izvrče: — *Badava sam gospodina indirektno upozorio na Vigouroxovu knjigu, koja je na osnovu iskopina pružila nesumnjive dokaze kako se zvanični poglavar otoka Malte službenim nazivom zvao* πρωτος *ili latinski princeps. Sad bi bila dužnost Melite, da pokaže, kako Vigouroux nema pravo. Ali g. P. nije našao za vrijedno, da se upusti u kakovo dokazivanje, već je jedva spomenuo, da to nije tako, kako bi htio učeni Vigouroux. Za to sam ja reko, da Melita mudro šuti o tim natpisima.* — Glete, ljudi Božji, kako onaj čovjek piše! On veli, da *me je upozorio na Vigouroux...;* na to njegovo upozorenje, *da bi bila moja dužnost, da pokažem kako Vigouroux nema pravo.* Ali da ja nijesam to učinio, te da je on tada kazao, da *mudro šutim.* A sad: Melita je izašla god. 1910; a njegova je kritika izašla god. 1911., u kojoj on kaže, da *mudro šutim o natpisima.* A sad molim da mi kaže, kad je on *mene upozorio*, ma bilo i *indirektno*, prije

nego je napisao kritiku, a da ja na to *nijesam našao vrijedno, da se upustim u kakovo dokazivanje?* Nije ništa istina; on mene nije nikada ništa upozorio, već napisao, da *mudro šutim*, dok sam u Meliti raspravljao. A sada prosvjedujem, u ime znanosti, da se neko usuđuje ovake neistine javno pisati; zavaravati čitatelje, ocrnjivati nevine na pravdi Božjoj.

On veli, da je kazao da *mudro šutim o tim natpisima*; jer nijesam *našao za vrijedno, da se upustim u kakovo dokazivanje.* A evo kako sam ja *mudro šutio*: — »Continua s. Luca: *In locis autem illis erant praedia principis insulae, nomine Publii, qui nos suscipiens, triduo benigneque exibuit* (**Acta** XXVIII, 7). Quel τῷ πρώτῳ τῆς νήσου, la Siriaca legge: *qui erat insulae princeps;* e Ario Montano traduce: *erant praedia primario insulae;* e Erasmo di Roterdam: *erant praedia primario insulae.* Il che vuol dire, che era il meglio stante dell' isola, e non πρῶτος o *Primus* di nome, come vorrebbe il dotto Vigouroux colle due iscrizioni esistenti a Malta, (*Le Nouveau Testament*, p. 323) e che non sono affatto ad rem... Quindi quel τῷ πρώτῳ τῆς νήσου, può essere primo di dignità, di benestanza, di autorità. Abbiamo negli stessi Atti Apostolici, in altri luoghi τοὺς πρώτους τῆς πόλεος (**Acta** XIII. 50); e questi primi non sono nè *Primi* di nome nè governatori, come vorebbero i dotti Van Steenkiste (**Act. Apost.** p. 377). Fillion (*La Sainte Bible.* VII. p. 811) e Vigouroux (u. s.), ma i primarii; come pure τῶν Ἰουδαίων πρώτους (**Acta** XXVIII. 17), non sono nè magistrati Giudei, nè *Proti* di nome.« — (1) I, sve ovo za jednoga sveučilišnoga profesora, Dr. Teologije bit će: *mudro šuti!*... A po ovome sudite sve druge:

[1]) *Melita.* pag. 41.

et crimine ab uno disce omnes, ili omnia; ovaki je u svim svojim dokazima. Pa, tko, da me ne požali, da s ovakima red me je voditi rasprave!

On je kazao, da sam ja rekao: *da se Julije bojao vjetrova koji jednako duvaju u jadranskom moru.* A kad sam ja pitao, da mi pokaže gdje sam ja to kazao. A on ne odgovara, već kaže: *Ta smisao svega što je ovdje napisao g. P. jest: ako udari bura zlo, ako udari širok još gore.* — A, tko ga pita to? Ja pitam da mi kaže, gdje sam ja kazao, *da se je Julije bojao vjetrova, koji jednako duvaju na jadranskom moru.* Tko ovdje kaže, *da sam riječi krivo shvatio:* ja, ili sam g. kritičar?

Slijedi: — *Ili će odgovoriti na sve, samo ne na ono što bi trebovalo.* — Glete, kako ga ruglo bije po glavi! On govori o Giorgi, da sam po njemu napisao *Melitu*; što ni najmanje ne ulazi u pitanje; ovdje se ne radi, kojim sam se auktorima služio, već, da li je dokazano da se je Pavao razbio na Mljetu, ma bilo da sam to dokazao po sebi ili po Giorgi, deseta. Dokazano je ili nije dokazano. On o tome piše, a ništa ne pobija moje dokaze o vjetru, koji nije mogao dovesti na Maltu već na Mljet; o moru na kojem se nalazi Mljet a ne Malta; o okolnostima, koje sve odgovaraju Mljetu a nijedna Malti. A on ni na što ne odgovara, već se bavi sa Giorgi, i sa spisateljima poslije sv. Luke, 100—300—400—600 godina, da dokaže, da se Jonsko more zvalo *Adria;* što mu nitko ne niječe, za doba onih spisatelja. Ali, što ga oni ulaze za doba sv. Luke? Što se ne bavi spisateljima prije sv. Luke, koji od njih zove Jonsko more, *Adria?* A meni kaže: *odgovara na sve*, samo ne na ono *što bi trebovalo.* To je: reci, da ti se ne reče. A neka meni iznese na što nijesam odgovorio.

Slijedi: — *A kad sve to ne pomaže, pozvat će se na svoje crkveno dostojanstvo.* — Evo kako se to zbilo, a samo jedan put. Ja sam kazao kako je lađa izašla iz Boniportusa, *aspirante Austro;* to jest protiv vjetra; a to biva, jedreći koso — burdižajući; te je plovila uz Kretu — *legebant Cretam* — A, ploviti uz obalu, ne će reći, da se ima otirati o obalu; a nada sve, ako je vjetar tjera na obalu, kako je u ovome slučaju, tada valja odalečiti lađu od obale, barem tri, četiri milja; i tako ploviti uz obalu. Dosta je pogledati na kartu, da se vidi kako je sada lađa na istome pravcu od Kaude. Lađa je tim pravcem jedrila, na *orcu*, nešto na vjetar. Za tim je napao tifon, koji krene jače na istok, te posta *euroklidon* ili *eurakilon* — jugoistok. Sada lađa mora *pođati;* a pošto je još nosilo jedro, u po krme, dođe pod Kaudu. A g. K. veli, *da je taj vjetar duvao sa sjeveroistoka, da je euroaquilo sjevero-istočnjak. Kad bi ih kakav južnjak bacio bio do Kaude, morala bi lađa ploviti protiv vjetra, a to se očito protivi sv. Pismu, koje kaže, da lađa nije mogla vjetru odoljeti.* (Za to sam kazao, da je lađa pođala pod Kaudu). *Tvrditi dakle, da je euroaquilo bio vjetar s juga, znači izvraćati sv. Pismo.* — Na to sam ja kazao: »Neka mi oprosti g. kritičar, gdje ću mu kazati, da *ne znači ovo izvraćati sv. Pismo*, već znači, da brodarenje na moru, nije baš konj od megdana g. kritičara; a to se jasno vidi na strani 12., gdje hoće da prestavi sebi tifoničku oluju sa brodima osidranim i svezanim u riječkoj luci čim kaže: *Ja sam sebi (ne znam, da li pravo) tu stvar tumačio sa prijelazom skele na rijeci, gdje valovi udaraju brodu o bok, pa ga tako turaju s jedne obale na drugu.* Ovako može govoriti samo onaj, koji ne zna, da li je more slano. Znam, da u tome nema sramote za g. kritičara, pošto se ne može od njega zahtijevati, da se razumije u more i u brodarenje; ali se svakako ima zahtijevati, da bolje mjeri riječi, kada se tiče brodarenja, a ne kategorično kazati jednome crkvenome dostojanstveniku, koji mora čuvati sv. Pismo čak više nego oči u glavi, te i sami život, *da izvraća sv. Pismo,* što znači, da se s njime služi da zavarava«. — A sad, neka nepristrani sude, odgovara li ovo onome što kaže g. K. u svome libelu: *A, kad sve to* (to jest: mukom mimoići — reći da je krivo shvatio njegove riječi i zlo ih protumačio — ili na sve odgovarati, samo ne na ono što bi trebovalo) *ne pomaže, pozvat će se na svoje crkveno dostojanstvo?* — Eto, s kim me je red raspravljati o znanstvenim pitanjima! Na žalost!

Na str. 22. Libela, govori g. K.: — *Pod izvraćanjem nijesam mislio krivotvoriti, već krivo tumačiti sv. Pismo.* — Neka mi oprosti, ali *izvraćati* nije svejedno što i *krivo tumačiti.* Obično se krivo tumači od neznanja; a izvraća se od namjere da se zavara. Svako je izvraćanje i krivo tumačenje; ali nije svako krivo tumačenje i izvraćanje. *Izvraćati sv. Pismo*, reći će, promijeniti smisao sv. Pisma, kao da, tobože, to uči sv. Pismo. Ta g. K. ne veli Vulgati, da izvraća sv. Pismo, već, *da nije zgodno prevela* riječi κατ' αὐτῆς sa *contra ipsam;* [1]) jer, jasno da nije Vulgata imala zle namjere. Ja sam na toliko mjesta mogao kazati g. K. da izvraća sv. Pismo; n. pr. onđe gdje govori, da su mornari *okrenuli lađu protiv vjetra; razapeli jedro...* [2]) dok sv. Pismo jasno kaže, *data nave fla-*

[1]) Dr. Vimer. *Malta ili Mljet.* str. 8.
[2]) *Ib*, str. 12.

tibus, ferebamur ... Tako isto, nijesam mu kazao da izvraća sv. Pismo kada reče, da je Publiu bilo ime πρῶτος *Primus*, a sv Pismo kaže: *nomine Publii.* — A zašto nijesam ja njemu kazao da izvraća sv. Pismo? — Za to, što mislim s kim govorim, sa jednim doktorom Teologije, sveučilišnim profesorom i kanonikom jednoga glasovitoga prvostolnog kaptola. *Ja gledam u gospodinu* ne *samo pisca,* već i njegov karakter. A g. K. kaže: — *Stoga ja ovdje svečano izjavljujem. da sa crkvenim dostojanstvom g. P. nemam nikakova posla. Ja gledam u gospodinu samo pisca »Melite« i »Odgovara« i bavim se njegovim književnim radom, gdje se gleda jedino samo ono, što je pisano, i na ništa drugo.* – Neka mi prosti, ne ide tako; kad se raspravlja, o nečigovu pismu, dobro je znati kaka osoba ono piše. Ovdje je pitanje o tumačenju sv. Pisma; pa zar, da se nema paziti, tko je, te tako tumači; da li je kaka privatna osoba, ili jedan profesor Teologije, ili jedan dostojanstvenik crkovni, komu je sveta svaka riječ sv. Pisma, ili jedan racionalista; je li učena osoba ili neuk?

Opet, dobro je *gledati na ono što je pisano*, ali ne udarati nepristojnim izrazima na osobu, već jedino pobijati pismo. A pobijajući pristojno pismo, ošine li nešto indirektno osobu što je pisala; to ona osoba ošinuta, ima sebi pripisati. Je li na pr. netko izopačio jedan tekst, što navodi, a to mu se dokaže; to će ga zaista ošinuti i grdno ... Je li neko napisao, da nije istina što *x* piše, a *x* mu dokaže da je ono istina; tim onaj što je kazao da nije istina, dobiva tešku zaušnicu, da mu ima pasti obraz na zemlju, ako ga imade; a *x*, te je bio klevećen, ne vrijeđa ga niti najmanje, on brani sebe.

A opet imao bi znati g. K. da su učinjene uvrjede veće ili manje odnosno na osobu koja se vrijeđa. Reče li neko *lažeš* prostome čobanu? to je uvrjeda i teška; a reče li građaninu? ta je uvrjeda puno veća; a reče li jednome svećeniku? tad je još puno veća uvrjeda; sve što je odličnija osoba što se vrijeđa, to je i veća uvrjeda. A opet, većina je uvrjede i odnosno na osobu koja vrijeđa; od jedne je fukare puno manja uvrjeda, nego što je od jedne odlične osobe; prem da odlične osobe ne vrijeđaju. A opet je istina da neke osobe ne mogu uvrjediti, jer se njihova ne piše.

A sad homo da se pozabavimo bliže sa radom libela »Ne Mljet već Malta». Istina, ovo ne ulazi u pitanje; jer dokazao ja po sebi ili po Giorgi, ma bilo i plagijatom, da se je Pavao razbio na Mljetu a ne na Malti, svejedno je. A u dokaze, da se je Pavao razbio na Mljetu, ne ulazi ga ni ugled moje osobe, ni osobe Giorgine, već svjedočanstva učenjaka popraćena zdravim tumačenjem.

Ali se čudom čudim g. K., kako on može kazati, da *gleda jedino samo ono što je pisano i na ništa drugo...;* dok čini sve obratno od onoga što govori; on se posve malo bavi, da ne rečem ni malo, sa onim što je napisano; naime, sa dokazima, koji jasno vele da se je Pavao razbio na Mljetu, a sve se bavi sa mojom osobom, da dokaže da *nijesam daleko od plagijata knjige Giorgine.* Za 15 strana libela bavi se sa mnom. Ostavio je pobijati moje dokaze, što jasno vele, da se je Pavao razbio na Mljetu; te, regbi, ne traži drugo, već da dokaže moje neznanje i zavaravanje. A kojim uspjehom? Vidjeti ćemo.

Ja mu se čudim, a neka prosti što ću mu kazati, ne mislim ga vrijeđati, već opažam, kako se je stavio

na krivi put, da dokaže, da se je Pavao razbio na Malti, a ne na Mljetu — pošto je svečano izjavio: *Kako bi nam i milo bilo, kad bismo mogli reći, da je naš hrvatski Mljet primio Pavla u svoj naručaj*[1] — Pitam: što ga ulazi moja osoba? Zašto, da se osvrće na moju osobu, kad se *bavi* mojim *književnim radom*? Neka se bavi mojim dokazima; neka pobija auktore što ih navodim; neka kaže, gdje sam lažno kojega naveo, gdje sam osakatio koji tekst. Ali nađe li da su teksti pravi, tada neka ih pobije. Moj auktoritet ne ulazi ga niti najmanje; već je auktoritet dokaza, teksta, koji čekaju odgovor da ih pobije, ili da im se pokloni. Tekst pravi jednoga auktora vrijedi, koliko vrijedi auktoritet onoga auktora; ama iznio ga *x* ili *y*; tim ništa ne gubi niti dobiva. Na pr. Porfiregenet govori, da je Melita, Mljet, *ubi et vipera D. Pauli digitum mordens, ab eo excussa igne conflagravit.*[2] Ovaj tekst svejedno vrijedi, bio onaj te ga navodi *neznalica* ili *učen, lažac* ili *iskren*, bilo da je taj tekst *našao* ili *ukrao; tekst* sve isto vrijedi, ni manje ni više. Neka se dakle bavi tekstom, a ne načinom, kako je osoba dobila taj *tekst*. A opet nagađajući i izvrčući o osobi da je ocrni, ne znam, koliko je plemenito, koliko kršćansko.

G. K. hoće, da *sam* ja *napisao Melitu po Giorgi*. Ja sam u uvodu *Odgovora* tačno istaknuo kako sam Melitu osnovao i napisao bez Giorgi; a pošto sam kasnije našao u Giorgi lijepih izvora, naveo sam ih, naslanjajuć se na nj, učena i poštena spisatelja. Da sam osnovao Melitu bez Giorgi, to mogu posvjedočiti

[1] Dr. Vimer. *Život sv. Pavla*. Zagreb 1907, st. 214.

[2] Porphyrogenitus. *De Admin. Imper.* cap. 36. Ap. I. Giorgio. *Divus Paulus*. Venetiis. Zane. 1730. pag. 20.

stotine i stotine mojih učenika na c. k. vel. Gimnaziju u Dubrovniku od god. 1878—1898, kojima sam tumačio putovanje Pavlovo i njegov brodolom na Mljetu, sa istim dokazima što su u Meliti, jedino što sam kasnije iznašao dokaz njegovoga dolaska u Sirakusu, kad je jur bila napisana Melita, kako sam se tužio Mons. Buliću, ono jutro na plokati Dušica, kad sam kazao, da sam napisao Melitu, i da sam na sve prigovore dovoljno odgovorio, samo što ne znam reći, zašto su pošli u Sirakusu. A on će mi na to: kad je tako ništa ti ne vrijede svi dokazi. — Što, jer ne znam na sve odgovoriti ne vrijede dokazi? Ja imam vjetar, što je puhao, imam more, imam okolnosti, imam luku što sam mjerio svojim rukama. A tad me on naputi na Giorgi i zaima mi ga, kad mu ga vrati Dr. Alfirević. Neka Mons. Bulić reče na svoju poštenu riječ, je li sve ovako bilo. A g. K. u tijesnom je odnošaju sa Mons. Bulićem.

G. K. veli: *Da čitatelji vide, jesam li smio takova šta ustvrditi- tiskat ćemo u prvome stupcu pet stranica, kako od riječi do riječi stoje u »Meliti«, a u drugome stupcu navest ćemo kako i gdje o istoj stvari govori Giorgi.* — Ne znam zašto je ovo donio u dva stupca, gje sam ja naveo tekste auktora, što ih nijesam imao, a našao sam ih u Giorgi. Pitam: da li sam ja izopačio te tekste ili sam ih vjerno prinio. Mislim da sam ih svuda vjerno prinio, kako se može svak uvjeriti. Kad sam ja pošteno te tekste uzeo iz Giorgi i sve vjerno naznačio, što je tu sramota meni? Što je hotio tim reći g. K.? — Tražio je dlaku u jaju; ali je nije našao; samo je pokazao plemenitost svoga srca! I tako mu taj rad zaludan. A što, da se kaže o nekome koji uzalud troši vrijeme, kartu i mastilo?..

Na st. 13 govori g. K.: *g. P. nije samo Giorgijeve navode slijepo uzajmio, već i njegovo tumačenje od riječi da riječi prepisao.* — Nijesam *slijepo uzajmio* već pametno i tačno, a to je dokaz da nije nijedan *navod* našao da je kriv. A gdje sam prepisao njegovo tumačenje, i to sam naveo otkle je, skupa sa tekstom; tako isto i gdje sam naveo i smisao Giorgin. Što je nepoštena ovdje iznašao, imao je iznijeti. Ne kaže ništa. Dakle nije našao ništa. *Povero tempo mal perso!*

A sad, na st. 13 nadodaje: *Medjutim imade u »Meliti» sila mjesta, za koja se g. P. nije činilo ni vrijedno ni shodno kazati, da ih je uzeo iz Giorgia.* Te, na st. 18 zaključuje: *Ali ovako nije daleko od plagijata knjige Giorgijeve.* — Sve što sam uzeo iz Giorgijeve knjige, sve sam tačno i pošteno naznačio; dapače i puno više nego sam bio dužan. Ja sam imao neke auktore. Polibia, Cicerona, Catula, Cesara, Livia. Virgilia, Horaca, Tacita, Plinija: za to sam mogao navesti te auktore, a da se ne osvrćem na Giorgi — *Ap. Giorgi*; — ali nijesam tako učinio, već sam svuda naveo Giorgi, jer sam po njemu naveo te auktore, pošto sam prije bio napisao Melitu, a te auktore nijesam navodio, misleći da ne treba, pošto je stvar jasna; a kad sam nabavio Giorgi, te vidio da on navađa te auktore, po njemu sam ih i ja umetnuo u moj rad. Sve što sam ja uzeo iz Giorgi, sve sam tačno naveo, kako je jasno; ja se ne stidim Giorgia, već se njime dičim. A je li kaka riječ ili ideja moja kako i u Giorgi, to nije razlog da sam je ja uzeo u Giorgi; dapače bilo bi čudo da ništa toga nema; o ovome pitanju pisao je Giorgi, i ja pišem o istoj stvari; istu istinu zagovaram ja koju i on; isti se prigovori prikazuju meni, koji i njemu; u isti smisao uzimljem ja riječi sv. Pisma u koji i on; govorimo o istome vjetru, o istome moru; neke okolnosti ja shvaćam, koje je morao i on shvatiti; meni je poznata vjera Malteza i njihovo štovanje prema sv Pavlu. kako i njemu, ako ne i više nego njemu; on je poznavao Mljet i život Mljetski posve dobro i ja poznam Mljet još bolje od njega; on je znao da na Malti nema otrovnih zmija, to zaista znam i ja; on je znao da su strašne ljutice na Mljetu, to zaista znam i ja. Tako recimo i o toliko drugih sličnih stvari. Pa zar, upotrijebim li ja kaku riječ, kaki izraz, kaku misao, što je upotrjebio i Giorgi bit ću njegov *plagijator!* Na ti način koje bi djelo bilo a da nije kojega drugogu *plagijat?* Mislim nijedno.

— Što je *plagijat?*

— Plagijat je, kriomično prisvajanje tuđa literarna rada, te se s njime kititi kako sa svojim. Je li neko naveo tuđi rad, te ga označio, čiji je? nije *plagijat*, jer priznaje da je to tuđe a ne da je svoje. Je li se neko služio nećijim radom, ali to nije onoga rad, već je to opće znanosti? tada, prem da ne navodi auktora, ne čini *plagijat;* jer se ne služi tuđim, da se tim kiti kao svojim. Na pr. neko piše: »Rim je bio sagrađen od Romula i Rema»; a ne navodi da tako piše Livije; ne bi učinio *plagijat;* a bi li kazao: tako piše Livije, rekao bi glupost. Tako, neko piše: glavni su gradovi Dalmacije: Zadar, Šibenik, Split, Dubrovnik, Kotor; te da mu se ne reče da je učinio *plagijat* knjige Klaićeve; nadodaje: tako kaže Klaić u svojoj povijesti Hrvatske. Svak bi pomislio, da li je taj čovjek pri svojoj svijesti.

G. K. veli: — *Nanizat ćemo najvažnija i od ovakovih mjesta* — gdje sam ja tobože *uzeo iz Giorgi* — *za koja se g. P. nije činilo ni vrijedno ni shodno kazati.*

Što navodi ta mjesta, milo mi je; jer će se svak uvjeriti, kako nijesam ništa uzeo iz Giorgi, a da nijesam označio, a da g. K. ne čini baš najplemenitiju stvar kad hoće to nekomu prišiti. Ali ću nešto opaziti. G. K. nije naveo sve tekste onake kakvi su, već ih je osakatio sa tačkama (...); a svakome je poznato, kako se može sa tačkom izopačiti tekst; Sv. Pismo kaže: *Dixit insipiens in corde suo non est Deus*; a sa tačkama biva: — ... *non est Deus*. A u šest zadnjih Božjih zapovijedi, dignite, *ne*, a stavite tačke; nastati će, grozota!

E, brate moj; kad se teksti uspoređuju, nema biti tačaka, već cijeli teksti; a drugda, red je navesti i ono što je pred tekstom i za tekstom, ako to upliva na smisao dotičnoga teksta; da se ne bi reklo, da se izopačuje tekst, što je u literaturi velik zločin; te, svaka osoba, koja i mirve drži do svoga obraza, to ne će učiniti po živu glavu, barem *ne mala fide*.

Da je svakome jasno, da li su teksti izopačeni i koliko, navesti ću tekste onake kako ih on navodi — kursiv, gdje on stavlja kursiv, a na drugom mjestu navesti ću cijele tekste, a samo pišem *kursiv* one riječi što su izostavljene pod tačkama (...), ili što su izostavljene, a imale su biti navedene. Tako će se odmah vidjeti kako je koji tekst bio izopačen; a ne kažem, *ni bona fide, ni mala fide*; to neka sude nepristrani.

Introd. pag. 5.	Proemrium §. 5.
alcuni dotti, che si sforzano di dimostrare il contrario di quello che dice chiaramente S. Luca.. ·	Quid quod isti alioqui *clarissimi* ... *viri* ad suae causae commodum, non modo *torqu ent immerito plurima in Lucae narratione*, sed misere, perfractaque distorquent?

Najprije opažam, da, ni u mome tekstu, ni Giorginu, nema ništa *kursiva*. To ne ide, to nesmije biti, teksti moraju biti navedeni onaki kaki su; a poslije se o njima čine opaske. Tekstu Giorginu valja nadodati iz §. 4., da se zna koji su oni »clarissimi viri«; a mome tekstu valjalo je nadodati cijelu »Introduzione«, da se zna o komu ja govorim, da smo na čistu je li moj tekst iz Giorgina ili nije.

Moj tekst glasi;	Tekst Giorgin sa §. 4. glasi:
L' idea preconcetta, che S. Paolo abbia naufragato a Malta, ha talmente influito su alcuni dotti, che si sforzano di dimostrare il contrario di quello, che dice *chiaramente* S. Luca *negli atti Apostolici*.	*Adaugent admirationem meam operosa illa Parerga Apologetica, quibus Cornelius a Lapide, Jacobus Tirinus, Thomas Fazelus, Jo. Franciscus Abela, Nebrissensis, Niderstedius, Cluverius, Bochartus, Erlmanus, aliique* etc. Za tim: — Quid quod isti alioqui clarissimi viri itd. kako gori.

Jasno se odavle vidi koji su ti »clarissimi viri« o kojima govori Giorgi; dok ja govorim o: Van Steenkiste, Fillion, Vogouroux, kako se vidi iz moga conteksta; za koje, zaista, nije znao Giorgi. Dakle moj tekst ne može biti uzet iz Giorgi. — Meni je g. K. kazao, na ono što sam rekao, da do sv. Luke nijedan spisatelj nije nazvao Jonsko more Jadranskim: »Apodiktičnu ovu tvrdnju »Melite« radije ćemo pripisati neznanju već hotimičnom zavaravanju«. [1] A što da ja njemu rečem, na uspoređivanju ona dva teksta

[1]) Dr. Vimer. *Malta ili Mljet.* str. 16.

za *plagijat?* Ja ne ću pripisati ni neznanju, ni hotimičnom zavaravanju; jer mi se to ne da pomisliti. Da čemu, dakle? — Opravdati se ne da, a vrijeđati ne znam, niti hoću. Nek sude nepristrani.

Introd. pag. 5.	Proem. §. 11.
quei buoni cristiani... *meritano lode* per la loro divozione verso S. Paolo.	Porro quod ipsi naufragum Apostolum... sibi hactenus vendicaverint, nedum humanum est, *sed et laude dignum.*

Opažam, da ni u mome ni u Giorginu tekstu nema kursiva.

Teksti ne osakaćeni glase:

Certo, sarà sorta la difficoltà della vipera, poichè a Malta non ci sono vipere velenose, Ma anche questa difficoltà si supera presto col miracolo: la vipera, non soltanto non nocque a S. Paolo, ma anche egli distrusse tutte le vipere su quella isola. Dico, la tradizione viene spontanea, nè quei buoni cristiani *sono da rimproverarsi, anzi* meritano lode per la loro divozione verso S. Paolo.	Porro quod ipsi naufragum Apostolum, *ab avis, atavisque accepta fama, tametsi falso*, sibi hactenus vendicaverint, nedum humanum est, sed et laude dignum.

Pa da je ovaj moj tekst iz Giorgi?! Ta nema nego sama riječ slična drugoj: »lode« i »laus«; ali je jedno »lode« u mome tekstu, a drugo je »laus« u

tekstu Giorginu. U mome tekstu »meritano lode« prvi kršćani, koji čitajući Djela Apostolska, uzeli su da je ona Melita njihova Malta, i tako imaju »divozione verso S. Paolo«. A, tekstu Giorginu, jest »laude dignum« za Malteze sadašnje što drže ono što su im djedovi i pradjedovi, ostavili, prem da lažno, da se je Aposto razbio kod njih.

Tko da nađe plagijat u ovome mome tekstu? — Bog ga prosvijetlio!

Introd. pag. 5.	Proem. §. 3.
quei dotti, che... *poco si curano di studiare* il fatto, ma ciecamente vanno dietro la tradizione.	... si magni Scriptores... in controversia de insula, quae Paulum susceperit, *praecipiti studio, ac nullo verum examine intime adhibito* in favorabilem Siculis Melitensibus sententiam descendissent.

Ni ovi teksti nemaju *kursiva.*

Teksti ne osakaćeni glase:

Ma quello che fa stupore è il contegno di quei dotti, che, *quasi direi,* poco si curano di studiare il fatto, ma ciecamente vanno dietro la tradizione. *Oggi che si vogliono da alcuni rovesciare le più venerabili tradizioni, che esaltano la potenza dei santi e specialmente della Vergine San-*	*Quocirca humanum fuisset,* si magni scriptores *tanta luce gloriae pellecti totam illo convertissent aciem animorum* in controversia de insula, quae Paulum susceperit, praecipiti studio, ac nullo rerum examine intime adhibito in favorabilem Siculis Melitensibus sententiam descendissent. *Octa-*

tissima; si domandano prove più chiare, se le attuali non sono tanto palpabili; mentre qui il sacro istorico parla chiaramente, secondo il suo costume, e non gli si vuole abbadare, anzi si cerca di suggellare l' errore, perchè non si abbia mai più a scoprire la verità.	*vius profecto Cajetanus, vir simplicis ingenii satis innuit, sese in gratiam Equitum Melitensium Apostoli naufragium eorum insulae tribuere.*

Kad se usporede ova dva teksta, jasno se vidi, da nemaju niti najmanjega odnošaja među sobom. Giorgi kori Cajetana i ostale učenjake, prije spomenute, što ne uče pitanje, već, za ljubav Malteških vitezova, govore, da se je Pavao razbio na Malti. A ja korim naučenjake: Van Steenkiste, Fillion, Vigouroux, što idu sljepački za predajom, u ovome pitanju, i to danas kad se ruše priznate predaje, na pr. Kuće Gospe od Loreta, sv. Duje u Splitu i druge. Ne znam, kako se, pri zdravom razumu može kazati, da je moj tekst po Giorginu tekstu?

Pag. 11.	Pag. 210.
Le sirti... *scagni, banchi, secche sotto acqua.*	Syrtis vocabulum in Act. Apost. ambiguum... (*scagni, banchi, secche sot' acqua.*)

Tako svak zove sirte, a ne sami Giorgi, »Syrtis, sinus qui naves adtrahit et demergit«. In brevia et syrtes... [1]) — »Syrtis«, Secca, banchi d'arena, Virg. [2])

[1]) Schrevelii. Lexicon Graeco—Latinum. Viennae. 1822. — [2]) Durando. Lexicon Latim—Italicum. Aug. Taurinorum 1872.

— »Sirte«. Prud, greda. [1] Syrtes Sirti, seccagne. [2] — Sirte. Rivoltura di mare, luogo arenoso, o sabbie che si muovono agitate dal mare, sempre pericolosissime ai navigli; seccagna. [3] Kaki je plagijat, ovdje? Zar sam za ovo imao citirat Giorgi? A ovi tekst jedno je sa slijedećim, gdje je citiran.

Pag. 12.	Pag. 210.
Anzi, *molti anche degli avversarii sono di opinione che il sacro scrittore non parlasse delle Sirti Libiche.*	Syrtis... *multorum quoque Philomaltensium calculo Lybicas Syrtes non innuit.*

I ovdje nema kursiva u tekstu.

Ta, baš, ovaj je tekst živi dokaz, da od nikoga, te ni od Giorgi, ništa ne uzimljem, a da tačno ne kažem. Neka g. K. protre bolje oči, ili nabavi naoćale, pa će vidjeti, u Meliti, na pag. 12, nota 2), gdje navodim Giorgi... Tužan! Kako se je prevario! Bog mu prostio!

Pag. 14.	Pag. 215.
questo vento, che è sirocco.	*Scirocco ventus fuit ille Paulinus.*

(Ni ovdje nema kursiva).

Moj je tekst sasvim izopačen; on ovako glasi:

Quale dei due venti sarà? Tiriamo la linea nord-est, e vediamo che va direttamente contro la Cyrenaica. Qui non c' è scampo. Quindi è impos-

[1] Parčić. Riječnik Talijansko-Hrvatski.
[2] Cormon e Manni. Dizionario Francese.
[3] Trinchera. Vocabolario universale della Lingua Italiana.

sibile che sia stato il vento Nord-Est, che chiamiamo **euroaquilo.** *Adesso tiriamo la linea Sud-Est, e veniamo alla imboccatura dell' Adriatico, dove propriamente ingola* questo vento, che è scirocco.

Pa da ja ne znam za vjetar *scirocco*, već da sam ga prisvojio od Giorgi! Prosti Bože!

Pag. 15.	Pag. 202.
Ma sia la lezione euroclido o euroaquilo, quel vento era Sudest o *Scirocco.*	... opinio altera... Haec procellosum Eurum vel Graecum *Euroclidona Euroaquiloni* Latino *satis acommodate conciliat.*

(Ni ovdje nema kursiva ni u mome ni u Giorgijevu tekstu).

Ovaj moj tekst nema ništa sa Giorgi, već sa Fillion-om, s kime razglabam što znači *euroclido* i *euroaquilo.*

Pag. 27.	Pag. 96.
E non sarà questo *un sacrilego* storpiare il fatto di S. Luca mentre si vuole obligarlo a dire il contrario di quello che dice. (Adria).	Vel Lucas in illa descriptione insipienter Adriam nominavit; vel Adriam procul a Malta insula posuit. Nemo nisi *sacrilegus* priori membro annuet veritatem.

(Ni u ovim tekstima nema kursiva).

Kako je jasno, nema nego jedna riječ jednaka, u oba teksta: *sacrilego* i *sacrilegus.* Ali i ovu riječ

ja upotrebljavam u jednome smislu a Giorgi u drugome. Giorgi veli, da bi sami *sacrilegus* rekao da S. Luca *insipienter* Adriam nominavit; a ja govorim: — E non sarà questo un sacrilego storpiare il fatto di S. Luca mentre si vuole obbligarlo a dire il contrario di quello che dice (*ovdje je izopačen moj tekst, jer je stavljena tačka i Adria među zaporcima, mjesto slijediti) così chiaramente, come giustamente nota il prelodato dotto scrittore: »Le chapitre 27 des* **Actes des apôtres** *est si explicite, qu' il ne permet pas la moindre équivoque.* A ja ovo govorim o g. Jacquier-u.

Dapače ne slažemo se ni u značenju riječi; Giorgi govori da je osoba *sacrilegus*, a ja govorim da bi bilo djelo *sacrilego.*

Ali, ako nije *sacrilego storpiare il fatto di S. Luca*, neka mi kaže g. K. što je? da nije *venerabile?* Ali je za mene *sacrilego*, te ne smijem tu riječ upotrebit, jer Giorgi govori da je osoba *sacrilegus*, koji veli da Luka piše *insipienter*, jer ću inače biti plagiator! Pa da ne rečem: *risum teneatis amici!* Puste pameti!

Pag. 28.	Pag. 96.
Ed anche dalla espressione... navigantibus nobis in Adria... si vede chiaro... que... erano sù un altro mare; altrimenti avrebbe S. Luca detto una espressione del tntto *inutile e senza senso accentuando un mare, que* giá tutti lo sapevano.	Navigantibus nobis in Adria. Si ita est... Adria... vulgo percognitus fuerit. Quis enim non inepte *non insipienter* in conscribendo... Nonne frivola foret et irridenda hujusmodi *supervacanea* atque importuna, .. *inculcatio.*

(Ni u ovim tekstima nema kursiva).

Ovdje su po običaju izopačena oba teksta, koja, kad se cijela usporede jasno se vidi, da se jedan ne naslanja na drugoga. Evo ih :

Ed anche dalla espressione *di S. Luca: Sed posteaquam quartadecima nox supervenit* navigantibus nobis in Adria, si vede chiaro, *che S. Luca vuol dire che più non erano sù quel mare, dove li aveva sorpreso l' uragano, ma sù* un altro mare, *che si chiama* **Adria;** altrimenti avrebbe S. Luca detto una espressione del tutto inutile e senza senso, accentuando un mare, che già tutti lo sapevano, *sul quale incominciò il suo tempestoso viaggio. Ma una simile cosa è assolutamente inammissibile in S. Luca; quindi egli nomina un' altro mare del tutto diverso dal mare sù cui li sorprese l' uragano.*

Navigantibus nobis in Adria. Si ita est, *ulterius quoque mecum in re consentanea, facilique conveniant posco, dentque, si libet, quod tam vaste diffusus* Adria, *Graiisque, Siculis, Italicis, Africanis navigationibus celebratus*, vulgo percognitus fuerit. (*ovdje nema tačaka, prem da je ispustio*) *Hoc optento, prorsus ineptiae arguo supradictam pericopem Lucae.* Quis enim non inepte, non insipienter in conscribendo *suo itinerario dixerit; se Neapolim adjisse, Romam, Florentiam, tandemque cum in Italia esset, accessisse Mediolanum? Vel hoc modo; Ravenna discessimus, praeterivimus Anconem, et navigantes in Veneto Sinu, decimaquarta die pervenimus Brundusium.* Nonne frivola foret et irridenda hujusmodi supervacanea atque importuna *Italiae, ac Veneti Sinus* inculcatio.

Ovdje se jasno vidi da moj tekst ne ulazi ga niti najmanje u tekst Giorgija. Ja sve drugo govorim od onoga što on govori.

Pag. 34.

Cum autem dies factus esset, terram non agnoscebant... *Come è possibile*, che *nessuno di quei marinai Alessandrini ... conoscesse Malta?*

Pag. 191.

Mirandum est ... neminem unum in tanto maritimorum hominum numero inventum fuisse, qui antea illam adierit ut in conspectu positam *internoscere posset.*

(U tekstima nema kursiva).

Moj tekst neosakaćen ovako glasi :

Cum autem dies factus esset, terram non agnoscebant. *O come legge la Siriaca: Orto autem die nautae, quaenam illa esset terra, non agnoscebant. Et cum evasissemus, tunc cognovimus quia Melita, insula vocabatur. E la Siriaca: Postea vero didicimus Melitam vocari illam insulam. Cioè, non soltanto nessuno di noi non conosceva quale fosse quella isola, ma nemmeno nessuno dei marinai. Quel dire,* **nautae... non agno-**

scebant, *significa, che quella isola era del tutto ignota, talmente, che nemmeno uno dei marinai la conosceva ... Tutto questo è naturalissimo per Meleda, ma non davvero per Malta.* Come è possibile, che nessuno di quei marinai Alessandrini, *e ci saranno stati più di cinquanta, fra i quali c' erano anche dei vecchi, e che nessuno di questi* conoscesse Malta?

Mislim, da se ne smije ovako strašno sakatiti tekst, da se svede, da nešto nalikuje tekstu, iz kojega se hoće, da se je uzeo. A kad se ima pod očima ovako cijeli tekst, tko da reče, da je uzet od Giorgi?

Pag. 34.	Pag. 191.
... poichè Malta era, per così dire, *il centro* della navigazione tra l' Egitto, e la Siria, la Grecia, l' Africa ...	Malta. Nec ab Africanis modo navibus, sed ab Aegyptiis atque Asiaticis... *frequentatam* fuisse.

Ta, sami protivnik nije našao nego jednu riječ u mome tekstu, a jednu u Giorginu, da nalikuju, te ih je podbrisao: *il centro* i *frequentatam.* Ali, neka mi prosti, ni ove dvije riječi nijesu slične. Moj Bože! Čega se hvaća da me ocrni! Bog mu prostio!

Pag. 35.	Pag. 188.
Dalla espressione di S. Luca si vede chiaro, que quella Melita non era Malta ...; poichè se fosse stata Malta non avrebbe detto vocabatur, ma *avrebbe detto ... erat.*	Loquendi proprietas, qua Lucas uti amat, *requirebat* profecto, ut... *diceret.* Tunc cognovimus quia Melita insula *erat.*

Moj tekst neosakaćen glasi:

Dalla espressione di S. Luca si vede chiaro, che quella Melita non era Malta, *notissima isola, bensì Meleda del tutto ignota: tunc cognovimus quia Melita insula vocabatur*; poichè se fosse stata Malta, non avrebbe detto vocabatur, *che significa l' ignoto,* ma avrebbe detto: *quia Melita insula* erat.

Jasno je da ovaj tekst nije iz Giorgi. A ono *erat* što ga protivnik podbrisa, naravno teče iz moga konteksta, a ne treba ga uzeti iz Giorgi.

Pag. 35.	Pag. 188.
... Maltesi; i quali sebbene fossero di *origine Punica,* più tardi erano *sotto il dominio Greco,* quindi avevano la lingua Greca e *gli usi Greci...* e poi *passarono sotto il dominio Latino.*	Non nego ... memoriam Maltensium *aborriginum ex Africa...* Carthagiensibus postea obtemperasse, mox diu fuisse *sub jure Graecorum ...* donec Graeci habiti, *Graecisque moribus,* legibusque instituti, *in Romanorum potestatem delaberentur.*

Ta, i bez Giorgi svak znade, koji je i iole vješt svjetskoj povijesti, da su Maltesi *di origine Punica,* i da su kasnije bili *sotto il dominio Greco*, za tim *sotto il dominio Latino;* niti se mogu ni ja niti itko time kititi, jer je to opće poznato. Tko da u tome vidi plagijat? — Zloba. A da su bili »di origine Punica« i »passarono sotto il dominio Latino«. (slijedi) *En 218 avant J.-C., Hamilcar rendit Malte aux Romains.* Nijesam ovo uzeo iz Giorgi, već iz Vigouroux, kako sam naznačio str. 35. A riječ, te označuje smisao ovoga teksta, to jest, da Maltesi nijesu barbari, jest *jezik*, a baš ja to spominjem, *la lingua,* a toga u Giorgi nema.

A, navede li se tekst Giorgin ne osakaćen, još se jasnije vidi da ga Giorgi ne ulazi u moj tekst. Evo cijeloga teksta:

Non nego *cariosam illam* memoriam *cascorum* Maltensium, oborigenum ex Africa, *sed a Graecis deinde sub Batto regnatos ajo:* Carthaginiensibus postea, *sed sero,* obtemperasse, mox diu fuisse sub jure Graecorum, *qui ejectis, Poenis, sua gente insulam implerunt*; donec Graeci habiti, Graecisque moribus, legibusque instituti, in Romanorum potestatem delaberentur.

Pag. 38.

Le vipere non esistevano mai a Malta... anche prima di *S. Paolo.*

Pag. 127.

Quid autem si negavero ante Paulini naufragii tempora Afromelitam ea theriaca virtute caruisse et *viperum genus inibi fuisse* detrimentosum.

Ni ovdje u tekstima nema kursiva.

Moj tekst ne osakaćen glasi:

Le vipere non esistevano mai a Malta, *come non esistono attualmente. E come oggidì non può vivere sull' isola di Malta un serpente velenoso, così non poteva mai,* anche prima di S. Paolo.

Pa sam ja i na drugome mjestu [1]) kazao da na Malti nije bilo ljutica: — *Certo, sarà sorta la difficoltà della vipera, poichè a Malta non ci sono vipere velenose.* Dakle nema ovdje ni sjene plagijata Giorgija.

Pag. 38.

... che le vipere sieno scomparse da Malta per aver morsicato S. Paolo. E dove questo l' avete trovato?... se Paolo avesse fatto questo miracolo, S. Luca non l' avrebbe taciuto. S. Luca nomina e descrive con tutte le circostanze i miracoli di

Pag. 127.

Divus Hieronymus: »Quale enim est ut individuus comes Apostoli inter caeteras ejus res hoc solum ignoraverit«. Veneror auctoritatem dicentis et similiter aio. Minora Pauli opera... minutim Lucas, accurateque descripsit: qui ergo factum

[1]) *Melita.* pag. 5.

S. Paolo molto più semplici; e come è possibile, que *non faccia nessun cenno di un miracolo così stupendo* . . ., un fatto così importante?

est, ut.. *maximum omnium* ab eo patratorum *miraculum . . . ne uno quidem verbo* dignatus sit tam celebre tota regione prodigium *commemorare?*

Ni ovdje u tekstima nema kursiva.

Nijesam svoj tekst uzeo iz Giorgi, već naravno kazao, da nije moguće da sv. Luka ne bi bio spomenuo to čudo. A opet ja se branim proti učenoga Vigouroux, koji veli: *Les incrédules ont cherché a tirer de là une difficulté.* [1])

A, usporede li se oba teksta ne osakaćena, jasno se vidi da se ne odnosi jedan na drugoga:

Non si può dire incredulo chi sostiene la verità, la verità non si oppone alla fede, ma si oppone alla fede spacciare sogni per miracoli: che le vipere sieno scomparse da Malta per aver morsicato S. Paolo. E dove questo l' avete trovato? *S. Luca non dice nulla: ma* se Paolo avesse fatto questo miracolo, *itd.*

(Mjesto piknja iza *Minora Pauli opera*, stoji): *et miras in Melitensi populo editas sanationes*, minutim Lucas, accurateque descripsit: qui ergo factum est, ut *individuus comes Apostoli, quem ejus opera praesentem latere non poterant*, maximum omnium ab eo patratorum miraculum *solus in insula ignoraverit: vel si novit* ne uno quidem verbo dignatus sit tam celebre, *itd.*

Pag. 39.

. . . e su nessuna di queste isole non ci sono serpenti velenosi . . .

Pag. 122.

Quotquot ex latere *Dalmatiae parvas insulas . . . novi, nulla exitiosio angue infestatur.*

[1]) *Melita.* pag. 37.

Ovdje protivnik podbrisao moje riječi i Giorgi-a, da dokaže da sam prepisao Giorgi; te da to može dokazati strašno osakati moj tekst — bona ili mala fide, ne velim. — Ali se je strašno nasukao; Giorgi govori: *Quotquot Dalmatiae parvas insulas*, da na nijednom otoku nema *exitioso angue*. Što nije istina Giorgi se je prevario. Na nekim nema zmija otrovnih, ali ih ima na puno višem dijelu. A ja imenujem pet otoka, te na *nessuna di queste* (pet) *non ci sono serpenti velenosi*; a ne govorim da ih nije na *Quotquot ex latere Dalmatiae parvas insulas.*

Neću na ovo drugo kazati, već: žalosno!

Evo kako glasi moj tekst ne osakaćen:

Meleda sta in mezzo al mare, ha verso Nord l' isola Jakljana, sei miglia di distanza, dove non ci sono serpenti velenosi; verso Nord-Est ha le isole, Giuppana, distante 10 miglia; Lopud, distante 18 miglia; *Calamotta, distante 23 miglia; e verso ovest ha l' isola Lagosta, distante 30 miglia:* e sù nissuna di queste isole, non ci sono serpenti velenosi, *nè vi furono mai.*

Pag. 41.

. . . un primario, come lo

Pag. 220.

Profecto primarios vi-

hanno tutti i luoghi... *poichè in ogni villagio si trova uno.*

ros... ubicumque gentium et *in quibuslibet urbibus principem locum tenentes.*

Oba su teksta osakaćena; cijeli ovi su:

Quindi non regge la difficoltà, che Meleda non poteva avere un governatore, ma poteva benissimo avere un primario, come lo hanno tutti i luoghi.

Profecto primarios viros, *non solum in Afromelita*, sed ubicumque gentium et in quibuslibet urbibus principem locum tenentes, *vocari deprehendo* a *Glossario* Πρωτοπολίτας, Primos aut Principes civitatis.

Zar, ja nijesam mogao znati, da svako selo ima jednoga prvaka, te mi je valjalo da to ukradem u Giorgi; prem da sam bio župnik, u rastrkanim županama, sa dvadeset sela, a nalazio sam u svakome selu jednoga, da je bio prvak?

Ja govorim o Mljetu, odgovarajući na prigovor, da *Meleda non* poteva avere un governatore; a Giorgi govori o Malti.

Pag. 41.

Publio fu *il più benestante fra i Meledani...*

Pag. 222.

... designari dumtaxat *privatam Publii inter Melitenos excellentiam, non publicam dignitatem.*

Teksti neosakaćeni ovi su:

Publio fu il più benestante fra i Meledani, *poichè in ogni villaggio si trova uno, che si può dire il primo.*

Ab Apostolico Historiographo designari dumtaxat privatam Publii inter Melitenos excellentiam, non publicam dignitatem, *diserte docet etiam Chrysost. ad hunc locum in Actis, quem ex Philomaltensibus sequuntur Jo Sylvetra, Oct. Cajetanus. itd.*

Ove riječi podbrisane: *poichè in ogni villaggio itd.* što ih je izostavio u ovome tekstu, naveo ih je u prvašnjem, prem da se ove riječi nalaze osamnaest (18) redaka prije onih riječi: *un primario, come lo hanno tutti i luoghi.* Ne znam kako se mogu spajati tako rastrkane rečenice.

Da je na Mljetu, kao i u svakom selu, bio jedan prvak, naveo sam Luku Peš prvaka na Mljetu, u naše doba, meni dobro poznata, što se može usporediti sa Publijem.

Zar, da sam ukrao iz Giorgi, da je bio prvak na Mljetu, što znadu i djeca, a da sam zanemario svjedočanstvo S. Hrisostoma, koje siječe noge svim mojim protivnicima! Mislim, da nijesam, Bogu hvala, tako sašao s uma. Viđu sada, da bi moja Melita bila puno savršenija da sam imao Giorgi odmah kad sam je pisao.

Pag. 43.

Ma come una nave Alessandrina poteva trovarsi a Meleda? Benissimo... per passare l' inverno perchè lo *scirocco* no le permetteva di proseguire il viaggio.

Pag. 282.

At quomodo navis Alexandrina... ad Illyricum substitit?... ventis... in gruentibus dejectam in Illyricum mare... mansisse evitandae gratia tempestatis.

Teksti su izopačeni, a pravi glase:

Ma come una nave Alessandrina poteva trovarsi a Meleda? Benissimo; *le navi Alessandrine esercitavano il commercio, non soltanto sul Mediterraneo e sul Tirreno, ma anche sull' Adriatico, dove c' erano pure tante città commerciali: Hydruntum, Brundusium, Ancona, Ravenna, Aquileja, Jadera, Salona, Naro, Epidaurus, Dyrrhachium, ed altre. E quella nave non si fermò a Melita per commercio, ma* per passare l' inverno, perchè lo scirocco non le permetteva di proseguire il viaggio.

At quomodo (*urgent Synoptes et alii*) navis Alexandrina *inter navigandum Puteolos* ad Illyricum substitit? *Frustra sunt qui non vident, etiamsi iter instituisset Puteolos*, ventis *tamen* ingruentibus *fuisse a recto cursu* (*ovdje nije tačaka*) dejectam in Illyricum mare, *ibique* mansisse evitandae gratia tempestatis.

Moj K. podbrisa u mome tekstu i Giorgijevu riječi, kako se je brod Aleksandrijski mogao naći na Mljetu, kao da sam ja to uzeo iz Giorgi. Zar, nije li taj prigovor, kako se je brod našao na Mljetu, te se sam nameće svakome? Još podbrisa: *scirocco* i *ventis* kao da sam i tu riječ uzeo iz Giorgi. — Strašno otkriva svoju slabu stranu!

Opet je nemilo izopačen moj tekst, jer veli, da se je brod Aleksandrijski našao na Mljetu *per passare l' inverno;* što bi značilo, da je došao u Jadransko more da prizimi u Mljetu. Ali ja nijesam to kazao, nego da je brod došao da vodi trgovinu po gradovima Jadranskoga mora, iz kojega nije mogao izaći

zapriječen od *scirocco* što nije isto što i *ventis* — i za to bi primoran prezimiti na Mljetu. Sad se razumije što će reći ono: *per passare l' inverno.* A opet moj tekst ne sudara se niti najmanje sa tekstom Giorgija, a kamo li da sam ga kradimice odnio Giorgi. Ja govorim da se je brod nalazio u Adriji sa trgovinom, a Giorgi veli da ga možda oluja bacila u Adriju sa puta put Puteola. Dakle nije dosta *scirocco* i *ventis* da bude plagijat.

Pag. 43.

Adriatico, dove c' erano pure *tante città commerciali:* Hydruntum, Brundusium, Ancona, Ravenna, Aquileja, Jadera, Salona, Naro, Epidaurus, Dyrrhachium.

Pag. 282.

Adriae ... urbes locupletes ... Hydruntum, Brundusium, Ravenna ... Ancon ... Aquileja ... Jadera, Salona, Narona, Epidaurus, Dyrrhachium.

Pravi tekst Giorgin glasi:

Coronabant tunc utrumque Adriae *marginem* urbes locupletes, *atque inclytae. Ex parte Italiae* Hydruntum, Brundusium, *(nema ovdje tačaka) quod Scymnus in Perieg.* ἐπίνειον Μεσσαπίων, *Messapiorum emporium vocat:* Ravenna *cum Flaminiae,* Ancon *cum Piceni mercibus: et in intimo recessu onusta Venetis. Carnicisque opibus* Aquileja. *Ex parte Dalmatiae* Jadera,

Salona, Narona, Epidaurus *adhuc commercio celeberrima, Coloniae Romanorum:* Dyrrhachium, *Apollonia itd.*

A sada molim, da neko hoće da navede glasovite trgovačke luke, na Jadranskom moru, za prvi vijek kršćanstva, a da taj ne zna ni za Giorgi, niti za njegovo djelo, bi li naveo kaki drugi grad od onoga što ga navede Giorgi? Za stalno da ne bi. Dakle valjalo bi reći, da je učinio plagijat iz Giorgi. Puste logike!

Pag 54.

Ma se *la tradizione è meramente umana*, se si oppone al sacro istoriografo, e *fa violenza alla Sacra Scrittura*, prendendo un altro *mare* invece del mare li espresso, un altro *vento* dal vento nominato dal sacro testo, sostituendo *gente* civile alla *barbara*.

Pag. 245.

At si *Traditio* vestra *mera humana* est, at si Divo Historiografo detrahit . . . at si ἐν τοῖς *Adria, Barbari, Euroaquilo Sacrae Scripturae vim facit.*

A cio tekst Giorgin glasi:

At si Traditio vestra mera humana est: at si (*ut superius vidimus*) Divo Historiografo debrahit: *at si divinam omnipotentiam traducit:* at si ἐντοῖς Adria, Barbari, *Dithalassus,* Euroaquilo Sacrae Scripturae vim facit: *at si virtutem Maltensis terrae manifesta falsitate exaggeret: at si ex inconstantia secum ipsa pugnat. itd.*

Ja sam kazao o čistoj čovječjoj predaji, što sam znao reći, a da sam imao pred sobom Giorgi, bio bih puno bolje kazao; jer su dokazi Giorgija čak bolji od mojih. Pa da sam uzeo iz njega ono slabije a ostavio ono što je tvrđe!

Pag. 54.

Ma S. Paolo ha fatto tanti miracoli a *Malta...* la gran *fede* e *divotione* dei Maltesi... *meritarono* le singolari grazie da S. Paolo.

Pag. 269.

Quod porro contra nos ajunt Divum Paulum, insulae patronum assidua sibi beneficia e coelo impertiri... Id satis promerita est eximia Maltensium in Paulum *pietas, atque obsequela.*

Teksti cijeli glase:

Ma S. Paolo ha fatto tanti miracoli a Malta. — *Che S. Paolo abbia fatto dei miracoli a Malta non c' è nulla da stupirsi;* la gran fede e divozione dei Maltesi, *che hanno sempre nutrito verso S. Paolo, i quali ingenuamente ingannati si gloriavano del suo arrivo sulla loro isola,*

Quod porro contra nos ajunt, Divum Apostolum insulae patronum, assidua sibi beneficia e Coelo impertiri; *haud inficior, imo approbo candidissimis calculis.* Id satis promerita est eximia Maltensium in Paulum pietas atque obsequela.

meritarono le singolari gratie da S. Paolo. *E spero, che S. Paolo continuerà a proteggere i buoni Maltesi. itd.*

Jasno je da moj tekst nije iz Giorgijeva teksta. Sada dolaze teksti Pag. 54 i Pag. 262. i Pag. 55 i Pag. 284. Ali o ovim tekstima ne raspravljam; jer sam jasno naveo da su po Giorgi, kako sam K. donosi u noti, 55) Ptolomeus ap. Georg. o. c. pag. 262; samo je zaboravio navesti citat — Melita p. 54, n. 2) S. **Chryst.** in cap. 28. *Act.* hom. 54. Ap. I. Giorgio. o. c. p. 262. I još je zaboravio navesti druga dva citata. — Melita p. 55. nota, 1) **Quint.** *in Descr. Melitae.* **Gualter.** *in inscript. Melit.* **Gruter.** p. 415. n. 3. Ap. **Giorgio.** p. 263. I. 2) **Porphyrogenitus.** *De Admin. Imper.* cap. 36. Ap. I. **Giorgio** o. c. p. 20. Ja se nigdje ne ustračavam citirati Giorgi, već se dičim. Pa da sam iz njega išta kradimice uzeo! A gos. K. kako tačno navodi!

Pag. 58.

Ma havvi un monumento di grande importanza, che sfidò tutte le invasioni, e il fuoco distruttore al quale si tengono attaccati i buoni Meledami, senza saperne la ragione. Questo monumento esiste nei loro *cuori*. Cioè, la venerazione verso S. Paolo, e che danno il suo nome ai loro figli ed alle loro figlie. *I nomi ordinari dei Meledani sono Paolo, e Paola.*

Pag. 283.

Sane fateor nullum hodie peculiare aedificium Paulo nuncupatum esse in Melita Dalmatensi... Neque item diffiteor indicia nulla naufragii sive excensus extare. Paulum *animo* colunt non aedificiis: quodque... *Pauli et Paulinae frequentissime nomen imponunt.*

G. K. podbrisa riječi *cuori* i *animo*, kako da je uzet jedan od drugoga. A, pošto nema materijalnih spomenika Pavlovih na Mljetu, zar da je zaboravljen? Sjećaju ga se u *srcu.* Ali srce ne smijem reći, jer je Giorgi napisao *animo.* Reći ću. *u duhu?* još manje, jer Giorgi reče *animo.* Dakle, *u pameti?* ne, jer i to se odnosi na *animo.* Neka me dakle on nauči kako ću reći da ne bude plagijat.

Još podbrisa: *I nomi ordinarii dei Meledani sono Paolo e Paola,* i *Pauli et Paulinae frequentissime nomen inponunt.* A to će reći, da ja nijesam znao da Mlječani obično nadjenuju svojoj djeci ime *Pavla i Fave,* nego sam to ukrao iz Giorgi. Ja to nijesam znao! A spominjem se još iz djetinstva, da, kako djeca bismo li vidjeli kaku Mljetku — nosile su osobitu nošnju: haljinu od postava 'omaštenu u kori borovoj, sa kanicom, od tri prsta, za pâs; na glavi bijeli rubac, a na nogama, opanke — svi bismo u jedan glas: *Pave* ili *Pavice,* što imaš, koga tražiš; a da nijesmo znali kako joj je ime. U našoj je glavi bilo, da je li Mljetka, ima se zvati *Fave* ili *Pavica.* Mi onda nijesmo znali za što, dapače smo tim zbijali šale. Ali sam se kasnije uvjerio, da je to spomenik S. Pavla, u srcu onoga dobroga naroda, čak bolji i tvrđi od svih spomenika od kamena i od mjeda.

Slijedi moj K. — »Imade napokon toliko toga, gdje je »Melita« posudila Giorgijeve misli, pa ih izrazila svojim riječima. Ta mjesta ne možemo navoditi, jer bi morali preštampati bar polovinu preostale »Melite«.

A ne sjeća se da je na str. 13 napisao: »Medjutim imade u »Meliti« sila mjesta, za koja se g. P. nije činilo ni vrijedno ni shodno kazati, da ih je uzeo iz Giorgia. Nanizat ćemo najvažnija i od ovakovih.« Dakle ova što je naveo, to su *najvažnija*, a ona što ostaju nijesu toliko važna. No, ako su *najvažnija* ništetna, kako sam jasno dokazao, da što će biti ona *manje važna?*

Govori: — »Ta mjesta ne možemo navoditi, jer bi morali preštampati bar polovinu preostale »Melite«.

— Bogu hvala, kad nije već polovina! A ja velju: neka stane pisati, o ovome predmetu, ma ne znam tko; ali da mu je posve dobro poznat otok Mljet i brodarenje na moru uz spoznavanje Djela Apostolskih; te hoće da dokaže da se je Sv. Pavao razbio na Mljetu a ne na Malti; postavio bih, ne znam što, da će donijeti, ne *polovinu misli Giorgevih*, već *devet dijela*; a da i ne zna za Giorgi.

Na st. 18. g. K. nastavlja: — »I sad molim čitatelje, neka mi dopuste, da opetujem riječi g. P. »*Ne znam dakle, kako moj kritičar hoće na silu da sam svoje djelo napisao po Giorgi.* **Ja sam svoje djelo osnovao i napisao bez Giorgi. Svaki, koji pročita Giorgi i moju Melitu, uvjerit će se, da ja mislim svojom glavom, da je rad Melite moj.**

— Regbi, da g. K. boluje teškim bolom *osakaćivanja teksta*. Navodi moj tekst, debelim slovima, ali posve osakaćen. Evo moga teksta ne osakaćena — kursiv je ono što je K. Izostavio: — »Ja sam svoje djelo osnovao i napisao bez Giorgi; *a pošto sam kasnije našao u Giorgi lijepih izvora, naveo sam ih, naslanjajući se na nj, učena i poštena spisatelja. Ta koje sam zlo tim učinio.* Svaki, koji pročita Giorgi i moju Melitu uvjeriti će se, da ja mislim svojom glavom, da je rad Melite moj; *a služio sam se Giorgijem kako i sa drugim auktorima, što sam ih imao pri ruci*«.[1]

Tko je, da ne će reći, da je moj tekst, *strašno osakaćen i izvraćen?* — Je li to pošteno? — Neka sude nepristrani.

Napokon zaključuje: — »Ali ovako nije daleko od plagijata knjige Giorgijeve«.

— A ja mislim, da sam dokazao, da nema niti sjene *plagijata*.

A što da kažem o g. K.? — Spuštajem se na sud nepristranih.

Rekao sam, da sam svoje djelo osnovao i napisao bez Giorgi; a kasnije, kad sam nabavio Giorgi služio sam se s njime.

Evo iznosim pregled Melite, po kojem će svaki jasno vidjeti, kako je bila napisana bez knjige Giorgine. Čitajući sv. Luku tvrdo sam se uvjerio, da se je Sv. Pavao razbio na Mljetu a nipošto ne na Malti. Te, prem da preotererečen, poslima stavim se o tome pisati. Osim sv. Luke, imao sam naučenjaka, prvoga reda, i od najnovijih. Prem da mi je neko prigovorio da nijesam imao novih auktora. — A to su Van Steenkiste, Fillion, Vigouroux; sva tri za Maltu a proti Mljeta. Imao sam i »Dictionnaire des Pelerinages; i on je za Maltu, ali nepristrano navodi jednoga auktora, koji je za Mljet a proti Malte. Ovako piše: — »Cependant un ècrivain contemporain auteur d' une histoire descriptive de Malte, combat par d' asser bonnes raisons la tradition pieuse des habitants.« Napisao sam Melitu, te kažem Mons. Buliću, g. 1909., kako mi je uspjelo dokazati da se je Pavao razbio na Mljetu; a

[1] *Odgovor na kritiku »Malta ili Mljet«*. str. 4.

na njegov upit, imam li Giorgi, rekoh: nemam; a on: da svakako moram imati Giorgi; vidjeti ću, da će mi puno pomoći. I pošalje mi ga, kad mu ga vratiše.

Melita je bila napisana, ali kad sam opazio u Giorgi divnih izvora, umetnuh one dokaze, na mjesta gdje su pristajala, tačno naznačivši svaki.

U ovome pregledu, ono gdje sam se poslužio sa Giorgi tiskano je kursivom; tako, na prvi pogled, izostavi li se kursiv, ostaje Melita onaka, kaka je bila napisana prije nego što sam nabavio Giorgi.

Uvod.

(Introduzione).

Presuda čini, da mnogi drže, da se je Pavao razbio na Malti. Prvi kršćani, na Malti, zavedeni od imena »Melita«, rekoše: ovo je naša Malta; jer, tko je znao za drugu Melitu (Mljet). Njima se ne čudim već današnjim naučenjacima, kao, Van Steenkiste, Fillion, Vigouroux, gdje hoće da se je Pavao razbio na Malti. A, ja ću se tačno držati sv. Luke i dokazati da se je razbio na Mljetu (str. 5-7).

I.

Vjetar što je nosio lađu sv. Pavla.

(Il vento che portava la nave di S. Paolo.)

Lađa sv. Pavla izađe iz luke Boniportus, po protivnu vjetru, jugu, koji pođe na istok i tako posta jugoistok, tako žestok, pravi »tifon«. Fillion hoće, da je to bio sjeveroistok, to jest »euraquilo», a ne »euroklido». Spisatelj iz »Dictionnaire des Pelerinages» veli da je bio jugoistok (šilok) (str. 9-10). Van Steenkiste

tumači κατά sa, od; ali Vulgata kaže contra, i svi se prijevodi slaže sa Vulgatom. Prigovaraju, da bi jugoistok bio bacio lađu na Kretu. Taj prigovor ne vrijedi; lađa je bila dosta udaljena od Krete, te je baci pod Kaudu (str. 10-11). Bacaju u more sve što mogu, da oblakša lađa, da manje tone, da se ne bi nasukala na sirtu, što je sa zapada Krete. Oluja ih nosi na sreću. Ta sirta ne može biti Libička, jer daleko više od 400 milja (str. 11). *Vrijedni spisatelji, koji drže da se je Pavao razbio na Malti, vele, da to nije Sirta Libička, več plitko na zapadu Krete* (str. 12). — Vjetar nosi lađu, a od nagomilanih oblaka ništa se ne vidi, ni sunce, ni zvijezde. Sam Fillion govori, da ih je nosio vjetar slijepo, a Van Steenkiste hoće, da su jedrili koso; a protivurjeći sebi. Nešto slična hoće i Vigouroux (str. 12-14). Vjetar nije mogao biti sjeveroistok, jer bi bio odnio lađu u Afriku, u Cirenu; nego je bio jugoistok (šilok), i tako je odnio lađu, a fil, de roda, u Adriju (str. 14-15) — »Euro« bio je vjetar, a κλύδων i ἄκυλων žestina vjetra; dakle oluja šiloka (str. 15) — *Spisatelji, koji kažu, da »Eurus« nije »Est«, več »Sud-Est«, opisuju sve vjetrove* (str. 15-17) — Euroaquilo, to je strašan šilok; i danas neki kažu: »bura šiloka«. To je bio strašan šilok (str. 17).

II.

More brodoloma Sv. Pavla.

(Il mare del naufragio di S. Paolo).

Sv. Luka zove more, Adrija. Vigouroux hoće, da se je tada Jonsko more zvalo Adrija; i navađa spisatelje, ali ne od vremena sv. Luke, već poznije, što ne vrijede; i čudim se Vigouroux-u, kako on može

nešta takova kazati. »Jonius sinus« nije Jonsko more, već prednji dio Adrije (str. 19-20). Atlasi Pütza i Reiss-a, bilježe Adriju, kao što je danas. Menke zove Sredozemno more Adrijom ali, bez temelja (str. 20-21). *Navode se mnogi Grčki spisatelji, koji zovu Adrija, more između Italije i Ilirije; a nijedan ne zove Jonsko more Adrijom* (str. 21-24). Van Steenkiste, hoće, da J. Flavije zove Jonsko more Adrijom; ali nije tako (str. 24). — *Flavije razlikuje Jonij od Adrije. Mnoštvo Latinskih spisatelja, tvrde da je Adrija, današnje Jadransko more, a nijedan ne kaže da se Jonsko more zove Adrijom* (str. 24-26) — Kako se može tvrditi da je Jonsko more Adrija, kad su posve različni? Kako učeni Jacquier može reći, da se je, prvi vijek kršćanstva, Jonsko more zvalo Adrija. Pozivlje se na Ptolomeja, te veli da je sv. Luka zvao Sredozemno more, Adrija. Pobija to mnijenje spisatelj u Dictionnaire des Pélerinages (str. 26-28). Sv. Luka kaže jasno; a Fillion hoće, da je moralno nemoguće da je Pavao došao na Mljet, da bi se bio prije razbio. Ta su i mjehovi puni ulja došli iz Jonskoga mora u Dubrovnik, a nijesu se nigdje probili (str. 28-29).

III.
Okolnosti pripovijedanja Sv. Luke i otok brodoloma.

(*Le circostanze del racconto di S. Luca e l' isola del naufragio*).

Ono »neki otok«, na koji će doći, znači, Mljet; nepoznati otok; to isto znači »vocatur« (str. 31-32). Vigouroux kaže, da dubine mora naznačene po Sv. Luki, nema na Mljetu, već na Malti, odgovara se, da

nema na Malti, a ima na Mljetu (str. 32-33). — Ne bi lađa bila došla sa južne strane Mljeta, već u kanal (str. 33) — Mornari nijesu poznali otok; dakle, to je Mljet; Maltu bili bi poznali. Opažanje Vigouroux-a, da možda nijedan od onih mornara nije bio na Malti, nije vjerojatno. Ta i svaki od naših mornara, prve polovine prošloga vijeka, bio je na Malti, a mnogi i više puta (str. 34-35). — Malta je bila na glasu i po samome Vigouroux. Maltezi nijesu se mogli nazvati barbari, ali da, Mlječani. Fillion-ovo tumačenje ne odgovara sv. Luci (str.-36) — *Tučitide i Plutarh kažu, da je ilirski jezik barbarski* (str. 36). — Maltezi su bili većinom Grci. Barbari ljubezno prime brodolomce (str. 36-37). Zima je na Mljetu, ne na Malti. Vigouroux, bez razloga zove bezvjerce one, te kažu da na Malti nije bilo ljutica zmija. Prigovor Breusing-a, bez smisla. Da su po čudu nestale ljutice, bio bi to sv. Luka zabilježio. Na nekim našim otocima nema ljutica, a na nekim ima; ali su na Mljetu najljuće (str. 37-40). Van Steenkiste opisuje priček barbara netačno (str. 40). — Publije bijaše prvak, a ne imenom »protos«. Svuda se na Meliti javlja prost narod. Pavao ozdravi oca Publijeva, i druge bolesnike, što idu k njemu (str. 41-42). — Nakon tri mjeseca odlaze sa Mljeta. Seljaci im daju ono što im je neophodno potrebno za put (str. 42-43). Zgodno doba da izađu iz Adrije (str. 43-44).

IV.
Mjesto brodoloma.

(*Il punto del naufragio*).

To se zbi, Pod Školjem (Cima di Meleda); gdje dubina mora tačno odgovara opisu sv. Luke, dok

dubina na Malti ne odgovara (str. 45-46). Luka Pod Školjem, pravi je »ditalasse«. Nijesu se razbili na »ditalassu« već u »ditalassu» (str. 47-48). Prenos osoba na otok odgovara Mljetu, ni najmanje Malti (str. 48-49).

V.

Dva prigovora.

(Due difficoltà).

a) Što se zaustaviše u Sirakusi (La fermata a Siracusa).[1] Putnici idući u Rim, nijesu se imali svraćati u Sirakuzu, ni iz Malte, ni iz Mljeta. Na to ih ima biti prisilila potreba; a to po svoj prilici, da iskrcaju mornare razbijena broda, a da se oskrbe hranom; a u tome slučaju, nijesu mogli dolaziti s Malte, već s Mljeta. Ovome odgovara i opis brodarenja (str. 51-53).

b) Predaja za Maltu (La tradizione per Malta). Rečeno je u Uvodu, kako je postala ova predaja. Ova je predaja prosto ljudska; ne vrijedi. *Sv. Kiprijan o predaji.* Što je sv. Pavao činio čudesa na Malti, to ne znači da je bio na Malti. *Ne zna se o kojim kršćanima govori sv. Hrisostom i Grgur Veliki. Nalazi se na Malti štovanje lažnih bogova i poslije sv. Pavla, kako piše Ptolomej.* Na Mljetu je bilo malo naroda, ne tako na Malti. *Gusari Neretvanski harali su Mljet. Porfirogenet piše, da se je Pavao razbio na Mljetu.* Do zadnjih su vremena gusari plijenili Mljet (str. 53-55). I sv. Tito bio je u Dalmaciji, a o njemu nema spomena. Ruše predaju Mljeta isti njezini sinovi — in bona fide — koji su, kao mornari bili na Malti, te čuli i vidjeli predaju o sv. Pavlu. I sami naši spisatelji pišu da Pavao nije bio na Mljetu; prem da ne zlom namjerom, već od presude. Nalazi se na Mljetu komad zida crkve sv. Pavla, blizu luke »Pod Školjem«. U selu Prožuri pripovijeda se, da su Pavlu dali na odlazku kruha ječmenoga i vina; a da je zmija pokazala noge onda kad je Pavao bacio na vatru. Prožurani siju ječam (bodavicu), što, da je kod njih vanredne veličine i slasti. Pavao se razbio »Pod Školjem« (Cima di Meleda), a po svoj prilici, ukrcao se u »Prožuri« (Porto Chiave) — Mlječani daju svojoj djeci najviše imena Pavla i Pave (str. 55-58).

[1] Ovaj prigovor nije bio u Meliti, kad je bila svršena, te se ja tužio Mons. Buliću da ne znam, što na to da odgovorim. Ali. kasnije misleći, našao sam onaj odgovor, što sam ga donio u Meliti.

* * *

Po ovome Pregledu svak se može lako uvjeriti, da sam napisao Melitu bez Giorgi. Ja nijesam bio naveo spisatelja, koji zovu Adriju njezinim imenom, a Jonsko more njegovim; ta toga nije naveo ni spisatelj *Dictionnaire-a des Pelerinages;* a opet je rečeno da pobija predaju Malte »par d' asser bonner raisons«. A ja sam cijeloga ovoga spisatelja naveo, i još puno više toga nadodao, te sam mislio, da će to biti dovoljno, da svakoga uvjeri, te, da će i moji protivnici reći, da sam dokazao da se je Pavao razbio na Mljetu par d' assez bonnes raisons«. Ali viđu da sam se prevario; onoga je auktora nepristrani protivnik spisatelj *Encyclopédie, Migne;* a moji su sve drugo. Svakako, Melita je cijela i bez onoga što sam napisao po Giorgi. Giorgi je A, istina da je puno poljepšana sa Giorgi. Giorgi je bio velik pjesnik a još veći naučenjak i povjesničar. A ne kako pisa jedan list Dubrovački 1. Juna 1912. kome bi, u prvome redu, imala biti sveta predaja

Mljetska o Pavlu, i ime Giorgino: — *Koji su* (učenjaci) *svestrano pobili Gjorgjića, koliko vrijedna pjesnika, toliko slaba historičara.* Da ovo kaže jedan Dubrovčanin! Neka se krije! A, krije se pod maškarom Y. Neka se krije, i neka ne izlazi na bio svijet. Giorgjić, slab historičar! Nije Gjorgjića nitko pobio. A neka zna, da se nije rodio, niti će se roditi koji će Gjorgjića pobiti... Dà, po g. Y. lako je pobiti; ta je i mene pobio: — *Prof.* **Bulić** *u magistralnoj radnji* (te par poco) *u »Bullettino d' Archeologia« god. XXXII. Skoro pak izdade na Malti kanonik prof.* **Ferrugia** *opuskul:* **Melita del Naufragio di S. Paoio è l' isola di Malta**[1] (*Malta 1912, gdje je to isto sjajno* (davvero?) *obranio protiv Mons. P. Da nije drugo za dokaz, nego to, da vjetar, istoč. sjev.-istočnjak (grecolevante) nije nikako mogao da nanese brod na Mljet, pa niti u slučaju da je bio jug (scirocco)* (nije scirocco jug, već jugo-istok), *jer, prije nego na Mljet, bio bi brod kroz trinaest dana lutanja, uhvatio kraj gdjehod na obali Grčke ili Italije.* (A, zar, brod lutajući po sjeveroistoku ili po jugoistoku, bio bi došao, od Kaude na Maltu u Baja di S. Paolo?) Puste logike! Još nastavlja: — *bilo bi dosta da se kontroversija odluči u prilog Malte. Poslije ovih najnovijih studija* **lis** *je* **soluta**, *i bilo bi, mislimo, nepametno, na nju se više povraćati.* — *Y.* —

Molio bih g. Y., da nikad ne snima obrazinu Y., i da se ne otkriva; jer tako, sretem li ga kada, mogu pomisliti da nešto zna, kako i onaj Horacija *»docti sumus«.*

Još molim g. pod maškarom Y., da mi istumači: kako je on kazao, da me je pobio: — *Bulić u magistralnoj radnji;* a tamo ustaje proti mene jedan sveučilišni profesur; nabavlja knjige sa svih strana, a iz samoga Splita, odputa, desetak auktora, među kojima za stalno bit će i oni što ih on (Y) navodi: *Balmer, Smith Fouard, Meim* i drugi. Nije dosta; prima iz Dalmacije naputke o burdižanju; da u Dalmaciji ima *Vodice;* dobiva kriva svjedočanstva da sam ja posudio knjigu tri godine prije nego što sam je posudio. Nije dosta ni to; piše se na *g. Stivala, vrhovnoga nadzornika luka i ispitatelja plovidbenih znanosti na sveučilištu na Malti;* navodi se svjedočanstvo *prof. Partscha, najglasovitijega učitelja zemljopisa, na sveučilištu u Lipsku; profesora Dr. Konrada Millera u Stuttgartu,* i tolikih drugih; tko da ih pobroji? I ovo se sve radi, da se pobije moja Melita, koju je jur pobio: *prof. Bulić u magistralnoj radnji!* Tko to razumije? Možda sam učenjak sa okrpljenom obrazinom Y, koji kaže, da je nepametno, »na nju se više povraćati«. Puste pameti!!!

Glede razloženja proti Melite! Kliče se da je pobijena! A tamo niti jedan dokaz u Meliti, za Mljet a proti Malte, nije pobijen; a sve strijele proti Melite doskršene su. Neka se jasno iznese na srijedu kaki dokaz bitni, u Meliti, da se je Pavao razbio na Mljetu, a da je bio pobijen? A kaki bitni prigovor proti Melite, da nije bio pobijen? Neka ovo iznese g. Y., a slobodno mu, neka zove u pomoć svoje učenjake.

Prostit će mi g. Kr. što sam se zabavio sa Y Evo me k njemu. Zašto g. K. toliko zabada u Giorgi; a bez razloga? Jer me je Giorgi naputio na Strabona, kojim sam skršio neke sofizme. G. K. hotio je, između ostaloga dokazati da Strabo zove Jonsko more Adrijom. Istina, ja sam pobio sofizam, po kom bi neki hotjeli reći, da se Jonsko more zvalo Adrija: —

[1] Vidi. *Risposta alla Conferezza.* **Melita del Naufragio di S. Paolo di Mous. Ferrugia.**

»La mer Jonienne et l' 'Αδρίας etaient quelquefoi confondu. Apolonius de Rhodes. IV. 308, scolie: ποτὲ μὲν τὸν Ἀδρίαν Ἰονίον, ποτὲ δὲ τὸν Ἰονίον Ἀδρίαν καλοῦσιν[1] Ja sam na to odgovorio: »Che poi qualche volta si chiamasse Adria il mare Jonio, e viceversa Jonio l' Adria, come dice Procopio, ciò è vero; ma non del mare Jonio tra l' Italia, Creta e la Sicilia, il quale prima di Tolomeo, si chiamava Jonio e non mai Adria; ma ciò si deve intendere della parte meridionale dell' Adriatico, dentro lo stretto di Otranto, che si chiamava, ora *Jonius Sinus*, ora *Adria*«.[2] To nije bilo dosta g. K., te je hotio dokazati, da Strabo govori, da se je Jonsko more zvalo Adria, iznese tekst Strabonov, ali po običaju osakaćen i izvraćen. A ja nemam Strabona, pa kako da to opazim? Kad, po sreći Giorgi navodi tekst Strabonov cijeli. Eto zašto g. K. zabada u Giorgi. Da se svak uvjeri, da je tekst, što ga navodi g. K. izopačen, navesti ću oba teksta:

Strabo pog. K.	Strabo, kaki je.
» . . . *opisuje Strabo gdje je Orik i onda spominje da postoje dva imena za jedno te isto more: Jonsko more i Adrija, I napokon završuje, da ime Adrija služi za cijelo more, t. j. i za Jonsko more i za Adriju u užem smislu.*« (Strabo VII. 5. Meineke pag. 435)[3].	Juga Ceraunija initium Faucium Jonii Sinus et Adriae. Jonius vero Sinus pars est maris, quod nunc Adria dicitur. Eo differunt, quia primae parti maris hujus adhaesit nomen Sinus Jonii, Adriae vero portioni interiori usque ad ultimum recessum. Universum autem id mare nunc Adriae nomen gerit (Strabo. Lib. 7. Ap. Giorgio. o. c. p. 31)

[1] **Vigouroux.** *Le Nouveau Testament*. p. 320. nota. *Melita* p. 19.

[2] *Melita*. p. 20.

[3]) Dr. Vimer. *Malta ili Mljet*.

G. K. kaže: *da postoje dva imena za jedno te isto more: Jonsko more i Adrija.* — Ne govori ovdje Strabo o *Jonskome moru*, već o *Sinus Jonii*: *Jonsko je more* između Italije, Sicilije i Grčke; a *Sinus* je *Jonii*, ono more što počinje sa tijesnom Otranta: *Juga Ceraunia initium Faucium Jonii Sinus et Adriae*, Te je *Sinus Jonii*, dio mora što se sada zove Adrija; tako da prvome dijelu ovoga mora, što počinje sa *Juga Ceraunia* (tijesno Otrantsko), osta ime *Sinus Jonius*, a nutrnjemu dijelu sve do dna, osta ime Adrija. Ali sada cijelo ovo more, i *Sinus Jonii i Adria* zove se jednim imenom Adria. Ovo kaže Strabo.

Razumije li ovo g. K.? I, vidi li, da je kod njega debeli sofizam? Ne vrijeđam, već tumačim. Reći, da Strabo govori o *Jonskome moru*, između Sicilije, Italije i Grčke, ono što govori o *Jonskome Sinusu*, iznutra tijesna Otranka, prvoj poli mora između Italije i Ilirika; *sofizam je*.

Mislim, da smo na čistu, da nijesam učinio *plagijat* knjige Giorgine, već se njome pošteno služio; te nije istina ono što je rekao i hotio dokazati g. K. da Melita *nije daleko od plagijata knjige Giorgijeve*. — Što bi se imalo reći o g. Kritičaru? . . .

Drugi dio.

I. Vjetar.

Kad se vel. Dr. Vimer opet javi u Bogoslovskoj Smotri g. 1913. br. 3., vidivši ja da se više ne bavi o pitanju Melite, rekoh: bacio je oružje, ili bolje, vi-

dio je, da mu je oružje skršeno; koplja polomljena, strijele otupljene, mačevi zarđavili; te, kô u znak očajanja, kliče: *Ne Mljet već Malta.* Ali napinje druge strijele proti moje osobe, te me tuži *plagijatom* knjige Giorgijeve. Što to ulazi u pitanje Melite? — Ni najmanje. Vrijede li dokazi, ma bili i plagijatom uzeti? ostaje dokazano, da se je Pavao razbio na Mljetu; ne vrijede li dokazi? čemu dokazivat plagijat?

Vidio je, da je udario krivim putem, te stade premećati svoje izlomljeno oružje; nađe nešto zarđavljenih ulomaka, te će s njima na megdan, u 4 br. rečene Smotre.

Na str. 19. g. K. opet se povraća na svoju: *da od 432 grčkà rukopisa imadu* εὐροκλύδων *samo trojica.* Te nastavlja: *Gospodin F. prelazi preko toga dokaza bez ikakove muke jer »u znanosti nije lako zabaciti ni samo jedan vrijedan exemplar prema ih hiljade«.* — To sam rekao i ponavljam; a neka g. K. dokaže, da nije tako.

A evo, koliko je istina da ja prelazim preko toga. Ja sam obilato odgovorio i dokazao mu, da nije tako. Ja sam mu naveo Patricija, naučenjaka prvoga reda, koji jasno kaže da se εὐροκλύδων nalazi u većini grčkih exemplara; a g. K., ne samo da je muće prešao preko toga, već se povraća na 3 od 432. A da je ovo svakome jasno navodim.

Riječi naučenjaka Patritii

Hinc quidam loco hujus nominis (euroaquito) *nomen* εὐροκλύδων *quod est* **in plurisque graecisexemplaribus** *poni mallent . . .*

Riječi g. K.

»Od 432 grčka rukopisa imadu εὐροκλύδων samo trojica«.

Ceterum istud εὐροκλύδων *iam a vetustissima aetate in graecos codices irrepsisse testis est syrus interpres, qui hoc vocabulum in sua translatione retinuit.* [1]

»Pokazao sam, da grčki jezik ne pozna riječi εὐροκλύδων, da su je skovali Sirci, i jer nema nikakova značenja, da su je pisali kojekako«.

Neka sude nepristrani, tko prelazi preko ovoga dokaza.

Ja sam odgovorio na to, obilato, kako se svak lako može uvjeriti, u *Odgovoru,* od str. 6—11.

Opazit ću, da sam na str. 7, *Odgovora,* kako sam bolje znao, istumačio, da je vjerojatno, da je prvobitna riječ bila εὐροκλύδων, i da je poslije toliko promjena došlo εὐρακύλων. A on na ovo muči kao oparen. Barem, da je kazao: *sol guarda e passa.*

Na ono, što g. K. piše: — *Predočit ću dakle stvar zornije. Jedan stari spomenik, koga danas više nema, prepisali su ga u razno doba, itd.* — Odgovaram: nego paritatem. *Sol guarda e passa.*

Na str. 19 g. K. piše: — *Suebivao sam se od čuda, kako može jedan katolički pisac napisati ovako šta.* A to je, što sam kazao: »za svetu su Crkvu svete obje riječi i εὐροκλύδων i εὐρακύλων. Crkva obje te riječi trpi, nije nijednu osudila; dakle su obje svete, kako su sve riječi svetoga Pisma svete; a ne treba, da je za svaku pojedinu riječ, *u tom pogledu izdala kakovu odluku*, kako hoće g. K. Nije da *Crkva brani i ono što je pravo i ono što je krivo*, kako hoće g. K. Ta je u sv. Pismu na pretek tih prividnih *antilogija.* A opet ovdje, ove obe riječi znače jednu te istu stvar,

[1] Patritii, *in Actus Apostolorum commentarium*. Romae. Civ. Catt. 1867.

i obje su svete. Zaključak g. K. da Crkva tim bi branila i pravo i krivo, debeli je *sofizam*. *Qui bene distinguit bene docet. Logika! Logika!*

Na str. 20. g. K. pošto je naveo Benedikta XIV, koji kaže da je Melita Malta a ne Mljet; nastavlja: — *A g. P. piše, da bi bio sakrilegij reći, da se otok, na koji se je iskrcao sv. Pavao, nalazi izvan granica današnjega Jadranskoga mora! Dakle Benedikt XIV. širi sakrilegija?* I citira, *Melita pag. 27.* — Neka mi prosti, ali toga nema u Meliti; ja toga nijesam kazao; moje su riječi izvraćene. Ja sam odgovorio na riječi učenoga Jacquier: »*Sainte Luc a donc employé, pour désigner le Méditerranée central, le terme en usage chez les geographes de son temps;*« *Nessuno dei geografi del tempo di S. Luca, nè prima di lui, come con abbondanza di testimoni fu provato, mai chiamò il Mediterraneo centrale col nome di Adria. Quindi cade la conseguenza del chiaro E. Jacquier, perchè appoggiata su false premesse. E non sarà questo un sacrilego storpiare il fatto di S. Luca, mentre si vuole obbligarlo a dire il contrario di quello che dice così chiaramente, come giustamente nota il prelodato dotto scrittore:*« *Le chapitre 27 des* **Actes des apôtres** *est si explicite, qú il ne permet pas la moindre équivoquè.* (Ovo je u Meliti pag. 27 i 28).

Neka čitaoci sude kako g. K. navodi tačno tekste:

g. K. navodi da sam ja rekao:	*A ja sam ovo rekao:*
A g. P. piše, da bi bio sakrilegij reći, da se otok, na koji se iskrca sv. Pa-	»E non sarà questo un sacrilego storpiare il fatto di S. Luca, mentre si vuole obbligarlo a dire il

vao nalazi izvan granica današnjeg Jadranskoga mora.	contrario di quello che dice così chiaramente«?

I još odavle vodi zaključak: — *Dakle Benedikt XIV. širi sakrilegija?* — A ja kažem, da je to sofizam.

Molim gg. čitaoce, da, na ovo što slijedi stave osobitu pažnju.

G. K. u libelu »Ne Mljet već Malta«, str. 20. veli: — *U svojoj kritici pišem: Varijanta* εὐροκλύδων *dolazi prvi put u dosta lošem sirskom prijevodu, koji se zove Harkelski, a preveden je tek u sedmom vijeku. Na ove riječi odvraća g. P. navodom: »Peschito seu simplex Syriaca... est valde fidelis et accurata. Ne mogu shvatiti kako g. kritičar može zvati sirski prijevod lošim«.*

G. K. naveo dio mojih riječi. Ali evo kako je na stvari. Ja sam kazao, u Meliti, da se riječ εὐροκλύδων nalazi u sirskom prijevodu. Nijesam imenovao *Peschito*, jer se sirski prijevod, na prosto, razumijeva *Peschito*: — »*Phscito* seu simplex Syriaca«. [1] — »Méliton, évêque de Sardes vers 170, et plus tard Origène dans les Hexaples, la citent sous le nom de ὁ Σύρος.« [2] I opet: — »Thomas d' Héraclée et Jacques d' Édesse, ecrivent (Peschitto) simplement« »l' ancienne version syriaque« ou »l' exemplaire syrien« ou, plus brièvement »le syriaque«. [3] — A sad on kaže: *Varijanta* εὐροκλύδων *dolazi prviput u dosta lošem sirskom prijevodu, koji se zove Harkelski, a preveden je*

[1]) Enchiridion. *Ad sacrarum disciplinarum Cultores.* Romae. Polyglotba, 1877. p. 10.

[2]) Vigouroux. *Dictionnaire de la Bible.* Paris. 1911. *Syriaques (versions).*

[3]) *Ibid.*

tek u sedmome vijeku. Na to sam mu ja odgovorio: — Ne mogu shvatiti kako on može kazati, da εὐροκλύδων *prviput* dolazi, u lošem prijevodu *tek* u *sedmome* vijeku, kad se nalazi u izvrsnom prijevodu *drugoga vijeka*, u *Peschito*. I to sam mu dokazao navodeći Enchiridion. — Ne znam, da li sam mogao tačnije i uljudnije odgovoriti na onu njegovu krupnu netačnost, da ne rečem što drugo: A on, mjeste da prizna svoju pogrješku, evo što odgovara: — *G P. dakle nije poznato, da ima više sirskih prijevoda. Jer dok ja tvrdim, da je Harkelski sirski prijevod loš, navodi g. P. nešto protivno o Pešitu.* — Vidje li itko ikada ovaki način razloženja! Ja govorim, nije loši Harkelski prijevod, *prvi*, već Peschito; nije prvi prijevod tek u VII-om vijeku, već u II-om. A on na to govori, da ne znam da je više sirskih prijevoda! Po kakoj logici to ga ovdje ulazi? Ovdje je glavno, da se u sirskom prijevodu nalazi varijanta εὐροκλύδων i otkada je; te, kaki je taj prijevod. On govori, da *prviput* dolazi *tek* u VII-om vijeku, a ja govorim, da dolazi, u II-om vijeku — *diu ante saec. IV certissime in usu* —; on govori da je Harkelski prijevod, u kome se nalazi prviput, dosta loš; a ja govorim da je prijevod Peschita, u kome se nalazi, posve valjal. Što sam ja ovdje nesvijesna kazao? A, znate li kako on krsti ovaj moj tačan odgovor? — Ja se stidim navesti ga... No, pošto se on nije stidio reći, kako da ga ja sakrijem? Evo što on kaže: — *Ne znam kako se za vrijeme g. P. učila introdukcija, al to znam, da danas ne prekoračuje praga trećeg tečaja bogoslov, koji ne pozna sirskih prijevoda. Svakako je zanimljivo, što se ljudi daju na rješavanje teških biblijskih pitanja, a nijesu im poznata načela uvodnih znanosti.*

Sada, neka svijet sudi, može li se sa ovakovim ljudima raspravljati o znanstvenim pitanjima?!... Viđu, red me je vruće se moliti dragome Bogu, da mi dade ustrpljenje, da se ne bi ogriješio o uljudnost...

A sad stavljam ovaj upit g. K. — Da li je on znao da ima sirski prijevod *Peschito*, II-ga vijeka, i da je u njemu varijanta εὐροκλύδων; ili nije znao? — Treće se ne dà. Ako je znao, kako je mogao pisati: *Varijanta εὐροκλύδων dolazi prviput... u sirskom prijevodu, koji se zove Harkelski, a preveden je tek u VII-om vijeku?* Ovdje se jasno govori, *prviput* i *tek u VII-om vijeku*. Zašto je primučao jedan tekst stariji 500 god., a naveo mlađi 500 god.? Zašto je primučao posve vrijedan tekst, a naveo jedan *dosta slab?*... Ili nije znao? Molim čist odgovor, a ne kojekako okolišanje, a još manje uvrijedljive izraze.

Još će mi odgovoriti; a to može lako kao sveučilišni profesor. Kako on može kazati, da *je Harkelski sirski prijevod*, **dosta loš**; dok naučenjaci govore sve obratno? *Hanc versionem* (Phyloxenianam) *recensuit an. 616. Thomas Heracleensis Monacus Alexandriae... Est valde accurata et pro critica textus N. T. magni est usus.* [1] — A na drugom mjestu:

Caractère de cette version (l' Héracléenne). »Elle est d' une grande importance pour la critique, car elle est faite avec soin d' après plusieurs manuscrit grecs qui remontent, en ce qui concerne Polycarpe, au V-e siècle; les mots grecs sont rendus avec une fidélité servile«. [2]

Slaže li se ovo sa *dosta lošim* prijevodom g. K.?

---

[1]) Enchiridion. l. c.

[2]) Nau Francois, professeur à l' Institut catholique de Paris. Ap. Vigouroux, *Dictionnaire de la Bibl. l. c.*

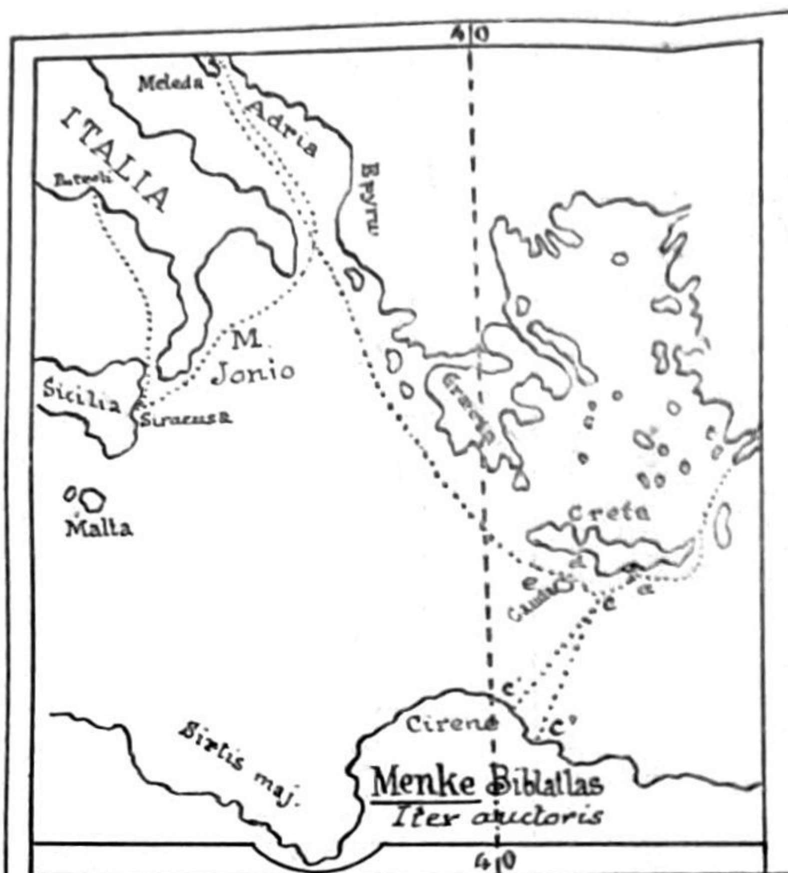
Ono što je on hotio meni reći, bi li se to moglo reći kome drugome?...

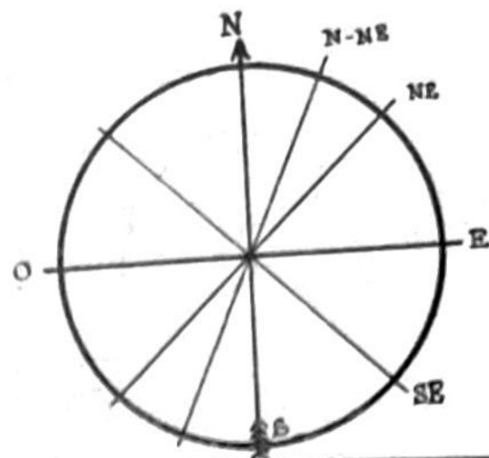
G. K. na str. 21. ismjehava moje tumačenje o κλύδων, u riječi εὐροκλύδων; te će nadodati: — *i još očekuje, da ćemo ga u toj stvari pobijati!* — Tako najbolje! Nije zrelo. Ili, ono što je on meni kazao: *Horribiliter confutavit me! Dixit non est verum*, neka uzme za sebe; njemu dobro ide, a ne meni; jer mu ja svaku pobijam. Ali na žalost, ne može me on nigdje pobiti, a da se gore ne izbruči, kao kod sirskoga prijevoda.

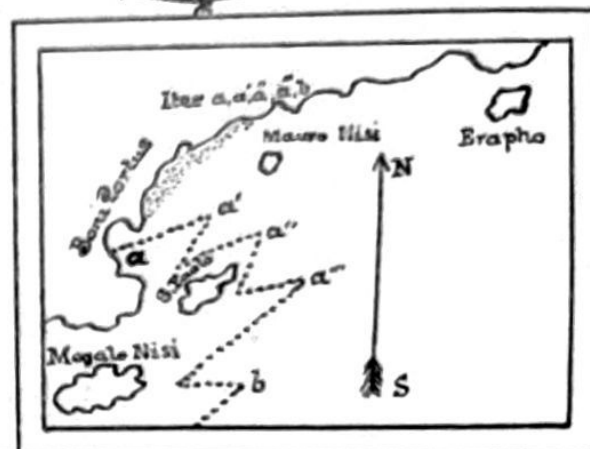
A ja sam mu jasno protumačio κλύδων, po učenjacima (str. 11. Odgovora), gdje se govori o euroaquilo: *quin imo nemo alius e veteribus scriptoribus eum unquam nominavit. Hinc quidam loco huius nominis nomen* εὐροκλύδων *quod est in plerisque graecis exemplaribus poni mallent... tamen ita compositum est ut videatur commode veluti proprium fieri potuisse turbini* **fluctus excitanti** *atque ex illa coeli plaga irruenti unde Eurus spirat.* Odavle se jasno vidi, da je: *euro-klido* isto što i *eurus fluctus-excitans.*

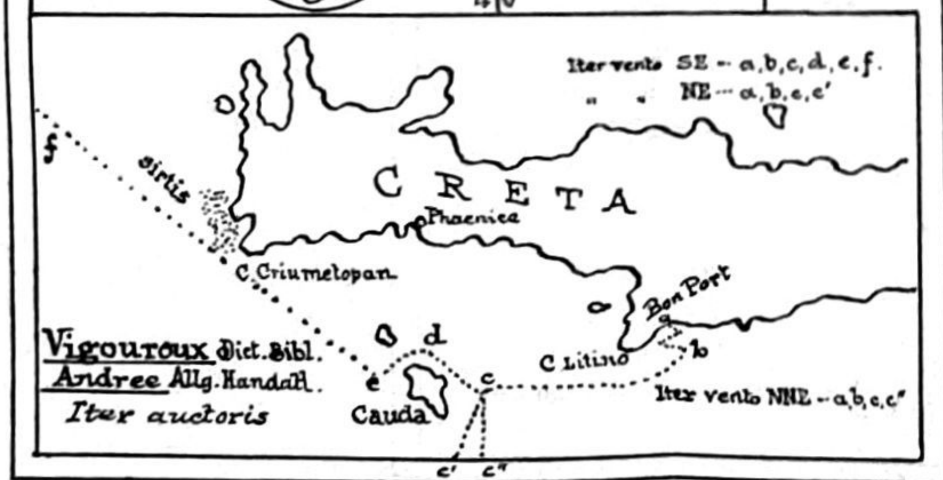
Ne će na ovo da odgovori i da me pobije, jer ne može sa pomoću svih učenjaka i domaćih i tuđih. Ali još ja imam više pitanja na koja red mu je odgovoriti i pobiti ih, ili im se pokloniti.

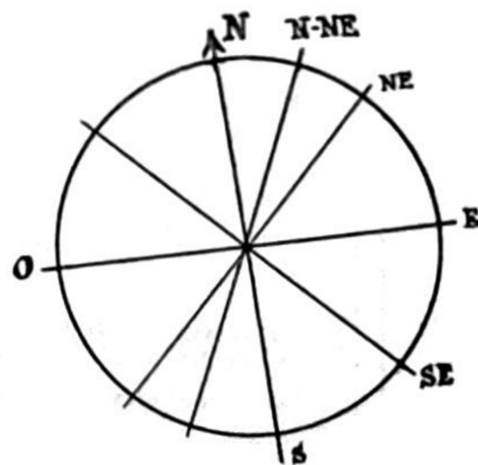
Na str. 21. g. K. piše: — *g. P. tvrdi, da je taj vjetar* (tifon) *navalio s juga, a ja kažem, da je došao sa sjevera. Da je taj vjetar, nastavljam ja, došao s juga bio bi razbio lađu o kretsku obalu, jer je po sv. Pismu bio tako žestok, da mornari nijesu mogli protiv njega učinita ništa, već mu moradoše prepustiti.* Sve je tako, ali je još nosilo jedro, te nešto pomagalo. Jedro su skinuli onda kad su ostavili Kaudu. — *Vje-*











0 10 20 30 40 50 60 70 80 90 100

Mil. (60 = 1°)

tar, kaže na to g. P., koji je došao s juga — ne s juga, već s jugoistoka — *ne bi bio razbio lađe, jer se upravo na tom mjestu Kreta uvaljuje, pa je lađa bila udaljena od obale dvadeset milja* — rekao sam: »našla se je (lađa) više od dvadeset milja daleko od obale« a u pravcu Kaude — *Nije istina, da se obala kretska kod Litinosa uvaljuje za dvadeset milja, već samo nješto preko deset milja.* — Obala se Kretska, kod Litinosa, uvaljuje 12 milja, a pud zapada neprestano se uvaljuje do preko luke Fenice, za 20 milja. Slijedi: — *Nu da bi daljina zaštitila lađu samo u prvi čas, jer bi brzo prevalila tih deset milja.* — Ali nije lađa bila prevezana na rt Litinos, već odaljena, barem tri, četiri milja, na pravcu prama Kaudi. Ali, evo me, da opišem put lađe, a prilažem i kartu zemljovida, da svak jasno vidi.

Pavlova je lađa izašla iz Boniportusa po jugu — *aspirante autem Austro*; *a.* imala je vjetar u provu; toga, da izađe iz luke, red joj je ići koso — *burdižati* — čas na jednu stranu, čas na drugu — dulje ili kraće kako joj je zgodnije — do *b.* A valja da se odbije od obale, jedno tri, četiri milja, da ne bi požestio jug, te s njome na kraj; sada jedri uz Kretu a *mezza nave*, hvaćajući malo na vjetar — *na orzu* — tako da ima pred sobom Kaudu. Kad se je našla, po prilici na *c.*, požesti vjetar — Dovle smo složni ja i g. K. koji veli: — *Imade točaka, u kojima se g. P. i ja posvema slažemo. Krenuvši iz Boniporta, plovila je Pavlova lađa uz obalu Krete sve do današnjega rta Litinos, gdje je nahrupio drugi vjetar.* — Ne slažemo se u tome, *da je nahrupio drugi vjetar kod rta Litinos.* To je, mal da ne odmah, pošto izađoše iz luke; a sveto Pismo kaže;

da, kad su izašli iz Asson-a, *legebant Cretam*. A za ono *non post multum*, kad navali oluja, mogli su lako prevaliti, *a mezza nave*, desetak milja. Evo nas dakle na tački *c*., gdje se slažemo. Ja kažem, da je vjetar sada *jugoistok;* a g. K. veli, da je *sjeveroistok*, ili bolje *sjevero-sjeveroistok;* kako kaže sam g. Kritičar; u noti, Malta ili Mljet, st. 8: da su *točnije zemljopisne oznake S S I.;* to jest: *sjevero-sjeveroistok*. Prije nego sa *c*. opišem svoj put, svrnuti ću se na sud g. K. Od *c*., po *sjeveroistoku* ide se, *a fil de roda* do *c'*, za tim u Afriku, u Cirenaiku, a nipošto u Sirtu; a po *sjevero-sjeveroistoku*, ide se do *c''*, te za tim u Afriku još puno dalje od Sirta. Ako g. K., sa pomoću svoga dalmatinskoga pomorca, koji se tako fino razumije u brodarenje, da znade da ima i selo Vodice, znade opisati put po S S I. od *c* do na *Maltu*, *a fil de roda*, *u Baja di S. Paolo;* molio bih ga lijepo, neka bi ga nacrtao.

A ja slijedim svoj put. Do *c* je gonio jug, koji pođe jače na istok, i tako posta *jugoistok*; ali tako žestok, da posta *tifon*, ali ne najžešći, jer je još nosilo jedro, ali non posset conari in ventum, kao dosle, stoga je valjalo pođati i u pô krme jedva doći do *d*, pod Kaudu; sad ih zaštiti Kauda, a jedro je nosilo; da ih ne bi bacilo na Kretu, potegnu se na *orzu*, te će a *mezza nave* doći do *e*. Pod Kaudom nije bila tolika sila vjetra, jer su mogli i lađicu potegnuti na brod, ako i velikom mukom. Na *e*, dalje ih ne štiti Kauda, a vjetar sve to bjesniji, te je valjalo skinuti jedro i pustit se da nosi vjetar a *fil de roda,* u strahu hoće li ubjeći sirti, na zapadu Krete, i hoće li mititi rt Criumetopan; a mislim da im je pomogla i struja sa istoka. Sretno mimoiđu rt Criumetopan, a oluja ih

slijepo nosi pravcem *f*. kroz Jonsko more; s desne, za desetak milja daleko od Zante, a za dvaestak od Kefalonije, a trijestak od Korkire, uvale se u Adriju, gdje im je sve čisto bez otoka do Mljeta; prođu mimo pontu od Gruja i eto ih Pod Školjem.

Mislim, da je sve naravno što sam kazao, ma da je nešto bilo i drugovačije, oni su stigli na Mljet. A sad neka sude čitaoci, koliko je umjesno kazao g. K. — *Tvrditi dakle, da je jug zatjerao Pavlovu lađu ispod Krete na Kaudu, znači ili izgubiti orientaciju zdravoga razuma ili, opetujem, izvraćati sv. Pismo.*

Evo, navesti ću tekst svetoga pisma, te moje tumačenje i tumačenje g. K.; a nepristrani neka sude, koji se od nas dvojice drži tvrđe uz sveto Pismo, koji li ga izvraća. Sveto Pismo glasi: — *Summisso vase* (pod Kaudom) *sic ferebantur. Valida autem nobis tempestate jactatis, sequenti die jactum fecerunt; Et tertia die suis manibus armamenta navis projecerunt. Neque autem sole, neque sideribus apparentibus per plures dies, et tempestate non exigua imminente, jam ablata erat spes omnis salutis nostrae... Sed posteaquam quartadecima nox supervenit, navigantibus nobis in Adria.* [1] etc.

Egzegeza moja.	**Egzegeza g. K.**
»Mornari su radili ono što pripovijeda sv. Luka i ništa drugo: — ma bio sv. Luka i zaboravljiv. Ne mari. — Nešto su pobacali u more prvi dan,	*Pripovijedaju nam Djela, da mornari i usred bure nijesu stajali skrštenih ruku... pobacali su teret u more, da lađa bude lakša. Taj kratak izvje-*

[1]) Acta. XXVII, 17-27.

nešto drugi; a nešto treći, te su se spustili da ih nosi vjetar. A gledali su smrt pred očima, jer nijesu znali ni kamo idu, ni gdje se nalaze.« [1]

Ovo uče i učenjaci: — »Le vaisseau étant emporté par la violence de la tempête, et ne pouvant résister, nous nous laissâmes aller au gré du vent. Ainsi, d' après le texte des *Actes des apôtres*, l' equipage renonca à conduire le navire qui fut abbandonné au caprice de l' ouragan.« [2]

Isto vele i oni što drže za Maltu. »L' on n' était point menaée per la tempête, mais complétament à sa merci, et l' on regardait la situation comme désespérée (*iam ablata*).« [3]

»Le grec est très expressif: διαφερομένων, é*štaj napisao je sv. Luka tek onda, kad se iskrcao, koliko se sjećao glavnih momenata. Nu i po ovom malom zaključuju ljudi, koji su proučili nautiku staroga vijeka, da su lađom upravljali iskusni mornari, koji su morali upotrjebiti i druga sredstva, da ne upadnu u Sirtu, gdje im ne bi bilo spasa.* (Za tim navodi dva Engleza, James Smith i dr. Hans Balmer:) — »*Jedan i drugi pripovijedaju opširno, što su sve uradili naši mornari, da ne zapadnu u Sirtu. Morali su okrenuti lađu protiv vjetra; razapeti jedro protiv bure (Sturmsegel)... te napokon očajno kormaniti prema zapadu, da tako oslabe žestinu bure, koja ih je tjerala prema jugu*«. [4]

---

[1]) Odgovor. str. 20.
[2]) *Dictionnaire des Pélerinages* (Malta).
[3]) Fillion. *La Sainte Biblie, Act.* XXVII, 20.
[4]) Dr. Vimer. *Malta ili Mljet.* str, 11 i 12.

tant portés a travers, sans direction fixe, au gré de la tempête.« [1]

Svakome je poznato koji se i iole razumije u brodarenje na moru, da proti *tifonu* ne pomaže ništa već red je ići *a fil de roda*.

Na str. 22. g. K. govori: *Da nije Vulgata bez pogrješaka.* — Pa što za to? — Nadoda je: *Među ove pogrješke spada i prijevod prijedloga* κατὰ *sa contra.* — On siječe bez obzira. A tko mu je to kazao? Zar da to nije uvrijeda proti Vulgati? Nije to tako reći; pogrješka je. To je odveć. — Slijedi on: — *Ne tumačim toga protiv g. P-a ja, več tako tumače najbolji tumači.* — Moje je tumačenje po Vulgati i gotovo po svim prijevodima; i tako je; jer po *de*, bio bi pošao Pavao u Afriku, ali ne u Sirtu, već u istočnu Cirenaiku. A g. K. *u Malta ili Mljet*, str. 8., ne naslanja se na *najbolje tumače*, već na grčku gramatiku. A čast i poštenje učenjacima, koji misle da ne može biti *contra*, jer, da bi se tako bila razbila lađa o Kretu; jer ne znadu potankosti brodarenja na moru. *Contra* ne smeta ništa, već mora biti; a *de* bilo bi upropastilo lađu.

Na str. 23. g. K. piše: — *A zašto toliki moderni prijevodi prevode* κατὰ *sa protiv? Zato, jer se danas u narodni jezik mora prevoditi iz Vulgate, pa mnogi prevadač* (a zašto ne svi kad moraju?), *gleda da prevodi od riječi do riječi, držeći se grozničavo Vulgate, a da nije ni zavirio u grčki tekst.* — Mislim, da se ovim vrijeđaju svi prevadači što ne gledaju u grčki tekst; a opet ono: *mora*, i *držeći se grozničavo Vulgate,* zaudara donekle modernizmom; jer, tko drugi

---

[1]) Fillion. *La Sainte Bible. Act.* XXVII, 27.

može reći, u prijevodu svetoga Pisma, *moraš*, osim Crkve. Nije istina da Crkva hoće, da se prevadač *mora držati grozničavo Vulgate*. Ono *grozničavo*, neka drži za sebe.

Slijedi : — *Napokon taj contra ne smeta ništa onim jezicima, gdje je otok i lađa istoga roda. Tad shvaća svatko ovo mjesto tako, da se vjetar digao protiv lađe a ne protiv otoka.* — Ne znam, kako je g. K. mogao kazati šta takova ! on protivurječi samome sebi. Kad je tako, *taj contra* ne smeta ni Vulgati ; jer su i u njoj *otok* i *lađa* istoga roda ; dakle, da se i u Vulgati može uzeti, da je vjetar puhao protiv lađe? A kako to? kad, *u Malta ili Mljet*, str. 7., piše : — *Iz gore pomenutih riječi »contra ipsam« hoće »Melita« da izvede, da je vjetar duvao sa juga, jer je lađa plovila ispod Krete. Nema sumnje, da se riječi* κατ' αὐτῆς, *latinski »contra ipsam« mogu odnositi samo na Kretu, jer je to posljednja ženska imenica pređašnje rečenice.* — Dakle ostaje da u svim prijevodima znaći proti Kreti i ondje gdje su istoga roda, otok i lađa — Zaludu se hvaća slamke, ne pomaže — A opet, neki prijevodi naglasuju : proti otoka : *se déchaîa sur l' île* — *wider die Inseln.* Jasno je dakle, da je vjetar udarao protiv otoka, i za to je bio južnjak, jugoistok -- εὐροκλύδων ili εὐρακύλων.

Da gloriam Deo; neka prizna istinu.

Na str. 23 i 24. g. K. bavi se sa *S* velikim u sirti. Na tome sam mu odgovorio, na dugo u Odgovoru, str. 15 i 16. A bilo bi pametnije da odgovori na ono što govore spisatelji, da se ovđe sirti razumijevaju, *loca arenosa, vadosa, saxosa*, a ne Sirti Afričke; a da se ne gubi u *s* malo i *S* veliko. Ja sam ga upozorio na njih ; a on ništa, već ovo : *Misli li pako pomoću ovih pisaca dokazati, da Syrtis znače kakovu plićinu, onda se obratio na krivu adresu i dokazuje upravo protivno od onoga što bi htio dokazati.* A auktori što sam ih ja naveo ovi su : Synoptes ; Emm. Sa ; Tirio ; Camerario ; Cvitreus ; Gualtperius ; Cesare Calini ; prem mal da ne svi su za Maltu. Zar su ovi spisatelji kriva adresa ? — Divan odgovor !

Ovdje ne može biti govora o Sirtam Afričkim. Mornari, pod Kaudom, boje se, da se ne nasukaju na sirtu, te za to, pobacaju u more, sve što se dade baciti, da lađa oblakša, te da manje tone. U ovome složni smo. Sada, pod imenom Sirte, razumijevaju se i Sirti Afričke, *i loca vadosa, saxosa*, kako smo vidjeli u svim riječnicima. Ovdje ne može biti govora o Sirtam Afričkim ; jer lađa gonjena od *tifona* sjeveroistoka, a još manje sjevero-sjeveroistoka, ne može ispod Kaude doći u Sirtu Afričku. Drugo, ono su pobacali da lađa manje tone ; to jest, da može preći preko plićine ; a, preko Sirti Afričke ne prelazi se, već se ide u nju ; te je svejedno, tonuo brod više, ili manje ; je li upao u nju, nema mu spasa. Lađa oblakšana, osim što manje tone, brže ide ; zato bi bila nesvijest oblakšati lađu, koja ide prama Sirti Afričkoj ; jer, ako lađa oblakšana — po računu što ga čini g. K. — stigla bi u Afričku Sirtu poslije 12 dana ; ne oblakšana ne bi stigla ni za 20 dana ; dakle bi bila najgora nesvijest oblakšati lađu, da prije stigne u Sirtu ; A, i ono što su odmah počeli bacati, dokaz je, da su se bojali sirte, što je blizu, a ne one što je daleko. Ako bi trebalo bacati u more od straha Afričke Sirti ; bilo im je navrijeme i do desetak dana ; a u toliko može oluja popustiti ; što bi svakako i popustila sjeverna oluja, ne tako južna. Dakle se ne smije ni pomisliti

da se ovdje govori o Sirti Afričkoj, već se mora reći, da se govori o pličini.

Žao mi je kazati, ali moram istini na čast, da g. K. ne samo što izvrće tekste, već izvrće i same svoje riječi. Kad sam mu ja opazio daje spripodoba tifona sa uzrujanim morem u luci Riječkoj, tako neznanje u brodarenju, da mu se može kazati, da ne zna ni da je more slano. A sad on hoće, da kaže, da je govorio o lađi kod Malte; što nije tako: on je govorio o putovanju po tifonu. Usporedit ću jedno i drugo, neka je svakome jasno kako se poriče, te ne će da prizna da je kazao nešta što ne stoji.

Malta ili Mljet. str. 12.

»Jedan i drugi (Smith i Balmer) pripovijedaju opširno, što su sve uradili naši mornari, da ne zapadnu u Sirtu. Morali su okrenuti lađu protiv vjetra; razapeti jadro protiv bure (Sturmsegel), jer bi im se lađa vrtila u moru kao komad pluta; te napokon očajno kormaniti prema zapadu, da tako oslabe žestinu bure, koja ih je tjerala prema jugu. Ja sam sebi (ne znam, da li pravo) tu stvar tumačio sa prijelazom skele na rijeci, gdje valovi udaraju brodu o bok, pa ga tako turaju s jedne obale na drugu«.

Ne Mljet već Malta, Libel. str. 24.

»Htio sam protumačiti kako se Pavlova lađa našla kod Malte, prem da ju je vjetar tjerao prema Sirti. Napisao sam dakle . »Ja sam sebi (ne znam da li pravo) tu stvar tumačio sa prijelazom skele na rijeci, gdje valovi udaraju brodu o bok, pa ga turaju s jedne obale na drugu«. Htio sam time reći ovo: Pavlova se lađa našla kod Malte od prilike onim načinom, kako se kod nas prevoze ljudi preko rijeka i voda na splavi ili skeli«.

Eto se vidi jasno, da je prije govorio o lađi u borbi sa tifonom, a sad govori, da je govorio o lađi u tišini kod Malte. Nevjerojatno, ali istinito!

G K. tuži me, da *nepoznavajući ja razlike između velikoga i maloga slova,* zamijenio sam *skelu na rijeci* sa Riječkom lukom. Nijesam to učinio od nepoznavanja razlike između velikoga i maloga slova, već što nijesam mogao pomisliti da je g. K. učinio taku prispodobu, da ne znam može li se išta luđega dati. Jer, i ako je prispodoba luke Riječke sa tifonom, nešto neslana, da, ne znam što bi bilo slična; ali prispodoba tifona sa skelom na rijeci, to je opet sto puta gore; jer napokon luka je Riječka more, vidi se pučina i oluja, prem da se ne može niti najmanje prispodobiti sa *tifonom;* ali rijeka zatvorena, između dvije obale, sa brodom što prevaža, da pokazuje sliku *tifona* na moru; to je nešto tako neprilična, da se ne da izreći, No, kad je on tako mislio, neka mu bude. A ja sam se prevario. *Mea culpa, mea culpa!* Ali se nijesam prevario, da povećam njegovo neznanje u pitanjima pomorskim, već da umanjim to njegovo neznanje; kako se može svatko lako uvjeriti.

Na str. 25. g. K. kaže: — *Gospodin P. stavio je još jedan prigovor.* — Ima toliko mojih prigovora, a on na malo kojega odgovara, te muče ide naprijed — *kojim hoće da pokaže, kako Pavlovu lađu nije gonio sjever, već jug. Kad duva sjever, opaža g. P., nebo je vedro, a u sv. Pismu stoji, da se za mnogo dana nije pokazalo ni sunce ni zvijezde. Na ovaj prigovor nijesam ja znao ništa uzvratiti, pa sam se obratio na p. n. g. S. Stivala, vrhovnoga nadzornika luka i ispitatelja plovidbenih znanosti na sveučilištu na Malti.* (Te par poco!) *Gospodin je lično pošao na mjesto brodoloma*

sv. Pavla, te izdao slijedeću izjavu: (da nu da je čujemo). *Ovakovi vjetrovi zimi* (ali zimi nije se zbio brojemo). *duvaju dolom,* već u jeseni; a tu je velika razlika) *duvaju jako od Sjevero-Istoka* (i kod nas zimi duvaju vjetrovi Sjevero-Istoka; a u jeseni, Juga-Istoka) *blizu jadranskoga mora. Obzorje je ovim vjetrovima sad vedro sad oblačno.* — Odgovara li ovo sv. Luci: »neque autem sole, neque sideribus apparentibus per plures dies«? Mislim da ne. Riječima sv. Luke odgovara samo Jugo-Istok (šilok). — *Nego dolazeći vjetar u širinu Malte duva obično od Istoka-Jugo Istoka za više dana, obzorjem tamnim, koje sakriva pomorcima sunce i zvijezde.* — Dakle je, kako sam ja kazao, po južnim vjetrima nebo oblačno za više dana. A to je zimi običan vjetar Istok-Jugo-Istok *(scilocco levante),* a u jeseni je: Jugo-Istok *(scilocco).* Dakle sud ovoga učenjaka, protivan je g. K. a meni je u prilog. Po svemu se vidi da je vjetar bio južnjak; i tako se je Pavao razbio na Mljetu.

Prispodoba moga putovanja iz Splita u Dubrovnik, Rijeku, Trst ili Jakin, nema smisla.

Ja, navodeći *jedrenjaču bez mornara u Mljetu i volujske mjehove kod Dubrovnika,* nisam tim hotio navesti *neki mali dokaz, da se je Pavao razbio kod Mljeta,* kako veli g. K.; već da dokažem, da brod, nošen slijepo od vjetra, može doći iz Jonskoga mora, kroz Jadransko more, do Mljeta, a da se prije ne razbije. Ovo sam naveo uč. g. Fillion-u na njegov prigovor (*Melita* p. 28).

Na str. 26. g. K. veli, da sam, ono *što su još mornari morali činiti,* (jer nijesu zapali u Sirtu, već se našli kod Malte) *ocijenio, jednim potezom pera za »komad iz tisuć i jedne noći«.* — Rekao sam, i opet

govorim; jer se jedino u sanjarijama jedri proti *tifona.*

Slijedi: — *Oba ova za naše pitanje toli zaslužna muža* (J. Smith i M. Balmer). Jesu za njih zaslužna, ali nijesu ništa dokazali da se je Pavao razbio na Malti a ne na Mljetu. Ja ta dva auktora nemam, i za to mi je neko prebacio, kako sam, o ovome, mogao pisati bez njih. A, eto, sada, pošto su pri ruci g. K, neka on donese iz njih prigovora proti Mljeta a za Maltu; na ove što ih je naveo odgovorio sam mu, i uništio ih, ma bilo govoreći »komad iz tisuće i jedne noći«; ili, da »u Slavoniji nema ped ravnice da čovjek posije šaku kukuruza«.

Neka se nitko ne uvrijedi na ovo što ću sada kazati: — O ovome pitanju, neka ne pišu pomorski kapetani, koji nemaju spreme *teološke;* niti neka ne pišu teolozi; koji nemaju spreme *pomorske.* Zašto su toliki teolozi i učenjaci za to, da se je Pavao razbio na Malti a ne na Mljetu? Jer nijesu imali spreme pomorske; te su mislili da bi se po jugu bio razbio o Kretu.

Preklani, neki profesur — u privatnu zavodu — ne znam kojega predmeta, a koji je izučio Teologiju, stao se rugati, preko predavanja, sa mojom Melitom: — Glete na zemljovid! gdje je Kreta, gdje je Mljet, a gdje je Malta! Pa da je Pavao došao na Mljet, a ne na Maltu! — *Quam parva scientia regitur mundus!*

II. **More.** Na str. 26. piše: — *U drugom dijelu svog »Odgovora« gospodin se P. upravo razglagoljao.* — Ta nijesam kriomice uzeo iz Giorgi to razglagoljanje. — *Dokazuje na daleko i široko.* — Tako je — *da Adrija nije sezala prijeko današnjega Jadranskoga mora. To nas doduše ne bi smetalo, jer smo izrično istaknuli, da su jedno to isto more jedni pisci zvali*

Jonsko, *a drugi Jadransko*. — Jest istaknuo i hotio dokazati *sofizmima*, a da nije ništa dokazao. — *Samo je velika neprilika u tom, što je g. Palunko sve naše dokaze stubokom razvalio*. — Dà, jesam razvalio, ali ne stubokom, već tvrdim dokazima, na 19 strana Odgovora — od st. 24 do 43. Slijedi: — *Horac n. pr. piše: ovo jezero predstavlja Jadransko more, na kojem se nalazi Actium*. — Neka prosti; Horac nije rekao, da se Actij nalazi na Jadranskom moru; već da jezero zastupa more; jer je na moru bila bitka; onako, kako mu brat zastupa neprijatelja. No, riječ more, bilo bi prozaično, te Horac, koji je znao za ljepotu pjesme, stavi *Adria*, ime bližnjega mora, prem da, Actij nije na Adriji. Ta, *aut prodesse volunt*, *aut delectare pöetae*; te, da polijepšaju svoju pjesmu, lako zamjenjuju jedno more sa drugim, osobito susjednim, je li im to na ruku; ali ne ni to upravno, kao što ovdje čini Horac, koji i na drugom mjestu uzimlje Jadransko more za kojemudrago bilo more.

O mater pulcra filia pulchior

. . . .

Pones jambis: sive flamma,

Sive mari libet Adriano. (Horatius. Carm. I, Ode XVI).

A, zašto se g. K. drži tako tvrdo uz jedno mjesto Horacjevo, koje ništa ne znači, a ne pazi na druga dva mjesta Horacjeva, gdje meće Adriju iznutra tijesna? Ta je on sam kazao, da *pjesnici pišu slobodno juxta licentiam poëticam;* prem da ni pjesnici ne pišu ni *juxta licentiam poëticam*, da je Jonsko more Adria; osim jedino što ovdje Horac stavlja *Adria* mjesto riječ *more*, za ures pjesme. Ta je g. K. naveo *Scilaxa*, *Straba*, *Livija*, da zovu Jonsko more *Adria*; neka se

njih drži; zašto ih je zanemario? Ta ih je on sam iznio i s njima se junačio, a sad im ovako okrenuti leđa da se uhvati Horaca, ali ne Horaca, već njegova poetična izraza. E, brate; ako je to temelj njegova dokaza? na dimu je: *causa persa*. A želi li, ja ću mu još napamtiti nekoje što vrijede: *Stacija*, *Luc. Flora*, *Plutarha*, *Polibija*, *Plinija* i tolike druge; a mogu mu pomoći i učenjaci i domaći i tuđi što ga podupiru. Ali neka ne navodi spisatelje poslije sv. Luke, 100 godina, 300; 400; 600, neka te ostavi na miru; oni svjedoče za svoje doba a ne za Lučino.

A sad pitam g. K., u ipotezi, da je Horac držao da je Actij na Jonskom moru, bi li bio svejedno napisao *Adria*, ili što drugo?

G. K. navodi ovome prispodobu. A ja bih ga svjetovao, da se prođe prispodoba, jer nije u njima ni najmanje sretan; svaka mu je kao trn u oku. Evo što kaže: — *Taj dokaz ima g. P-u istu vrijednost kao da tko danas kaže*: *ova mlaka prestavlja nam tihi Ocean na kojem se nalazi Split!* — Ovu će prispodobu on sam shvatiti i nitko drugi. Ali evo moje prispodobe: — Zar, da kaki valjan pjesnik, pjevajući o Splitu i o njegovim krasotama sa sjevera, istakne, kako se od juga ogleda u Ocean; da bi kome palo na um, da je Split na Tihome Oceanu?

Na str. 14—17 »Malta ili Mljet, izlazi g. K. sa spisateljima svojim: — *A mi ćemo joj* (Meliti) *navesti nekoliko pjesnika iz kojih se jasno vidi, da se pod Adrijom ima razumijevati i Jonsko more*. Te navodi: *Horaca*... *Propercija*... *Ovidija*... Za tim kaže: — *Nu ostavimo pjesnike. Mogao bi tko primijetiti, da pišu slobodno iuxta licentiam poëticam. Popitajmo radije historiografe i geografe, koji su na tom polju kompe-*

tentniji stručnjaci. — Te navodi: *Scilaxa... Strabona... Tita Livija... Josipa Flavija...* i još neke koji su živjeli više od 100 godina poslije sv. Luke; na koje se ne osvrćem, jer oni ništa ne dokazuju za doba sv. Luke.

Ja sam mu, u Odgovoru, jasno dokazao, kako niti jedan od onih ne zove Jonsko more, *Adrija*. Napokon, mislim, da je uvjeren i sam g. K., da za sebe nema niti jednoga spisatelja, pošto ništa ne opaža, preko svih prelazi mukom, te se jedino povraća na Horaca, na onaj njegov poetički izraz, *lacus Adria*. To mu je konj od megdana! Kad je na to spao; svršeno je.

Istina, povraća se i na Josipa Flavija; ali ne znam kako može, kad sam mu dokazao, kako Josip Flavije zove Jonsko more, Jonsko. A Adriju zove, Adria. A ništa mi nije na to primjetio.

Josip Flavije spominje Jonsko more, spominje i Adriju; govori, kako je Vispanije Agripa poslan iz Grčke da upravlja sa pokrajinama, što su preko Jonskoga mora. [1] A na drugome mjestu, spominje, kako ga je napala oluja, kad je putovao iz Palestine u Rim, i kako im se je brod rastvorio, i potonuo u sred Adrije; gdje je plivao i kako ih spasio jedan brod. *Perveni Romam multoties periclitatus in mari. Submersa enim nostra navi in medio Adria, cum ferme essemus sexcenti numero, per totam noctem natavimus: et circa diei initium conspecta a nobis secundum Dei providentiam Cyrenaica navi, ego et quidam alii caeteris promptiores, universi ad octoginta recepti sumus in navim. Ita servatus in Dicaearchiam, quam Puteolos*

[1]) Joseph. Flavius. *Lib. 15, Antiq. Jud.* c. 10. Ap. Giorgi. *D. Paulus Ap. in Mari.* Venetiis. 1430. Zane. p. 82.

Itali vocant, perveni. [1] Eto je jasno da Josip Flavije čini razliku između Jonskoga mora i Adrije; jedno je Jonsko more a drugo je Adria; preko Jonskoga mora ide Vispanije Agripa iz Grčke; a Josip se utopio u Jadranskome moru. — Ne, hoće neki, nije ovo Adrija Jadransko more, već Jonsko more. — A kako je Jonsko more kad Josip čisto kaže, *Adria?* — Ovdje Josip Flavije zove Jonsko more Adrijom. — A, tko to kaže, da Josip zove Jonsko more Adrijom? kad on, na drugome mjestu zove Jonsko more, Jonskim morem? a nitko do tada ni grčki spisatelj, ni latinski nije zvao Jonsko more, Adria; pa kako da Josip Flavije prvi zove Jonsko more, Adrijom? Da je on zvao Jonsko more Adrijom, bio bi i na onome drugome mjestu kazao o Agripi, da je pošao iz Grčke; *ut provincias trans* Adriam *Caesaris vice procuraret;* što nije kazao, već: *ut provincias trans mare Jonium Caesaris vice procuraret.* — Ali vele: oluja je rastvorila brod na moru preko kojega je putovao, a on je putovao preko Jonskoga mora, a ne preko Jadranskoga; Josip dakle to Jonsko more zove Adria. — Josip zove Adrija, pravo Jadransko more, između Italije i Ilirije. Josip ne govori da ih je oluja napala u Adriji, već da se je u Adriji brod rastvorio i da su se oni utopili; dakle mogla ih je oluja napasti na Jonskom moru, te ih baciti u Adriju, na sred koje Adrije, brod se je rastvorio, i oni se utopili. Tako se je slično dogodilo i lađi Pavlovoj, i nju je oluja nosila Jonskim morem za deset dana, pa je bacila u Adriju; gdje je, nakon pet dana razbije na Mljetu.

Posve se slična stvar dogodila i Akrotatu Spar-

[1]) *Id. Comment. Vitae suae.* Ap. Giorgi o. c. p. 98.

tancu, sinu kralja Kleomena, koji je putovao iz Lakonije u Agrigent, u Siciliji; dakle preko Jonskoga mora: *Peregrinatione suscepta praeter Ephororum sententiam, solvit cum paucis navibus tanquam Agrigentum trajecturus, adversis autem ventis abreptus* (na Jonskom moru), *in Adriam, in Apolloniatarum quidem regionem pervenit.* [1]

A, da je Jadransko more bilo uvijek pogibelno brodarenju, svak je znao; za to i sv. Ivan Hrisostom veli da se je Pavao razbio u Adriji: *Haec autem patiebantur in Adria, ubi servari difficile.* [2]

Eskil je prespodabljao nestalnu i nemirnu ćud Demostenovu sa Jadranskim morem. A opet je poznato ono Horacijevo: *Improbo iracundior Adria.* [3]

Ali vele: onaj brod, što je spasio Flavia, odveo ga je u Puteoli. — To ne znači ništa; brod ga je odveo onamo kamo je brod išao; te, da je brod išao u Spaniju ili u Afriku, bio bi ga onamo i odveo. Ili je Josip platio brod, da ga odvede u Puteoli. Ta ga je brod i iz Adrije mogao odvesti u Puteoli, kako ga je vodio i iz Palestine, koja je čak dalje od Adrije. Reći dakle, da Josip Flavije ovdje, pod riječi *Adria*, razumijeva Jonsko more, to je ne samo *gratis assertio*, već i nesmisao.

Što pako navodi *Philostrata*, ovdje ga ne ulazi; ja govorim, do sv. Luke; a Filostrat je živio više od 150 god. poslije sv. Luke. — Naravno, da je g. K. imao odgovoriti na auktore što ih ja navodim i pobiti me. Na sve muči, samo veli: — *Protiv Brijetija*

[1] Diodor. Libr. 19. Ap. Giorgi *u. s.*

[2] *Hom. 27. Cap. XXVII. Act.* Ap. Giorgi. *o. c.* p. 97.

[3] Ap. Giorgi. *l. c.*

koji piše, da se more između Sicilije i Krete zvalo Jadransko, ne bi g. P. imao ništa; ali što ćeš jadan, kad poredaj Brijetijev nije točan! — Eto, kako g. K. pobija moje prigovore! Dok ja sve njegove drobim na dugo i široko.

Dalje piše: *Dokazuje profesor Partsch, da se more izmeđ Krete i Malte zvalo Adrija.* — Čast g. profesoru. A gdje je to našao! Veli g. K. *Na osnovu putovanja Josipa Flavija i Lukinih riječi: navigantibus nobis in Adria, te drugih izvora, koje sam naveo u svojoj kritici.* — Neka mi prosti; ali mu je temelj, ne na pržini, već na dimu. Flavije zove Adrijom pravo Jadransko more, a ne more između Krete i Malte, tako isto i sv. Luka, a svi izvori, što ih *je naveo* u *svojoj kritici* g. K., sve sam pobio, ma bilo i *stubokom razvalio.* A g. K. nije iznio ni jedan dokaz da ih brani, već umiljato kaže: *I da mi iznesemo nesnam kakove argumente za našu tvrdnju g. P. bi ipak mislio, da ih je sve pobio.* — Koji argumenat nijesam pobio? S njime na srijedu. A neka on pobije moje argumente onako kako ja pobijam njegove.

Ali g. K. da ja ne mislim, da sam mu sva oružja polomio, iznosi za'rđavljen buzdovan, te će na me. Veli: — *Bit ćemo kratki.* — Valja da bude kratak, jer nema čim da bude dug.

Veli, da ja kažem: — *»Na srijedu sa auktorima prije sv. Luke i za njegovo doba pa ti me neka tuku uprav u pojam«. Tako grmi g. P. držeći, da stoji na pećini, s koje ga ne će maknuti ni poplava ni potres.* — Dà, stojim na pećini istine; a onaj te je na istini, nema se ničega bojati. A ja sam tražio auktore prije sv. Luke i njemu savremene na njegove riječi, da *me Ptolomej tuče uprav u pojam.* A Ptolomej je živio

100 godina poslije sv. Luke; dakle, u ovome pitanju ne vrijedi njegovo svjedočanstvo.

Ali je g. K. uljudan, te navodi *savremeni* dokaz. Evala mu. Da nu da ga čujemo.

— *Pa dobro. Evo mu savremena dokaza u priloženom zemljovidu.* — Evala mu, kad je našao *savremen zemljovid* sv. Luci! De, da ga se naužijem! Gdje je taj zemljovid? — »Quid dignum tanto feret hic promissor hiatu?« Odgovara: — *Tabula Peutingeriana, kako danas stoji sastavljena je od rujna god. 365. do svibnja 366.* — Molim čitatelje, bliješte li se njima oči, kao što se meni bliješte? Ja čitam 365 mjesto 65, što bi bilo *savremeno* sv. Luci... Gledam bolje... što ćeš?... 365. i po drugi, i po treći put: 365! -- Neka mi oproste citaoci, na šali, u ozbiljnom pitanju; ali ne možeš smanje a da se ne našališ na neke stvari. A tko, da se ne našali na prispodobi lađe na skeli, na rijeci, sa lađom na moru u oluji *tifona?* Ili sa jedrenjem proti oluje tifona? Ili, da su savremeni oni što su živili u razmaku 300 godina; tako sam i ja savremenik cara Karla V, Pape sv. Pia V i sabora Tridentinskoga! Pa da ne rečem: *risum teneatis?*... Ali ima još i bolja. Jedni kažu da je *Tabula Peutingeriana* učinjena u V-om vijeku za Teodozija II, te se za to zove: *Tabula geographica Theodosiana.* Dakle 400 godina poslije sv. Luke. A g. je K. zove, *savremena* sv. Luci!

Ali g. K. hoće da je ova tabula načinjena po Agripinu zemljovidu; te nastavlja: — *Posve je dakle razumljivo, da su ga* (Agripin zemljovid) *upotrebljavali i prepisali toliki zemljopisci i učenjaci kasnijih vremena.* — Upotrebljavali, dà; ali prepisivali; *distinguo,* u onome što je zajedničko svakome zemljovidu; kao: kontinente, mora, otoke, brda, ravnice i slična; *transeat;* u imenima kontinenta, mora, otoka, brda, ravnica, itd., *subdistinguo;* koja su imena ista bila za doba prepisača, kao i na karti; dà; — ali ako su se ona imena promijenila, za doba prepisača, tada ih nijesu prepisivali. Tako, za doba Agripe, zvalo se je Adrija jedino more što je između Italije, i Ilirije, iznutra tijesna, kako svjedoče svi spisatelji i grčki i latinski; a 300 ili 400 godina kasnije zvali su Adrija more između Krete i Sicilije: za to je to more označeno Adrija na *tabuli Peutingerianoj.*

Na str. 28. slijedi g. K.: — *Njime* (Agripinim zemljovidom) *se već u prvom stoljeću služio grčki geograf Strabo.* — Dobro je; i za to Strabo meće Adriju jedino iznutra tijesna. a ne između Sicilije i Grčke.

Slijedi g. K.: — *Na tom zemljovidu proteže se Jadransko more, kako smo to već prije mnogim dokazima dokazali, od Sicilije do Krete.* — Najprije; nije nijednim dokazom, a kamo li *mnogim,* to dokazao. Istina, naveo je nekoliko teksta iz auktora, ali sam mu ja jasno dokazao, da oni teksti ne govore što on hoće, već sve obratno, oni potvrđuju ono što ja kažem — kako svatko može vidjeti u Odgovoru str. 24—34; dapače, on sam, sa svojim mukom, priznaje da ja imam pravo, a da se je on ljuto prevario, kad je one spisatelje naveo za se. Ostavlja one auktore, a jedino se povraća na Horaca, na onaj njegov poetički izraz — *lacus Adria.*

Agripa je napravio svoj zemljovid, pri svrsi prvoga vijeka prije Krsta; te, kako bi on nazvao Jonsko more, *Adria,* dok nijedan spisatelj ni grčki, ni latinski, nije nigdje nazvao Jonsko more, *Adria.*

A, o kojem zemljovidu govori g. K. kad kaže: *na tom zemljovidu proteže se Jadransko more... od Sicilije do Krete?* Govori li o *Agripinu zemljovidu*, ili o *Peutingerijanu?* — Na Peutingerijanu, to jest, 300 godina ili 400 poslije sv. Luke, proteže se Jadransko more od Sicilije do Krete, dobro je; ali na Agripinu zemljovidu ne proteže se Jadransko more između Sicilije i Krete, već između Italije i Ilirije, iznutra tijesna. Svi spisatelji do sv. Luke, i još 100 godina poslije njega zovu Adria more između Italije i Ilirije, a Jonsko more između Sicilije i Krete; tako Statije koji je živio više od 50 godina poslije sv. Luke piše: *Incipit Jonium ab Acrocerannibus montibus, ubi desinit Adriaticum, finitur ad Malean.* [1] Tacit, koji je umro 57 godina poslije sv. Luke, piše: *Eum honorem* (Consulatus) *Germanicus iniit apud urben Actajae Nicopolim, quo venerat per Illyricam oram... Adriatici, ac mox Jonii maris adversam navigationem. perpessus.* [2] Plutarh, koji je do 60 godina poslije sv. Luke, piše: *Nam, mare quidem Boreum Adriaticum, a Tyrrhena urbe Adria, quae ad Notum inclinatur. illud vero quod e regione est Tyrrhenum appellatur.* [3] Juvenal, za 70 godina poslije sv. Luke, piše: Adria, *aute domum Veneris, quam Dorica sustinet Ancon.* [4] L. Floro, za 80 godina poslije sv. Luke, piše: *Quippe cum fauces Adriatici maris jussit occupare Dolabella et Antonius, ille Illyrico, hic Corcyreo littore castra posuisset.* [5] Appian, do 100 godina poslije sv. Luke, govori o Jonskome moru između Sicilije i Grčke, a ne zove ga Adria: *Ab Jonia sinus est maris Aegeus, et alter Jonii maris, et Siculum Frelum, et Tyrrhenum mare usque ad Herculeas columnas... Ipsaque Italia, cum nempe longissima omnium gentium sit, ab Jonio mari late praeter Tyrrhenum protenditur usque ad Gallos.* [1]

---

[1]) P. Papinii Statii. *Opera.* Lud. Bat. 1672. *Achilleidos.* L. I. v. 34 i 35. p. 811.

[2]) *Annal.* Lib. II.

[3]) Plutarch. X, 26.

[4]) Juvenalis. *Sat.* 4. Ap. Giorgi. *o.* c. p. 89.

[5]) L. Florus. *Histor. Lib.* IV, cap. 2. *Bellum Caesaris et Pompei.* Ap. M. Ant. Lucanasu. *De bello civili.* Amstelodami. 1658.

Sad stopro dolazi Ptolomej, više od 100 godina poslije sv. Luke, koji prvi prozva Jonsko more, Adria. Tako, da kaže jedan franceski naučenjak: »Ptolomèe confond la mer Adriatique avec la mer de Sicile ou la grande mer Jonienne. Cependant l' une et l' autre sont et ont toujours été bien distinctes«. [2]

Ugled Ptolomejev zavede neke, te, počeše zvati Adrijom, ne cijelo Jonsko more od Sicilije do Krete, već samo onaj dio što je blizu Jadranskoga mora. Ali ne ni to vazda.

Pauzanija, koji dolazi poslije Ptolomeja, zove Jonsko more njegovim starim imenom, Jonsko. Govoreći o Keltima, koji osvojiše Macedoniju, piše: »Ces peuples ayant rassemble leurs forces passerent la mer Jonienne, entrérent en Illyrie«. [3] Istina, govori na drugom mjestu, da kod tijesna Mesine, puše s jedne strane s mora Jadranskoga a s druge Tirenskoga. [4] Ali bi ovo moglo značiti da bjesnilo vjetra dolazi od Jadranskoga mora, te na tijesnu zamiješa lađom. Kasnije, Filostrat govori o Adriji, da se miješa sa Toskanskim morem; te je stoga mučno proći Caribdi,

---

[1]) *Ante Historias.* Ap. Giorgi. *o. c.* p. 82.

[2]) *Dictionnaire des Pelerinages.* Malte. col. 1029.

[3]) Pausanias. *Voyage Historiq. de la Grece.* Paris, 1731. Vol. I., p. 14.

[4]) *Ibid.* p. 470.

ali bi i ovo moglo značiti, da oluje, što se dižu pod Caribdim, dolaze od Adrije, premda dosta daleke. Svakako, toliko Pausanija, koliko Filostrat zovu *Adria* sami onaj dio Jonskoga mora, što je blizu Adrije, ali ne cijelo Jonsko more od Sicilije do Krete. Neki navode Solina iz III-ga vijeka, koji veli, da brdo neptunije gleda u Toskansko i u Jadransko more; tako isto sv. Jeronim, u V-om vijeku govori o Adriji da dolazi do Mesine. Svi ovi zovu Adria, onaj dio Jonskoga mora što je uz Jadransko more; a nijesu protegli Adriju do Krete. A i to je opaziti, da ovi ne opisuju mora, već ih nuzgredno spominju. Ipak su se, malo po malo povađali za Ptolomejem; te, regbi da u V-me vijeku zavlada kod većine običaj zvati more između Sicilije i Krete Adria. Ali je to malo trajalo; svijet je uvidio da je to nesmisao geografička; te da je tome kriv Ptolomej; a ne zna se kako je do toga došao. Za Karla Velikoga, počeše se povraćati stara imena Jonskome moru i Jadranskome.

Tabula Peutingerijana, 300 ili 400 godina poslije sv. Luke označuje Jadransko more između Sicilije i Krete; ali nije još do tada bilo zavladalo, da nitko nije zvao Jonsko more, ono more što se nalazi između Sicilije i Krete.

Svakako, sveti je Luka zvao Adria ono more, što su ga do tada tako zvali svi spisatelji grčki i latinski; naime more između Italije i Ilirije iznutra tijesna Otrantskoga; a nipošto nije zvao *Adria* ono more što su ga neki zvali Adrijom nakon 100; 300 ili 400 godina poslije njega.

Dakle, *tabula Peutingeriana* bit će zlatna, ali niti najmanje ne ulazi u naše pitanje. A još ga manje ulaze one druge dvije karte što ih je priložio libelu;

hoću da rečem, *karta Orosijeva* V-ga vijeka, i *karta Isidora Hispalskoga*, VII-ga vijeka. Na sve tri ove karte ja odgovaram onim zlatnim Horacijevim riječima: *sed non erat hic locus*, ili bolje: »*Parturiunt montes...*«

Čudim se g. K. kako je mogao navesti ove tri karte, da s njima potvrdi ono što je kazao: *Tu se dakle drži Luka onih pisaca svoga doba, koji more između Krete i Malte zovu Adria.* Što, zar su pisci doba sv. Luke oni što su živjeli 300—400—600 godina poslije sv. Luke? Sve je ovo jasan dokaz, da g. K. ne nalazi sebi u prilog niti jednoga spisatelja doba sv. Luke, dok se naslanja na toliko poznije sv. Luci, te zove njemu *savremene* one što su 300 ili 400 godina poslije njega pisali.

A, za što se ne drži *Scilaxa, Straba, Tita Livija*, što ih je naveo, »u Malta ili Mljet« na str. 16., da s njima dokaže, kako ne vrijedi moja *apodiktična tvrdnja, da prije Ptolomeja nije niko nazvao Jonsko more Jadranskim?* Za što je zanemario ona tri vrijedna spisatelja, i tako pristao na moje dokaze, da niti jedan od njih nigdje nije nazvao Jonsko more Jadranskim? Neka se povrati na nje; oni doista odlučuju; pa neka u tome traži pomoć i od domaćih i od tuđih učenjaka. — Mislim da sam odgovorio na njegove razloge.

III. **Kopno.** Na str. 29 libela, veli g. K, da sam *bacio koplje* u grm. A to, što mu nijesam odgovorio na neke, ne baš, ozbiljne prigovore; kao na pr. da sv. Luka ne spominje Albansko gorje; i slična. Ja sam mu na dugo i široko odgovorio na sve prigovore, iz auktora; a na ovake, odgovorio sam: *sol guarda e passa*. Neka mi konkretično navede na što mu nijesam odgovorio; a ja ću ga poslužiti. A na neke

stvari nijesam mu odgovorio, jer je o tome na dugo i široko pisano u Meliti; kamo sam ga slao; to mu se ne sviđa, te kaže: *Tako mi nekoliko puta poručuje: To će g. kritičar naći u Meliti strana ta i ta*; — kud će bolje, ne treba mu se mučiti — *ili opet zapovijeda onako sa visoka:* — Ne zapovijedam, već mu naprosto kažem; a bit će sa visoka; jer istina stoji visoko, te prezirom gleda na koprcanje laži. — *neka g. kritičar bolje prouči Melitu.* — Tu nema zla; on mora znati sve što je u Meliti, pošto je kritikuje; a nemam mu ja ponavljati ono što sam kazao u Meliti. Ali mislim, da mu je Melita odveć tvrda, te kaže: — *U istinu pako čovjek čita ju* (Melitu) *i čita ju i na tolikim mjestima razbija glavu, što zapravo hoće da kaže svojim nejasnim stilom.* — Molim da mi navede ta mjesta *nejasna stila*, da vidimo do koga je da su nejasna, ili do pisca ili do čitaoca.

Dalje piše: — *Kad sam ja zapitao Melitu dosta oštrim riječima: kako se usuđuje pisati, da na Mljetu imade mnogo luka, što posve odgovaraju dubini, označenoj u Djelima apostolskima, zašutio je g. P. kao da su mu usta zalivena.* — Neka mi prosti g. K. gdje ću kazati, da nije istina, da je on *mene zapitao dosta oštrim riječima.* On je ovako kazao, bez upita: — *Dok su ovi poslije naporna istraživanja na licu mjesta došli do pomenutih rezultata, usuđuje se pisati »Melita«, da na Mljetu imade mnogo luka, što posve odgovaraju dubini, u Djelima apostolskima.*

Nije baš da se g. K. odlikuje u tačnosti i vjernosti, u navođenju teksta; već i vrijeđa; — *Melita je dakle kazala neistinu, i to znatice i hotice, pišući da na Mljetu ima više takovih luka, a nema ni jedne.* — Hvala g. K. na uljudnim riječima kojima me časti!

A ja što sam kazao to je živa jasna istina svakome poznata, koji pozna Mljet i brodarenje kroz Jadransko more.

Na st. 30. g. K. da dokaže, da ja lažem, napisa cijelu stranu i još dobar dio slijedeće; a to bez smisla i netačno. Ne mogu sve navesti, bilo bi odveć dugo; navesti ću glavno: — *Mjesto na kojem se iskrcao sv. Pavao, mora prema Lukinom izvještaju biti pred ulazom 15 hvati, a nešto podalje 20 hvati duboko.* — Kad smo na ovome da nu da vidimo, odgovarali ovome dubina na Malti. Neka uzme admiralske karte Engleza, te pogleda na Baja di S. Paolo; tu je zabilježeno 20 hvati, ali na četiri (4) milja daleko od obale. — Može li se to reći *pred ulazom?* Ne, brate to, moj se ne zove pred ulazom, još do ulaza ima puno. — *A nešto podalje* pud obale *(pusillum inde separati)*, ne nalaze se 15 hvati, već puno dalje, *multum inde separati;* više od milja. Po računu g. K. *(Malta ili Mljet st.* 13), brod je činio 36.5 milje u 24 sata; to je milju u 40 minuta; dakle, po oluji, da lađa dođe od 20 hvati dubine do 15 hvati, htjelo bi se 40 minuta... Je li to *pusillum?* — Ali, lagano, po oluji brod je činio milju u 40 minuta; ali, sad nije više oluja, već tišina. Da je tada bila tišina vjetra, prem da se more bibalo, kao što biva poslije oluje, jasno nam kaže sv. Luka: mornari spuštavaju lađicu, idu okolo broda, te namjeravaju, u lađici, pobjeći na obalu; a toga ništa ne biva po oluji već po tišini. Da je bila tišina, jasno nam kaže sv. Luka, da su ujutro spustili kormila, a otvorili jedro, te gonjeni jutrnjim vjetricem iđahu k obali: *secundum aurae flatum tendebant ad littus* — To *aurae flatum*, u grčkom je τῇ πνεούσῃ — scil. αὔρᾳ = *aura matutina*; jer, kad je obnoć tišina,

iza oluje, u svanuće se diže vjetrić, a to *burinet* ili *levantin*, a ovdje je *levantin*. Ovo sve dokazuje, da je bila tišina kad su oni mjerili dubinu, okolo ponoći, i za to ne bi brod prevalio milju puta ni u pet ura. Dakle je jasno, da dubina na Malti ne odgovara niti najmanje, dok ona na Mljetu odgovara posve tačno; to jest, između 20 pasa i 15; tri, četiri li minuta; što je tačno *pusillum*.

Čekam g. K. da me i u ovome pobije, ma bilo, ne znam čijom pomoću.

Slijedi on: — *I doista je Melita pred lukom »Porto Cima di Meleda«, označila jedno mjesto sa 20 hvati dubine, a drugo obali bliže kao 15 hvati duboko.* — Tako je. — Za tim veli, da je uzeo admiralsku kartu, te: — *Isporedivši Meliti pridodanu mapu sa admiralskom opazih, da je jedna točka kod Cima di Meleda doista duboka 20 hvati. Ali je to mjesto tako blizu do obale, da bi mornari prije lađom trknuli u obalu, nego bi izmjerili dubinu... A nješto podalje označuje admiralska karta dubinu sa 13 hvati.* — Blažen ko razumije g. K. nalazi 20 hvati, *tako blizu obale... da bi lađom trknuli u obalu; a nješto podalje... 13 hvati*, Dakle, po ovome, sve što se ide dalje od obale, dubina je manja, 20 hvati pa 13!

I ovi ljudi da razlože o moru i o brodarenju! To je previše. Istina, u *Malta ili Mljet*, stavlja: — *Podalje od tog mjesta nalazi se, ali i opet tik obale, dubina od trinaest hvati.* A da sam ja stavio 15, gdje je bilo 13. I zato sam kazao da, ako je 20 tik obale, 13 je dalje; ako je pako 13 bliže obale, ne može 20 biti tik obale. Ili je možda g. K. gledao na karti, te našao zabilježeno 20 hvati, za tim je šestilom izmjerio daleċinu od obale, te našao 2 centimetra... Eto je 20

hvati *tik obale*. A ne zna da ona 2 centimetra znače, možda 40 hvati, a još bliže obale 6 milimetara nalazi 13; ali mi ne treba, mjesto 13 staviti 15, kako on kaže; ja ću uzeti, mjesto 6 milimetara na karti, samo 5 milimetara; i tako ću imati 15 hvati. Neka mi se nitko ne ruga ovome mome razloženju; jer s kim imam posla tako i razložim; red se prilagodíti svačijemu shvaćenju, te i g. K.

Slijedi naprijed, da sam ja odgovorio: — »*Ja sam svojom rukom mjerio dubinu na Mljetu. Dubine su na Mljetu one, što sam ih naveo u Meliti*«! — Tako je, ali bez usklika. — Slijedi: — *Kad bi to i bilo istina, molim čitatelje, neka prosude, koje je mjerenje pravo? Da li ono, što ga izvršiše vojni mornari, koji svojim stručnim znanjem i spravama mjere more na centimetre.* — Tih centimetara nijesam nigdje opazio; to je za g. K. — *ili mjerenje g. P-a, koji za ovakav posao nema ni spreme ni sprave.* — A kako on može kazati da nemam ni spreme ni sprave? Odakle on to zna? Smije li on šta takova kazati?

Ja, Bogu hvala imam spreme da mjerim morsku dubinu uz obalu, gdje dubina ne prelazi 50 hvati, a za toga imam i sprave, a to su: dobra tunja i krugla olova i pasi mornara; drugo ne treba... A sad: *koje je mjerenje pravo*... ili vojnih mornara ili moje? — Pravo je i jedno i drugo; vojnih je mornara i za velike dubine a moje nije za toga. A glede manjih dubina uz obalu, moje je mjerenje ribarsko, i za to tačnije i potpunije. Ribari poznaju dubinu na svakom mjestu, ne samo, nego i kakvo je dno, je li kamenito pržinasto, je li ravno, ili sa ponorima. A sve im je to kao na dlanu, da smiju završi mrežu ili ne, koliko je mogu spustiti. Tačnost ribara u spoznavaju dubine

morske, ondje gdje oni ribaju, vanredna je. Sva mu je muka badava moći nešto prigovoriti mome mjerenju.

Ali, čujte g. K. kako slijedi: — *Ali ja naprosto ne vjerujem, da je gospodin mjerio dubine kod Mljeta, jer se g. P. već više puta teško ogriješio o istinu.* — Ovo mi ne poručuje, već kaže u oči nekom finoćom svojom vlastitom! — Slijedi: — *U svom odgovoru tvrdi gospodin svečano, da je Melitu napisao bez Giorgia. Koliko je u tom istine, pokazao sam u predgovoru isporedivši Melitu sa Giorgijem.* — Bilo bi bolje da je kazao: »isporedivši osakaćene tekste Melite, sa osakaćenim tekstima Giorgia«. A nije *pokazao* da sam ja učinio plagijat knjige Giorgine, već pokazao kaki je on, g. K.; kako se vidi iz onoga što sam prije naveo. Ono vam je ogledalo. Slijedi: — *Na istoj stranici piše gospodin da je uzajmio Giorgijevu knjigu mjeseca siječnja god. 1910., a Melitu napisao još pred Božića god. 1909. A knjižnica iz koje je g. P. uzajmio Giorgija.* — Ja nijesam uzajmio Giorgi iz nijedne knjižnice. Meni je ponudio Mons. Bulić, na plokati Dušica, neko jutro pred Božić g. 1909, da će mi je uzajmiti. A do mjesec dana, kad mu je vrati dr. Alfirević, posla mi je po sluzi. Slijedi: — *daje mi službenu potvrdu, da je g. P. posudio tu knjigu u siječnju god. 1907. i držao kod sebe do prosinca 1910.* — Ta je potvrda lažna i himbena. Dragi Bože! kakim se srestvima služe ovi ljudi proti mene! A da nijesam ja tim ljudima kadgod učinio nešta, na žao? Nikada.

Ali su u laži kratke noge. Zadnjih Jula mjeseca g. 1907. u Rogatcu, neki dan dođem u razgovor, sa Mons. Bulićem i prof. Dr. Smičiklas, da se je Pavao razbio na Mljetu. A nijesam imao ni najmanje na-

mjere o tome pisati, prem da mi Mons. Bulić reče, da pišem. Ovo sam sve naveo u Odgovoru str. 3 i 4. Neka pita g. K. Mons. Bulića, neka kaže je li tako. A sad, ako sam se ja o tome razgovarao Jula g. 1907, kako sam ja mogao iste godine u siječnu uzajmiti knjigu Giorgija, i za što? Dakle ne može biti te službene potvrde: te, ako je ima, tad je lažna i patvorena. Drugo, ja sam god. 1908 izašao iz sjemeništa, a do tada sam bio skupa sa dr. Alfirevićem. A Giorgi što mi ga je uzajmio Mons. Bulić, nalazio se je u Alfirevića; a kad ga ovaj vrati Mons. Buliću, ovaj mi ga posla po sluzi, u moj privatni stan, u kući Nikolić. A da je to bilo god. 1907; ne bi trebalo da mi ga šalje po sluzi, bio bi mi ga dao dr. Alfirević iz ruke u ruku. Pa zar da bi mi bio ostavio knjigu četiri godine? — Dakle je jasno, da je ta službena potvrda lažna, zlobno izmišljena! — *Prosit.*

Samo ću opaziti tačnost matematičnu g. K. Govori, *da je g. P. posudio tu knjigu u siječnju god. 1907. i držao kod sebe do prosinca 1910.* dakle da sam je *proučavao pune tri godine manje jedan mjesec*; a tamo bi bilo tri godine i jedanaest mjeseca. Ja ne bih bio ovo istakao, ali se je on prvi bez razloga meni narugao o matematici, za to sam ovo istakao neka svak vidi, da ti nitko drugi ne će nešta kazati, već onaj koji se u tome nalazi.

Dalje kaže: — *Čovjek, koji se usuđuje takova šta javno napisati, nije sigurno mjerio dubina luka oko Mljeta.* — Sudit će nepristrani koliko istine kaže g. K., kad me čuju.

Bilo je zadnjih Jula mjeseca g. 1909, kad sam došao na Šipan, da pođem pod Mljet, da mjerim dubinu mora, pri ulasku luke pod Školjem (*Cima di*

Meleda) Tražio sam dva vješta mornara, koji bi me odvezli. To je znao vas Šipan. A dva gospodina, učitelj Vlaho Fortunić, i posjednik Jakov Skračić ponudiše se da će doći sa mnom. Ja na to dragovoljno pristanem; jer ću tako imati lijepo društvo. A, nije mi zaista palo ni na kraj pameti, da bi mi jednoč ona dva gospodina trebovala za svjedoke; kako, evo mi sada trebuju. Doista, velika je providnost Božja, te me prati! U 5 sati izjutra odvezosmo se sa Šipana, mi tri i dva vozača. U sve petorica.

U 7 sati pod Mljetom smo. More ravno kao staklo; od nikle ćuha vjetra. Gospodin Skračić vadi tunju s olovom, te spustimo u more, jedno 200 hvati daleko prema vratima luke pod Školjem. Tu nađosmo 37 hvati dubine. Zavozimo bliže obale; kušamo i četiri, i pet puta, te svuda dubina okolo 30 hvati; napokon nađosmo 22 hvata. Još dvije tri *palate;* spustimo olovo, istegnemo ga; te tačno 20 hvati. Svi tada veselo uskliknemo. A konop je mjerio na pàse ribar Boško Dobud (Šiško). Zavozismo malo, te opet spustimo olovo, i nađosmo 19 hvati. — Ala, djeco, još malo. Spustismo i nađosmo nešto manje od 16 hvati. — Još samo jednom. Spustismo; te, tačno 15 hvati. Bogu hvala! sve tačno odgovara. Ovdje je Pavlova lađa spustila sidro. Zavozismo put luke; i, na samim vratima, hotio sam kušati dubinu; i našli smo 9 hvati. Uljegosmo u luku; a kad smo se našli prama malome otočiću, između dvaju vrata, otvore nam se dva mora. Te ću ja: gospodo, nije li divno pogledati ova dva mora! Ovo je mjesto što ga zove sv. Luka *ditalassa* — dva mora. Tad ću zapitati mornare, da li je ova luka sigurna. A oni će mi: »nije, baš najbolje; a valja joj biti vješt, te se po vjetru od juga sakriti

pod ovaj veliki školj. A kad se uljeza na jedra, valja se držati desno, uz školj. A, nevješt, lako da se razbije; jer, ide li lijevo, kako je naravno, da se uhvati Mljeta, sretu ga valovi s onih drugih vrata; te valovi s jedne strane, valovi s druge, okrenu brodom pud maloga školja, te s njime na kraj; nema mu spasa«. Baš se ima biti tako dogodilo brodu sv. Pavla, te svi poskakaše na mali školj, gdje su ih vojnici hotili poubijati, da ne bi isplivali na kopno i pobjegli; ali ih zaustavi centurion; i tako jedni isplivaše, a jedni bjehu preneseni na daskama i na komadima razbijena broda. Na obali dočekahu ih seljaci, koji su vidjeli brod iz bližnjega sela »*Džara*«, te potrčaše da im pomognu; a na žalu im pripraviše vatru, da se ogriju i da se osuše.

Sad neka nepristrani sude, koje ime ide g. K. koji kaza o meni: — *nije sigurno mjerio dubinu luka oko Mljeta . . . i krivotvorivši brojku od 13 na 15 hotio da čitatelje zavede . . .?*

Na str. 31 slijedi g. K. kursivo — kao da su to moje riječi — *Jedno je g. P. svojim pisanjem jasno dokazao, a to je, da kod Mljeta nema dubine, koja bi odgovarala djelima apostolskim niti luke, u kojoj bi se iskrcao sv. Pavao.* — Za čudo mi je, da se može naći osoba, ne velim, donekle izobražena, ali ni najpriprostija, da kaže sve obratno od onoga što je zbilja. Ja sam dokazao, kako dubina na Mljetu, tačno odgovara Djelima Apostolskim, i za to sam naveo četiri svjedoka, tri po imenu i prezimenu — a četvrtome ne znam ime, ali, za stalno zna svaki od one trojice. A da je puno luka na Mljetu, to je poznato, kod nas, i svakome djetetu, da tako sigurnih luka malo je u cijeloj Dalmaciji, prem da obiluje zgodnim lukama. A g. K. usuđuje se kategorično kazati, da sam ja dokazao da

na Mljetu nema luke; govoreći: *Gospodin je dakle opet hotice napisao neistinu pišući, da na Mljetu imade mnogo luka, što posvema odgovaraju dubini označenoj po sv. Luki.* A na str. 34, pere se i svaljuje odgovornost na Balmera; — *Toga međutim* (da nema luka) *nijesam rekao ja, već je to ustvrdio (kako je na tom mjestu naznačeno) pomorski kapetan Balmer.* A na sve ovo služit ću se njegovim riječima, neka sude nepristrani idu li bolje njemu ili meni: — *Ovako pisati cijelome svijetu u lice, ne znam, kako da nazovem, da ne povrijedim ugleda »Bogoslovske Smotre«.* — Ja se ne osvrćem na Bogoslovsku Smotru, koja je pokazala koliko je nepristrana! već se osvrćem na čitalačku općinu — *a opet da upotrijebim dotično ime... No čitatelj vidi i sam, kakav je to pisac »Melite«* — recte Ne Mljeta već Malte...

Reći ću svu istinu, da nijesam ništa razumio od onoga, što donosi g. K. na str. 32. libela: — *Na kratke one opaske g. P. o mojim duljim izvodima, da nije čudo, što mornari nijesu u prvi čas upoznali Maltu, što sv. Pavao nije znao za taj otok, kakovi su »barbari« bili na Malti: odgovorit ću onom poznatom. Horribiliter confutavit me! Dixit: non est verum! I to je sve!* — — Ne znam o čem govori, ni što govori. Kad ja njega pobijam, ne igram se na slijepa miša, već jasno kažem: ovako veli g. K. na str. toj i toj; te navodim tačno njegove riječi; za tim odgovaram...

On veli: *nijesu u prvi čas upoznali Maltu.* — Nijesu je upoznali ni u prvi čas, ni kasnije, jer nitko od njih nije nikada bio na onoj Meliti, već su čuli od onih stanovnika i od Publija, da se zove Melita. A to jasno kaže sv. Luka: *Et cum evasissemus, tunc*

cognovimus, quia Melita insula vocabatur.[1] Da je to bila Malta, bio bi je neki upoznao, ako ne u *prvi čas* a to zaista onda kad su jedrili, jutrnjem vjetricem, za ona tri milja, prije nego dodjoše na obalu, pošto je na Malti toliko daleko od 15 pasa dubine do obale. Nana Malti toliko daleko od 15 pasa dubine do obale. Naravno, da su se oni međusobom pitali, koje je ovo kopno, što ga viđamo poslije četrnaest dana; ali nitko ne zna; dakle nije to Malta. To nam dokazuje i ona riječ: *cognovimus,* ἐπέγνωσαν = *certiores facti sumus, accurata cognitione.* Što zaista ne znači, da su se sjetili kasnije, da je ono Melita. Ne; oni su pitali, a stanovnici kazali su im. Dakle nitkome od njih nije bilo poznato da je to Melita. Pa, je li vjerojatno, da je to Malta? — Ni najmanje. To je bio Mljet.

A na ono: — *kakovi su barbari bili na Malti* — recte: — *Meliti*; ja sam čisto, bistro kazao: »Il che vuol dire, che erano barbari nel vero senso della parola, che parlavano una lingua ignota, che allora si usava; cioè, che parlavano una lingua ignota.«[2] — Ovo sam ja kazao a ne one kule po zraku, što ih on gradi sa riječi *barbari.* A onaj zadnji pozdrav neka drži za sebe.

Na str. 32. g. K. ruga se: — *g. P. znade, da je u jutro toga dana na Malti bilo 20 stupnjeva topline po Celsiu, prem da je bilo konac listopada ili početak studenoga«.* — G. K. onako kako je svuda tačan u svojim navodima, tako je i ovdje. Ja sam ovako kazao: »Te, je li u zimsko doba + 14° C., (jer je kazao g. K. *da je na Malti u zimsko doba poprečna temperatura od + 14.9 C.);* na svrsi oktobra, ili na početku novembra bit će najmanje + 20° C. A sa + 20° C., osjeća li se taka studen, da se svakako

---

[1] *Act.* XXVIII, 1.

[2] *Melita.* pag. 36, lin. 10-12.

treba od nje braniti vatrom? A sa + 20° C. smrzne li se zmija tako, da je kao drvo, dok je oganj ne ogrije?« — Eto je svakome jasno, kako je moj navod osakaćen i izopačen. Ali g. K. zato ne boli glava. To za nj nije ništa neobična.

Evo kako g. K. odgovara na moje dokaze o ljuticama; navesti ću svoje riječi i njegove, neka svatko vidi kako on pobija prigovore:

Moje riječi.

(Odgovor st. 44).

»Na str. 34. veli g. krit. .... *usugjuje se* (Melita) *pet puta apodiktično tvrditi, da na Malti ne može živjeti ni jedna zmija otrovnica. A dokaz zato? Nigdje ni jedne slovke.* — Što će tome dokaz, pošto stvar u sebi daje dokaz. Svakako na Malti nema ljutica niti ih može biti. Ako na nekim našim otocima nema niti ih može biti, puno više ne može ih biti na Malti, koja ima i prah proti otrova: *Per dimostrare poi che Malta attualmente è liberata da vipere velenose, indica la polvere della Cripta di S. Paolo, come prodigiosa e ente salutifera ai morsi*

Riječi g. K.

(Ne Mljet već Malta str. 32).

»Čitajući Melitu čudio sam se odkud joj toliko poznavanje prirodopisa. Gospodin nije prirodopisac, nije ga nikad bilo na Malti, pa ipak odriješito tvrdi, da tamo ne mogu živjeti otrovnice! Al čitajući Melitin original, počeh se domišljati odkuda gospodinu tako tvrdo znanje. Giorgić je nekim strahom nabacio mnijenje, da na Malti prije sv. Pavla nije bilo otrovnica. Iz toga je g. P. Posve logično zaključio, da na Malti ne može niti biti otrovnica. A kad sam zatražio dokaz, odgovara g. P.: »Svakako na Malti nema ljutica niti

di vipere velenose, in modo che se Malta ne sommistra a tutto il mondo il contraveleno...[1] A na onim našim otocima[2] nema toga praška; ipak, donese li se na nje otrovna zmija, nestane je, kako kažu oni stanovnici; a nije *Melita odviše naivna, niti računa na jako naivne čitatelj.* Da zmija otrovnica ne može živjeti na Malti tvrdi učeni Patrizii... *referunt* (Maltesi) *se tutos esse a bestiis venenatis.*[3] A Cornelio a Lapide piše: *Melitae ergo nullum maleficum serpentis genus nascitur, neque nocet aliunde invectum, imo gleba melitensis antidotum est contra venena.*[4] Dokaze je tražio moj kritičar; evo mu ih«.

»Stari Maltezi, čudeći se, što kod njih nema otrovnih zmija, govorahu,

ih može biti, što će tome dokaza, kad stvar u sebi daje dokaz«! Uza sve to ipak je gospodin iznio dva dokaza. Prvi je dokaz Patrizi, koji piše: referunt (Maltesi) se tutos esse a bestiis venenatis. Taj gospodinov dokaz stavljen je prema onom pravilu logike, koje glasi: gdje nečesa nema, tu ga ne može ni biti! Drugi važniji dokaz, da na Malti ne može biti otrovnica jest: Malta ima dapače prah protiv zmija otrovnica. To će od prilike kazati, neka mi čitatelji ne zamjere poredbu, kako bi u Dalmaciji moglo biti ikakove gamadi, kad tamo raste biljka, iz koje se pravi prah protiv gamadi? Ne čudim se, da danas tako mogu govoriti vračari, već se čudim, što tako može da

---

[1]) **Can. Cap. Vinc. Caruana dei Conti Gatto Prot. Ap.** *La Vipera Maltese.* **Malta. 1911. p. 41.**

[2]) *Vidi Melita.* **p. 40.**

[3]) **Carauna. o. c. p. 43.**

[4]) **Cornelius a Lapide.** *Ap. Carauna.* **o. c. p. 44.**

da ih je Erkul od njih sačuvao: — *I nostri antenati avevano un culto speciale a questo dio falso* (Ercole), *perchè tenevano di essere da lui salvati dal veleno della vipera.*[1] Ovi stari bili su pogani, pošto su bili harni Erkulu; jer su kršćani bili zahvalni sv. Pavlu, dakle još prije kršćanstva, prije sv. Pavla, nije bilo ljutica na Malti, niti se itko spominjao kada ih je nestalo, pošto su to pripisivali Erkulu. Nije ih Erkul oslobodio ljutica, pošto ih ona zemlja ne može održati«.

piše ozbiljan čovjek. U Meliti stoji pisano, da Mljetačke otrovnice pogibaju, kad ih prenesu na susjedni otok, a »Odgovor« nosi još veću patku, da Malta ima prah protiv zmijina ujeda. Je li taj prah ikad kome pomogao ili se njime tko izliječio? Kad bi se to moglo dokazati, zaslužila bi Malta svojim prahom na milijune dolara, jer je danas protiv otrovnica svaka znanost nemoćna«.

Odavle se jasno vidi, kako g. K. na svoj način navađa prigovore; ništa ne pobija; o nečemu zbija neslane šale, navodeći poredbe neumjesne i prostačke. A po običaju zabada u Giorgi, prem da u svem ovome nema Giorgija ni u sjeni. A, opet prolazi mukom ono što ga strašno ruši. Nije vidio moj navod o zmijama *Caurana*, ni *A Lapide;* ne osvrće se na štovanje Erkula, što jasno dokazuje, da nije nikada bilo ljutica na Malti. Hram Erkulin i danas je nepobitni spomenik, da na Malti nije nikada bilo ljutica, pošto su ga stari Maltezi sagradili, više od hiljade godina prije Krsta, na čas Erkulovu jer da ih je oslobodio od ljutica.

---

[1]) Carlo Micallef. *Ap. Carauna* u. s.

G. K. krivo kaže, da ja ne mogu znati da na Malti ne mogu živjeti ljutice, jer da *nijesam prirodopisac* ni ikada bio *na Malti*. Puste logike, kad se taki zaključci vode od takih prepostavaka.

A prašku Malteškome ne pripisujem ja nikakovu moć čarojlinu, nego naravi zemlje Malteške, na kojoj ne može živjeti otrovna zmija, kako ne može ni na nekim našim otocima; dapače puno prije ne može na Malti, nego na nekim našim otocima; jer je na Malti zemlja puno žešća proti otrovi, jer njezin prašak i liječi od otrovi, pije je; a prašak onih drugih otoka ne pomaže nimalo proti otrovi, prem da ne trpi ljutice.

Prah Malteški nijesam ja isisao iz prsta, već sam ga naveo po auktorima, prem da sam za nj znao još od djetinstva, po našim mornarima. A na ono, što se on ruga, veleći: *zaslužila bi Malta svojim prahom na milijune dolara*; ovo ću mu navesti: »On attribue des propriétés curatives, analogues à celles de la magnésie, a la substance blanchâtre qui recouvre les porois humides de la grotte. On prétend aussi qu' elle guérit les morsures des reptiles. Il n' est point une seule famille de Malte qui n' en ait une provision; c' est même un objet de commerce assez important. On exporte chaque année une quantité considérable de cette poudre, surtout en Sicile, en Italie et jusqu' aux Indes—Orientales.« [1] — Eto ti izobila dolara!

A sad, na koga pada ruglo?

Na str. 33. Ono što se je g. K potrudio do profesura zoologije, badava je učinio put; podneblje Malteško nešto se razlikuje od ponedblja Zagrebačkoga. Nije li da?

---

[1]) *Dictionnaire des Pellerinages. Malte.*

Mjesto poći k profesoru zoologije bio bi puno bolje učinio da je to pitanje proučio u Giorgi, u koji znade svaki čas zabadati. Giorgi je po sve znanstveno i duboko proučio ovo pitanje; i zato evo ću se njime služiti, da dokažem još jasnije, da na Malti nije nikada bilo otrovnih zmija. Nije ništa čudnovato da na Malti nema ljutica, niti mogu na njoj živjeti. Takovih mjesta ima puno, u kojima ne može živjeti otrovna zmija, kao što sam kazao, na nekim našim otocima, što sam naveo u Meliti. Učeni Giorgi navodi tolika mjesta, gdje nije nikada bilo ljutica, a imaju prašak proti otrovi, kao što ga ima i Malta, a da ne i još bolji; što će reći da ima sastavina još boljih od Malteške zemlje, proti otrovnih zmija. Kaže Dioscorides, da zemlja na otoku Samos, u Egeskome moru: ... *bestiarum ictibus venenisque adversantur.*[1] To se isto ima reći i o zemlji Chio,[2] i o toliko drugim mjestima.

Syllage Florentinska, u kojoj se pripisuju ljekovi, a zove se obično: Ricettario Fiorentino, tiskan g. 1567, veli: *Dall' Elba habbiamo havuto molti anni, et usitato con felicissimo successo* (proti otrovi zmija) *una terra bianca, e rossa, e gialla, tra le quali la bianca è la più eccellente, e dal color in poi è similissima a Bolo Armeno di Galeno.* A tome nadodaje Donzellius: *Le virtù di essa sono con maraviglia giornalmente esperimentate in qualsivoglia sorte di veleno, morso d' animale velenoso.*[3]

A tko da pobroji sva mjesta na kojima nema, niti je ikada bilo otrovnih zmija? Solinus piše: *Athanatis insula alluitur freto Gallico, a Britanniae continente aestuario tenui separata, nec tantum sibi soli sed et aliis salubris locis. Nam cum ipsa nullo serpatur angue, asportata inde terra quoquo gentium invecta sit, angues necat.*[1] A častivi Beda piše: *Hibernia... Nullum ibi reptile videri solet, nullus vivere serpens valet. Nam saepe de Britannia allati serpentes, mox ut proximante terris navigio odore aëris illius attacti fuere, interierunt. Quin potius omnia pene, quae, de eadem insula sunt, contra venenum valent.*[2] Niti to on pripisuje čudu već naravi onoga mjesta: *latitudine su status et salubritate, ac serenitate aërum.* (Ib.) Slično piše i Vitruvius o Ivizi otoku Balearskom: *Ebusos* (Iviza) *omnium animalium, quae nocent, adeo expers, ut nec ea quidem, quae de agrestibus mitia fiunt, aut gerat, aut si invecta sunt, sustineat. Contra est Colubraria (Dragonera) cujus meminisset succurrit: quod cum scateat multo ac malefico genere serpentum, et sit ideo inhabitabilis, tamen ingressis eam intra id spatium quod Ebusitana humo circumsignaverunt. sine pernicie tuta est, iisdem illis serpentibus, qui solent obvios appetere, aspectum ejus pulveris, aliudve (quod verius) procul, et cum pavore fugientibus.*[3]

Razni su uzroci s kojih nema ljutica, u jednome mjestu. Aristotel kaže, da zavisi o naravi mjesta;[4] Beda: od podneblja i zraka;[5] Cardanu: o zraku i o vodama;[6] Epifanije: o paklini u zemlji: *Ubicumque est*

---

1) *Lib. v. de Med. mat.* cap. 129. Ap. Giorgi. o. c. Insp. III. Diat. I.

2) *Ib.* cap. 131. Giorgi. *l. c.*

3) Donzellius. *In Theat. Pharmac.* tit. de terr. Lemur. *u. s.*

---

1 Cap. 25. u. s.

2 *Lib. I. Hist. Ang.* Cap. 1. u. s.

3 Mela. Lib. 2. cap. ult. Ap. Giorgi. u. s.

4 *Lib.* VIII' *Hist. anim*, cap. 29. *Ib.*

5 *u, s.*

6 *Lib.* III. de Ven. cap. 6. *Ib.*

suffitus bituminis consistere nequit serpens. [1] Naši seljaci govore, da je to do zemlje; jer, donese li se na naše otoke zmija otrovna, nestane je. Zemlja naših otoka izgleda kao i ona na Mljetu, ali će svakako biti u njoj neka sastavina, što se protivi otrovi; a tome posve odgovara i ono što se je malo prvo reklo o Ivizi. Ovo se isto ima reći i o Malti. Ali neki vele: a kako spisatelji da ne spominju Maltu? — A koliko će još biti otoka, na kojima nema ljutica, a da ih spisatelji ne spominju. A opet, mislim, da ono što govori Solinus o Gozu, da se razumijeva i o Malti, pošto su blizu jedan drugome, iste naravi, i uzimlju se zamjenično: *Ex parte qua Cercyna est* (otok u Afričkom moru) *accepimus Gaulon insulam, in qua serpens neque nascitur, neque vivit invecta. Propterea jactus ex ea quocumque gentium pulvis arcet anguos, superjactus illico perimit.* [2]

A opet, hram Herkula, što su ga stari Maltezi sagradili njemu na čast, jer da ih je oslobodio od otrovnih zmija; dokaz je jasan, da na Malti nije nikada bilo ljutica. Najgore su zmije na Mljetu: *pepeljuha* (Vipera enim subflava est) i sa *huhorom* (cornutam viperam nuncuparunt... quam Ammoditem vocant). Po svoj prilici, ova je ujela Pavla; jer su barbari gledali kako će se naduti i umrijeti; a, *ab Ammodite percussos festina. ut plurimum, mors sequitur... et vulnus intumescit.* [3]

Kako g. K. tačno navodi tekste svakome je dobro poznato. A evo kako ovdje izopači moj tekst:

---

[1] *In d. Haer. Aloyorum.* Ib,

[2] **Solinus.** Cap. 32. Ap. **Giorgi.** o. c. Diat. II.

[3] *Aetius.* Lib. 13, cap. 25. *Ib.*

Moj tekst (Odgovor. st. 46.) Zgodnih luka na Mljetu, toliko ih je i takih, da ih je malo i u svemu Adrijatiku, gdje obiluju. Ta sama njihova imena to potvrđuju: *Porto Cammera, Porto Chiave, Porto Palazzi* itd.	*Tekst g. Kr.* (Ne Mljet već Malta st. 33.) *g. P. u svakom svinutom komadiću mljetačke obale vidi luku svjetskog glasa. Već puko ime »Porto« govori gospodin, da je to na Mljetu zgodna luka za svaki brod.*

Kako je jasno, prvi je dio posve izvrnut, a drugi je posve izopačen. Ta svaki i najprostiji seljak bez knjige, razumije, da *zgodnost luke* ne označuje ovdje riječ *Porto,* već riječ, *Cammera, Chiave, Palazzi*; *Porto Cammera* znači, da je luka tako sigurna, da se u njoj nalazi brod kao da je u *kamari* (u sobi); a *Porto Chiave* znači, da se u ovoj luci stoji tako zastićen od svakoga vjetra, kao da si pod ključima zatvoren; a *Porto Palazzi*, ako i nosi ime od zgrade, opet je ova luka udobna i sigurna za brodove koliko najbolja palača za ljude. Kome bi to moglo doći na um da sam ja hotio kazati da su te *luke zgodne* za to što se zovu *Porto*, a ne *Cammera, Chiave, Palazzi?* Sačuvao Bog da sam ja šta slična učinio! rekao bi g. K. *Apodiktičnu ovu tvrdnju »Melite« radije ćemo pripisati neznanju već hotimičnom zavaravanju njezinih čitatelja* (Malta ili Mljet st. 16.) Ja ne mogu ovo *pripisati neznanju* g. K.; jer kako da to ne zna jedan sveučilišni profesor? A ne ću pripisati niti *zavaravanju;* jer kako da osoba u onome položaju — (eto kako valja gledati i na *dostojanstvo* osobe, a ne kako piše g. K. u *Ne Mljet već Malta* str. 3) — može zavaravati? — Da što ću kazati? — Ja ništa. A neka sude nepristrani.

Na str. 34. g. K. tuži se na me, što sam upo-

redno štampao svoje riječi sa njegovim, te kaže, da je to znak, *što je moja varka sa Mljetom osuječena.* — Nije kako on kaže, već je sve drugo. Na novo ću usporediti moje riječi sa njegovim, da se vidi tko ima pravo, a tko krivo.

Moje riječi.	**Rijcči g. K.**
»Dove non sarebbe difficile la fuga di qualche prigioniero.«	»Jer se je bojao, da mu sužnji ne bi pobjegli.«

Na ovo g. K. opaža na str. 34: *Poradi toga što sam ja metnuo višebroj mjesto jednobroja, poziva g. P. svijet, neka se uvjeri o mojoj iskrenosti.*

Za čudo mi je da g. K. ne nalazi razlike između, *qualche prigioniero,* i *sužnji*; a još mi je više za čudo, da kad mu se kaže pogrješka, tvrdi, da su ona dva izraza jednaka. Ono što sam ja kazao; *qualche prigioniero* — koji sužanj — posve je vjerojatno; u dugu putu, po kopnu, kroz šume, obnoć, može lako pobjeći *koji sužanj;* jer, ako su bili zakovanih ruka, nijesu noga, da mogu hoditi. A da sam kazao, kako hoće g. K. *da sužnji ne bi pobjegli,* bio bih rekao najveću nesmisao. Dakle je moj tekst bio posve izopačen! A kamo li rugati se: *da se je Julije bojao, da mu sužnji ne bi na Apijevoj cesti poderali obuće.* [1] A opet mi je za čudo kako on može kazati, da je *koji sužanj* — *qualche prigioniero*, jednobroj, dok je ovdje *koji* »zamjenica neodregjena; n. p. hodite *koji od vas* da mi *pokažete* (Riječnik Ivekovića); a *qualche* je« pron. partitivo di quantità indeterminata (Vocab. Ital. Trinchera); a jednobroj je: jedan sužanj — un prigioniero. A *sužnji* nije samo višebroj, već opći broj: svi sužnji...

Na moju opasku, da nije prilično, da kapetan

[1] Dr. Vlmer. Malta ili Mljet. str. 40.

broda pristane poći u Brundizij, opaža g. K. na str. 35. — *Već prva rečenica ovoga navoda jest posvema kriva. Transportu, koji vodi kapetan carske garde, stoji i danas na raspoloženje prvi brod.* — Nije rečenica kriva; jer, ako se kapetan može služiti prvim brodom, opet ima čuti i razloge kapetana broda; te se, glede putovanja na moru, dati od njega voditi. Ta i na drugome mjestu kaže sv. Luka kako je centurijon držao se uz mnijenje kormilara i kapetana broda više nego njegova: — *Centurio autem gubernatori et nauclero magis credebat, quam his quae a Paulo dicebantur* (Act. XXVII, 11). Nu, je li se centurijon držao mnijenja kapetanova da idu onamo gdje mu je kazao Pavao da ne ide, puno prije slijedit će mnijenje kapitanovo da ne idu onamo kamo nije zgodno da idu.

Na str. 36. g. K. piše: — *Cijela dakle tradicija, da se sv. Pavao iskrca na Mljetu, spade na nekoga pokojnog starca i na jedan komad zida.* — Nije to tradicija već spomenik; a je li starac pokojni, on, kad je živio kazao je svome župniku, da je ono zid crkve sv Pavla; a to se je održalo u obitelji, koje je onaj komad zemlje, a da drugi i ne bi znali. Ali opet svatko znade da je ono polje *crkvina.* A prof. Krile, koji drži da se je sv. Pavô razbio na Malti, piše, da je vidio onaj zid, za koji su mu seljaci kazali, da je crkve sv. Pavla.

Slijedi g. K. *Što na Mljetu neki nose ime Pavao i Pavica, ne dokazuje upravo ništa. Ima li na svijetu veće katoličko mjesto, gdje se ne bi djeca krstila imenom sv. Pavla? Razlog je tome, što je sv. Pavao pokraj sv. Ivana i sv. Petra između svih drugih apostola najbolje poznat.* — Ovo dokazuje puno. A velika je razlika od drugih većih ili manjih katoličkih mjesta.

U mjestima bližnjim Mljetu bit će imena Pavla jedan, najviše dva na sto, a na Mljetu bit će preko deset na sto. A g. K. ne može s manje a da ne zabode u Giorgi: — *Ja bih se dakle sramio taj plagijat Giorgijev ponovno iznositi na vidjelo.*

Da je imena Pavla čak više na Mljetu nego igdje u okolici dokazuju ovi podatci iz *Prave Crvene Hrvatske*. Navodim broj 502 i 503 gdje je popis sa Mljeta, za *Crveni Križ* i drugo, a u istim brojevima i popis bližnjih mjesta.

Broj 502 od 5. XII. 1914.

U četiri popisa s Mljeta, ima osoba 255, a od ovih *Pavao* 13 a *Pavica* 9; skupa 22. Iz okolice u sedam popisa: tri iz Dubrovnika, te iz Brgata, Suđurca, Orašca, Gruža, ima osoba 193, a od ovih *Pavao* ni jedan, a *Pava* 1, skupa = 1.

Broj 503 od 12. XII. 1914.

U četiri popisa s Mljeta, ima osoba 108, od ovih *Pavao* 5, a *Pava* 3; skupa 8. Iz okolice u sedamnaest popisa: četiri iz Dubrovnika, četiri iz Župe, te Rijeka, Čepikući, Trnovica, Mravinjca, Lisac, Butjera, Trnova, Kotezi, Podimoč, Visočani, ima osoba 383, a od ovih *Pavao* 2, a *Pava* 6; skupa 8. Dakle na Mljetu od osoba 363 ima *Pavla* br. 30; a u okolici od osoba 576 ime *Pavla* br. 9.[1] Mislim jasno je da je golema

[1]) Da se još jasnije vidi navodim iz popisa na Mljetu od 115 osoba deset zadnjih redaka: *(Prava Crvena Hrvatska* Br. 502. od 5. XII. 1914). »Market Jela Mihova, Market Nika, Market *Pavla*, Market Nike, Vicemović *Pavla*, Gjivanović Ana, P., Palunčić Jele, G. Benković Ivka F., Benković *Pavla* N., Nodilo Marija, Vicemović Marija P., Čumbelić Marija V., *Pavla* Matana A., Skurla Marija, Matana Kata V. Matana Jele P., Stražičić Ane P. Seršen Ane G., Matana *Pavla* N., Matana ud. Marija N., Čumbelić Marija P., Gjurović Marija P., Dabelić *Pavla* N., Vicemović Marija N., Nodilo ud. Marija, Matana udova *Pavla*«. — Dakle od 26 ženskih imena ima 7 Pava; a ime dotičnih otaca ili muževa naznačeno je sa *P.*, šte će biti Petri ili Pavli, ima ih 6, te neka budu pola Pavli, eto 3 više.

razlika između Mljeta i okolice o imenu Pavla, prem da na Mljetu nema ni crkve posvećene sv. Pavlu. Je li ovo plagijat Giorgija?

Na str 37, g. K. piše: — *G. P. počinje svoj »Odgovor« riječima, da nijesam pobio nijedne točke u Meliti, i završuje ga bilješkom, da ja mojom kritikom nijesam pobio nijednog njegovog dokaza.* — Istina, rekao sam, jer mi nije srušio nijedan dokaz za Mljet. Neka mi kaže, koji je moj dokaz on oborio.

Slijedi: — *Na ovo moram ja samo da utvrdim odčinjenicu, da g. P. na mnoge moje prigovore nije odgovorio ni riječi.* — Ja sam odgovorio na sve njegove prigovore, ma bile i od male vrijednosti. Svatko može vidjeti u Odgovoru, da sam mu odgovorio na najmanje šestdeset (60) prigovora; a prešao sam preko nekih, i to posve malo, od nijedne vrijednosti i što ne ulaze u pitanje.

Sad g. K. navodi neke prigovore, na koje, da nijesam odgovorio. Nikud bolje. To i želim. Kaže... *moji dokazi stoje. Navest ću samo neke.* Zašto neke? bješe navesti sve.

— *Ako ih je vjetar tjerao na Mljet, morali bi na svom četrnaest-dnevnom putovanju bar na čas vidjeti kakovo kopno.* — Vidjeli ga, ne vidjeli ga, što za to? Prije, da ga nijesu vidjeli; jer po oluji šiloka, ne vidi se kraj ni na tri, četiri milje daleko; a oni sve do Mljeta ne će bit bili nigdje manje od dvadeset milja daleko od kraja; zato lako da nijesu vidjeli kraj. A da su i vidjeli. Ništa za to. Čemu da sv. Luka to spomene? Slijedi: — *Iz riječi, quia Melita insula* **vocabatur**, *ne može se izvoditi da taj otok bio bi njima nepoznati Mljet.* — Iz te riječi *vocabatur* jasno se izvodi da je taj otok bio nepoznati Mljet; a tako se isto to izvodi i iz riječi *quamdam insulam.*

Da se jasno prestavi čitaocima moja egzegeza i egzegeza g. K. navesti ću poredno moju i njegovu egzegezu, pa neka sude koja je prava koja li kriva:

Moja egzegeza đacima III. gimnazij. razreda

Da je otok Mljet ona Melita o kojoj govore Djela Apostolska, jasno nam dokazuju ona dva izraza sv. Luke: »quamdam insulam«, i »Melita insula vocabatur«.

Sv. Luka govori, da će doći na neki otok: »In insulam autem quamdam oportet nos devenire«. Ovo navodi Sirski prijevod: „Verum in insulam quandam ejuciendi sumus“. Ovaj otok, ne može biti Malta; jer sv. Luka govori o nekom nepoznatom otoku, »quandam insulam«; što, zaista ne bi bio kazao da je govorio o Malti, posve poznatu otoku. Uvijek se sv. Luka na isti način izrazuje, gdje govori o nepoznatim mjestima: »Venimus in locum quemdam, qui vocatur Boniportus«; i »In insulam quandam decurrentes, quae vocatur Cauda«. Dapače, ono: »In insulam autem quamdam«, a da ništa ne dodade, kao što je dodao na drugom mjestu: »qui vocatur Boniportus« i: »quae vocatur Cauda«, znači, da je onaj otok bio posve nepoznat. Ali, kad govori o poznatim mjestima, tada ih naprosto imenuje: „Subnavigavimus Cyprum“ — »Venimus Lystram« — »Devenissemus contra Gnidum« — »Adnavigavimus Cretae juxta Salmonem«. Tako, da je onaj otok bio Malta, bio bi kazao: »Melitam insulam oportet nos devenire«. Za stalno ne bi bio kazao »quamdam«. A i ona riječ »oportet«, znači, da imaju negdje doći, kamo ni najmanje nijesu imali

Egzegeza g. K. na sveučil. katedri teolozima(*)

»Do kako čudnih i smiješnih prigovora dolazi neki...(**) *Iz toga što Actus Apostolorum pišu: »In insulam autem quandam oportet nos devenire«, zaključuje* neki, *da se Pavao iskrcao na Mljetu, jer mu ovaj otok nije bio znan.* (a) *Kad bi to bila Malta, morao bi anđeo* (b) *reći: In insulam Maltam* (c) *oportet nos devenire.*

Samo po objavi Božjoj mogao je Pavao saznati, da će iz te bure izaći živ. Iz istoga izvora mogao je lako znati, kako se zove otok, na koji će zapasti. Ili je možda i samomu Gospodinu Bogu otok Mljet za onda bio nepoznat? Ili se anđeo poput starijih ljudi nije mogao dosjetiti onaj čas, kad je s Pavlom govorio kako se zove otok Mljet? Anđeo nije Pavlu javio ime otoka, jer to nije bilo potrebno. Što bi Pavlu koristilo, da mu je anđeo rekao: In insulam Maltam oportet te devenire, kad je Pavao do sada upravo toliko poznavao Maltu, kao i Mljet?

Tek otočani rekoše našim putnicima, da se to kopno zove Melita. (e) *»Et cum evasissemus, tunc cognovimus, quia Melita insula vocabatur. Točnije morao bi prijevod glasiti vocatur jer u grčkom tekstu stoji prezenat* καλεῖται

Tu nadovezuje neko: *Izraz sv. Luke kaže, da ta Melita nije bila Malta, onaj dobro poznati otok, već posve nepoznati Mljet. Da je to bila Malta,* ***ne bi Luka kazao vocabatur, kojom riječi obično ozna-***

*) Riječi, kursivom, sve su g. K. a moje su obično pismo.

**) Ja sam stavio *neki* mjesto *Melita*, što je u tekstu, jer mislim, da je tako pristojnije u predavanju sa katedre. Rekoh o g. K. da predaje na sveučilištu, jer je on tu profesor; a o meni sam kazao III. gimn. razred, jer sam ja to djeci predavao u III. razredu.

doći — ali, red nam je doći. I ona riječ *vocabatur*; *Quia Melita insula vocabatur*; — ὅτι Μελίτη ἡ νῆσος καλεῖται,[1] znači, da je ta Melita nepoznata — Mljet — Malta.

Svuda sv. Luka kad govori o nepoznatim mjestima, upotrebljuje riječ *vocabatur* ili vocatur — καλεῖται — Tako govori: *In civitatem David quae vocatur Betlehem*[2] — καλεῖται Βηθλεέμ. — *Venerunt in locum, qui vocatur Calvariae*[3] — καλούμενον κρανίον *Ad montem qui vocatur Oliveti* — καλούμενον ἐλαιῶν[4] — καλουμένου ἐλαιῶνος[5]. — *Ibat in civitatem, quae vocatur Naim*[6] — καλουμένην Ναΐν. Odavle se zaključuje, da, toliko: *Betlem Kalvarije*, *Maslinsko brdo*, *Naim*, koliko *Melita*, ni*čuje nešta nepoznata, već bi pisao: quia Melita insula erat. Da je neko samo malo listao po Lukinim pismima, ne bi nikad slijepo prepisao Giorgia i stavio tako smiješan prigovor. U svom evanđelju piše Luka: In civitatem David, quae vocatur Betlehem; venerunt in locum, qui vocatur Calvariae. Dvaput piše u evanđelju, a jedanput u samim djelima: Mons qui vocatur Oliveti.* (f)

Prema tomu bi sv. Luka, koji je boravio sa sv. Pavlom u Jerusalemu poznavao Kalvariju, Maslinsko brdo i Betlehem upravo toliko, koliko i otok Mljet. (g). (Mljet ili Malta str. 29. i 30).

[1]) *Act* XXVIII, 1.
[2]) Luc. II, 4.
[3]) *Id.* XXIII, 33.
[4]) *Id.* XIX, 29; XXI,37.
[5]) *Act.* I, 12.
[6]) Luc. VII, 11.

jesu bili poznati Teofilu, komu sv. Luka piše; a ova je nepoznata Melita, Mljet. Na poznata mjesta Teofilu, ne stavlja sv. Luka *vocatur* — καλεῖται, već čisto označuje: Creta, Syracusa, Regium, Puteoli, Appii forum, tres Tabernas; tako, da je onaj otok bio Malta, bio bi kazao: Melita. Sv. Luka ovdje označuje jasno *Mljet*; dakle se sv. Pavao razbio na Mljetu a ne na Malti.

Nijesam hotio prekidati tumačenje g. K.; a sad ću učiniti svoje opaske, označiv slovima njegov tekst: — a). Ne, *da ovaj otok nije bio poznan Pavlu*, već da je uopće nepoznan otok; što se ne može reći o Malti, ali se ima reći o Mljetu. — b). Ne govori anđeo već Pavao. c). Nijesam ja tu stavio *Maltam* već *Melitam*. — d). Sve ovo: — *Samo po objavi Božjoj . . .* pa dovle: *kao i Mljet*, nije drugo već neslane i neumjesne prispodobe. Rašta molim g. K., da se ne uvrijedi, jer nemam nijedne namjere vrijeđati, ali moram tumačiti, te crnu kazati, crno; a bijelu, bijelo. — e) Dakle nijedan od mornara broda aleksandrijskoga nije nikada bio na onome otoku, niti je za nj znao. Pa da je taj otok Malta? — Ni najmanje. — f). Sudit će nepristrani, da li je moj prigovor smiješan, i ima li šta sa Giorgijem. — g). Što ga ovdje ulazi, da sv. Luka ne bi poznavao Betlehem, **Maslinsko brdo**,

ni Kalvariju? Tko je ikada kazao da to sv. Luka nije poznavao, ali nije poznavao Teofil, kome je sv. Luka pisao; pa bio Teofil osoba, ili kršćanska općina, svejedno, za to kaže *vocatur*.

Čudim se, kako nešta takova, može, ma i samo pomisliti, a kamo li pisati g. K., u svome položaju. Na pr. Ja pišem svome znancu u Kini, koji nikada nije bio u Dubrovniku; već, što je čuo o njemu govoriti; te mu opisujem jednu moju šetnju. — »Izašli smo sa istočne strane grada, što se zove — *vocatur* — Ploče; došli smo do jedne spile, što se zove *vocatur* — Spila Betina; a prama nama je otok, što se kroz svu zimu zeleni, a zove se — *vocatur* — Lokrum«. Pitam ovdje, tko će reći, da su meni nepoznate, Ploče, Betina spila i Lokrum?... Nijesam ja zato kazao, zove se *(vocatur)*, jer da ja ne poznam ta mjesta; već sam kazao zove se (vocatur) što ta mjesta nijesu poznata mome prijatelju u Kini. A da sam pisao nekome, koji dobro pozna Dubrovnik, bio bih pisao: »Pošlismo na Ploče; došli smo do Spile Betine; a prama nama je, kroz svu zimu zeleni, Lokrum. Tako je isto sv. Luka pisao Teofilu, *vocatur*, o Meliti, o Kalvariji, o Maslinskom brdu, o Betlemu; ne da nije Luka poznavao Melitu, Kalvarije, Maslinsko brdo, Betlem; već Teofil koji je živio na zapadu, nije poznavao Kalvarije, Maslinsko brdo, Betlem, a ni Melitu, koja nije bila, mal da ne nitkome poznata. Dakle ta Melita, nije ona posve poznata Melita (Malta). Neka se jednom uvjere protivnici, a ne tvrdokorno protiviti se istini poznatoj.

Meni je g. K. kazao: *da sam samo malo listao po Lučinim pismima*... A što da ja njemu na ovo rečem? — Nijesam naučan vrijeđati, i sačuvao me

Bog; već jednostavno kažem neka nepristrani sude, tko je po ovome više *listao po Lučinim pismima*, ili bolje: tko je pravo razumio sv. Luku a tko krivo.

Ja nijesam hotio odgovarati, na neke neumjesne prigovore, ali izazvan, moram odgovoriti.

G. K. slijedi: — *Što su otočani istrčali brodolomcima u susret, i naložili vatru, ne slijedi, da su došli k Mlječanima.* — Istina, da su po tome mogli doći i k Lastovcima; ali pošto se ovdje govori o Meliti, to su došli k Mlječanima. A, onaj priček, što sam opisao u Meliti, posve odgovara Lučinu pismu, i našim običajima na otocima pri moru.

G. K. slijedi: — *Još se nikada nikomu nije postavio javan spomenik samo zato, što je dobro stojeći gazda.* — A tko to kaže, da su Publiju postavili spomenik? i to baš onome Publiju što je pogostio Pavla? Ja sa sanjarijama ne razložim, već sa čistim dokazima.

G. K. slijedi: — *Iz toga, što je na otoku bio jedan bogataš, ne slijedi da su ostali bili fukare, pa ni to da se sv. Pavao iskrcao na Mljetu* — Je li jedan bio bogataš, ne slijedi da su svi ostali fukara, ali slijedi da je jedan prvi *(primus)*. A iz pisma Lučina nigdje, niti iz daleka, ne pomalja, da je bilo drugih dobrostojećih; da su bili gostoljubivi, to je jasno; samoga se Publija gostoljubivost ističe; pa zar, da je bilo više gazda, da se nebi u čem istakla njihova gostoljubivost? Tko to može vjerovati? Nije druge: ili nijesu bili gostoljubivi, ili nije bilo više gazda; gostoljubivi su bili, dakle nije bilo više gazda. A to je posve naravno za Mljet a ne ni najmanje za Maltu. Dakle se je Pavao razbio na Mljetu a ne na Malti.

Slijedi g. K. — *Ludo je reći; tko ide k liječniku, taj nema svoje kuće.* — Istina, ali nije ludo reći, da

se siromah stidi, da mu uljegne u posve siromašnu kuću, odličnija osoba; te rađe on ide k njoj. Onaj te je živio na selu, među siromasima, to posve dobro shvaća. Ovo što piše sv. Luka odgovara na dlaku onome što se zbiva u jednome siromašnome selu, je li u nj stigao liječnik; a na Meliti je Pavao smatran kao liječnik; jer, kad su otočani vidjeli, da je on ozdravio Publijeva oca, navale u kuću Publijevu sa bolesnicima: *Et cum orasset, et imposuisset ei* (ocu Publijevu) *manus, salvavit eum. Quo facto, omnes, qui in insula habebant infirmitates, accedebant, et curabantur.* A i ovo *omnes* posve odgovara Mljetu, gdje je bilo posve malo stanovnika, te su svi došli k Pavlu; a ni najmanje to ne odgovara Malti, gdje je bilo gradova i puno stanovnika; kako da svi (*omnes*), dođu k njemu?

A opet je vjerojatno, da su svi oni stanovnici primili i vjeru kršćansku; jer, one *infirmitates*, uz tjelesne mogu značiti i duhovne; a u duhovnim, ono *curabantur* značilo bi obraćenje na pravu vjeru. A i ono: *qui etiam multis honoribus nos honoraverunt;* moglo bi značiti da su slušali Pavla i primili od njega vjeru Krstovu; jer je to najveća čast što su mogli Pavlu iskazati. Sve nam dakle govori, da su se stanovnici Melite pokrstili. A to je za Mljet posve vjerojatno: ljudi gostoljubivi, prostodušni, a posve ih malo, za tri mjeseca uz Pavla, i uz njegove drugove; to dolazi po sebi. Ali ne biva tako za Maltu. Da su se Maltezi pokrstili, na glas Pavlov, bila bi tu postala glasovita općina kršćanska; a tamo nema niti traga kršćanstvu, na Malti, za dulje od 100 godina poslije sv. Pavla. Za Ptolomeja, više od 100 godina kasnije, na glasu je pogansko praznovjerje, na Malti, tu su u

velike štovani Juno i Herkul — koji da ih je oslobodio od zmija — i njihovi su hramovi na glasu. A u javnim epigrafama daje se božanstvena čast caru.[1] Pa da je Pavao bio na Malti tri mjeseca? To nije niti najmanje vjerojatno.

Rekoh, da se je zbilo na Meliti ono što se i danas zbiva na selu, kad u nj dođe liječnik. Ovo sam vidio svojim očima: — Prosu se glas, u selu, da je stigao liječnik, iz grada, i da je odsio kod župnika. U čas; kuća je župnikova puna bolesnika; starih i mladih, muških i ženskih. Neprestano dolaze i odlaze. Dvojica drže ispod ramena jednoga bolesnika — više ga nose nego vode — Ona žena nosi dijete u naručju, a drugo vodi za ruku, a treće se drži materina skuta te trči za njom. — Dobre duše zašto tako mučite bolesne? Gospodin bi liječnik došao i k vašoj kući, da obađe bolesne. — K našoj kući! što govoriš ako Boga znadeš! ta dobro znaš i sam, da ne bi imao gdje stati nogom! Mi smo naučni, ali gospodin liječnik, kako bi uljegao!? — Kad se ovo danas zgađa u siromašnim selima; pa, ne ćete da se je tako zbilo na Mljetu, gdje je bila šaka siromašnih seljaka, što su ubjegli pokolju i paljenju što su počinili rimljani, otrag nekoliko godina; ili su se naselili sa bližnjih otoka, kad su čuli za ono poklanje.

Sve zagovara Pavlov dolazak na Mljet, a sve protiv Malte. I slijepi vide da se je Pavao razbio na Mljetu a ne na Malti, samo paze li ozbiljno na riječi Lučine.

Slijedi g. K: — *Nigdje ne stoji, da je na poznatom otoku prezimila samo jedna ladja.* — Da ih

[1]) Quint. *in Descr. Melitae.* Gualter. *in inscript. Melit.* Gruter. p. 415 n. 3. Ap. Giorgi. o. c. p. 263.

je prezimilo i više, ne dira ni najmanje u naše pitanje; a opet, po riječima Lučinim, vjerojatnije je da je bila prije jedna sama nego ih više: *Post menses autem tres, navigavimus in navi Alexandrina, quae in insula hiemaverat* — A poslije tri mjeseca, otplovismo na lađi Aleksandrijskoj koja bijaše prezimila na otoku — Meni se čini, da, ono: »koja bijaše prezimila na otoku«, znači: da se je lađa našla slučajno na otoku, primorana od zime; i zato, da je bila sama; a da je bilo više lađa, kao na Malti, ne bi bio istaknuo sv. Luka: *quae in insula hiemaverat* — koja bijaše prizimila na otoku, — već bi bio kazao: *navigavimus in navi Alexandrina* — otplovismo na jednoj lađi Aleksandrijskoj — Ta svak znade da je tu prizimila, kako i sve ostale lađe. Svakako bio bi rekao sv. Luka, nešto što nije trebalo kazati, da je bio na Malti; a sv. Luka ne kaže nigdje ništa bez potrebe. Dok, na Mljetu red mu je kazati: *koja bijaše prezimila na otoku;* jer dolazi pitanje, otklem ta lađa na Mljetu, tako nepoznatom otoku, gdje nema već malo siromašnih seljaka; tamo brodi ne dolaze. Istina, tamo nema brodova; ali se je ova lađa našla, primorana da se zaštiti od zime, te je tu prezimila. Eto i odavle jasno da je Pavao bio na Mljetu a ne na Malti; to govori svaka riječ Lučina; ali valja mozgati sv. Luku, a ne letimice čitati ga; i tako činiti da sv. Luka govori ludosti, i netačnosti.

Slijedi g. K. — *Nije sv. Pavao čekao tri mjeseca na otoku jer je to bio Mljet, več zato, što po zimi nije smio dalje.* — Sv. je Pavao čekao tri mjeseca na otoku, baš zato, jer je taj otok bio Mljet; jer se nije dalo izaći iz Jadranskoga mora, gdje je ljuta zima; a da je bio na Malti, bio bi odmah nastavio svoj put; jer na Malti zadnjih oktobra ili prvih novembra, zima

ne priječi putovanje na moru. Čujmo jednoga učenjaka: »Le long séjour de saint Paul à Mélita fut donc forcé, les communications de cette île avec les pays voisins étant trés-rares, surtout dans la mauvaise saison, ce qui, encore uni fois, n' a jamais pu se dire de Malte... Il semblerait d' aprés cela que saint Paul, ou plutôt le centenier a la garde duquel il était confié, fut obligé d' attendre qu' un navire, arrêté comme lui a Mélita, remît à la voile, ce qui prouverat que l' île, temoin du naufrage de l' apôtre, etait bien loin d' être aussi fréquentée que l' étais la Malte de la mer de Sicile, méme a l' époque dont il s' agit«[1]:

Ovako razloži onaj, koji ozbiljno uči sv. Luku. Sve je, da se Pavao razbio na Mljetu.

G. K. slijedi: — *Na pustom Mljetu ne bi Pavao čamio tri mjeseca, gdje mu je dalmatinsko kopno bilo tako blizu.* — Mislim da ovaj prigovor nema smisla za Mljet; a mogao bi se donekle iznijeti za Maltu. Pavao nije bio gospodar sobom raspolagati, jer sužanj. A opet sva je prilika, da Mljećani tada slabo su imali brodica, jer, kad su ih rimljani poklali, izgorjeli su im stanove i lađe. A oni, što su ubjegli pokolju i sakrili se po spilama, nijesu mogli sakriti lađe; a kamoli snije nije im ih bilo lako nabaviti. A opet i da su imali lađa, i da je Pavao bio slobodan poći po Dalmaciji; neka ne misli g. K. da je u zimsko doba lako prebroditi kanal mljeski. Ta, ništa više od 50 godina otrag, prošla bi zima a da nijedna mljeska lađa ne bi pošla do Dubrovnika; a bi li se koja usudila, često bi skupo platila; toliko puta, kao mladičak, čuo sam govoriti: izvratili su se mljećani i potopili se. Nitkome, koji ikoliko pozna sve okolnosti, ne će mu ni pasti

[1]) *Dictionnaire des Pelegrinages.* u. s.

na um, da je moguće, da bi bio Pavao ostavio Mljet, za ona tri mjeseca, da pođe na kopno Dalmatinsko. Ali, da je Pavao bio na Malti, doista bi bio proputovao onaj napučeni i prosvijetljeni otok, bio bi kušao gostoljubivost onih ljudi; te, svakako, bilo bi se nešta zgodilo vrijedna da zabilježi Luka. Ali nema ništa do bolesnih seljaka gdje idu k Pavlu, i on ih ozdravlja. Pa da se u svem ovome ne vidi jasno Mljet? a tko da pomisli na Maltu? Neka se mozga sv. Luku, pa će biti svakome jasno, da se je Pavao razbio na Mljetu, a nipošto na Malti.

G. K. slijedi: — *Opraštajući se sa otočanima, mogao je Pavao tako lijepo uzeti darova od Maltanaca, kao i od Mlječana.* — Ovdje se ne govori o darovima, već o stvarima potrebnim za put; *Qui etiam multis honoribus nos honoraverunt, et navigantibus imposuerunt quae neccessaria erant.* — Koji su nam iskazali velike časti, a kad smo imali otploviti, naložiše ono što nam je bilo od potrebe — Onaj, koji ovdje prevađa *neccessaria* sa *darove*, mislim da izvraća sv. Pismo; a to ne smije biti. Otočani su dali Pavlu i drugovima ono, bez čega, oni nijesu se mogli staviti na put. Sv. Luka stavlja τὴν χρείαν — tako potrebno, da bez toga ne može biti. Ovu istu riječ upotrebljuje sv. Luka i na drugim mjestima, da označi stvari tako potrebite, da bez njih nipošto ne može biti. Isus kaže Marti, da je samo jedna stvar potrebna — *Porro unum est necessarium* — ἑνὸς δέ ἐστι χρεία.[1] Od potrebe je Isusu i večera, ali ne tako, da se ne može biti bez nje; jedino je od potrebe *hrana duše,* što je Marija odabrala. Tako su i otočani dali Pavlu i drugovima, ono što im je svakako bilo od potrebe — *neccessaria,*

[1]) Luc. X, 42.

— za put — *navigantibus.* A bilo je zato od potrebe *neccessaria;* jer se to nije moglo drukčije nabaviti. Dakle, ti su otočani bili Mlječani; jer, na Mljetu nije bilo dućana ni prodaja. Dakle je Pavao bio na Mljetu a ne na Malti; jer se je na Malti moglo nabaviti sve što se je hotjelo. Valja ozbiljno učiti sv. Luku a ne — *neccessaria* — τὴν χρείαν — prevađati sa *darovi.*

G. K. nastavlja: — *Da se sv. Pavao iskrca na Mljetu, bio bi nam sv. Luka spomenuo, zašto se lađa spustila sve do Sirakuze; i što je još čudnovatije, zašto je lađa ploveći prema jugu mimoišla Regij, a tek na povratku iz Sirakuze, pristala uz Regij.* — Razlog za što se lađa, idući s Mljeta, spustila do Sirakuze; nije bio taki, da ga je trebalo spomenuti; jer, nije baš Sirakuza tako van puta kad se izađe iz Adrije, da se pođe na tijesno Mesine; mjesto se držati obale Italije ide srjedinom Jonija, i tako izgubi nekoliko puta, ali ne baš toliko, da treba da zna Teofil. A, onaj razlog za koji su se svratili u Sirakuzu, kako mislim da je. nije nekud niti išlo spomenuti ga. A opet, mislim, da ga Luka, indirektno i spomenuo. Ono *neccessaria* — τὴν χρείαν — ne može značiti, da je to sve što im treba za vas put do Puteola; nije moguće ni pomisliti, da je to za vas put, već za kratko vrijeme, barem do Sirakuze, pošto je to najbliži grad veliki onima što dolaze iz Adrije, gdje mogu nabaviti sve što im treba. A opet ne ide da to spomene sv. Luka. Nigdje sv. Luka ne govori o hrani, osim jedino na polasku iz Melite; jer je trebalo da kaže, da označi oskudicu hrane; a kako su imali čim da se stave na put, u jednom nepoznatom otoku. Ja mislim, da su se svakako imali svratit u Sirakuzu, da se oskrbe hranom. Da li je bio još koji drugi razlog, ne treba ga znati.

Eto, ja sam kazao zašto su se svratili u Sirakuzu, idući s Mlieta; a sad, neka mi kaže g. K.: Zašto bi se imali svratit u Sirakuzu, idući s Malte.

Ono što slijedi: *Zašto je lađa mimoišla Regij*; to je *još čudnovatije* za g. K., koji regbi, da ne zna gdje je Sirakuza, gdje li Regij. Iz Adrije, da se svrati brod u Sirakusu, ne mimoilazi Regij, već je daleko od njega više od 60 milja; i zato je nesmisao kazati, da lađa koja dolazi iz Jadranskoga mora, da pođe u Sirakuzu, mora mimoći Regij. A na povratku iz Sirakuze, pristaje se naravno, uz Regij. Nešto više zemljopisa!..

G. K. svršava: — *Tursko gospodarstvo nije sve do danas moglo da uništi na Istoku uspomenu na sv. Pavla; još su je manje mogli uništiti na Mljetu, koji se davno oslobodio njihova jarma.* — Tek je minulo dvista godina, kako su barbareški gusari prestali plijeniti Mljet; a prije njih plijenili su ga neretvanski gusari. Mljet je bio, u neku ruku svratište svih gusara na Jadranskom moru, zbog njegovih krasnih luka, kamo bi se krili i odmarali. Koliko puta nije bio popaljen Mljet! Te tako su bili uništeni i spomenici o sv. Pavlu. Osta onaj komad zida njegove ckve, u Džari, blizu luke *Pod Školjem;* ali je živa ostala uspomena na sv. Pavla; nju nije nitko uništio, ona je i danas živa u srcu onih stanovnika, i cijele okolice.

A što ne čine neki da unište uspomenu sv. Pavla na Mljetu! Eto kako navališe na mene, što hoću da očuvam naše svetinje! Što ih na to potiće? — To oni sami znadu; a bolje je da ne kažem... I neki su Maltezi navalili, ali oni zaslužuju i pohvalu, jer tim pokazuju ljubav i štovanje prema sv. Pavlu; samo bi

imala tomu odgovarati i forma. Dokazi su što rješavaju pitanje, a ne uvredljive riječi.

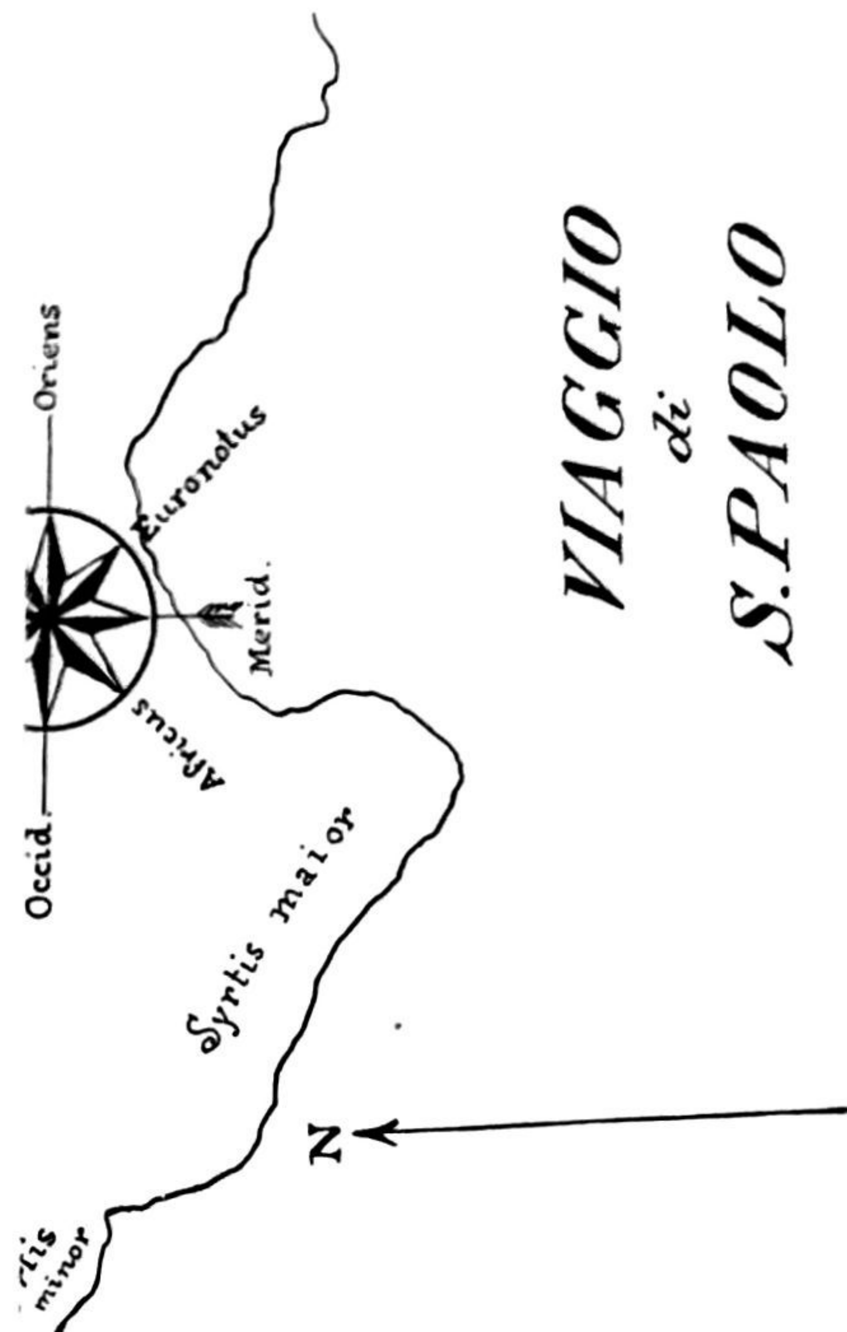
Mislim, da sam odgovorio na sve prigovore, i da g. K. ne će više kazati, da mu ne odgovaram. Ako još ima kaki prigovor, neka ga slobodno iznese, ali jasno i konkretično.

Na str. 38 libela, još piše g. K., da, *Giorgia pobiše mnogi tako, da mu je u biblikumu ostala samo uspomena na strašan poraz.* — Nije nitko pobio Giorgia; nekoliko uvrijedljivih riječi ne pobijaju debelu učenu knjigu, na temelju nepobitnih dokaza. Ne samo da nije nitko pobio Giorgia; ali se još nije ni rodio, niti će se roditi, da ga pobije. Giorgiju *u biblikumu,* zbilja učenih teologa, *ostala je*, ne *samo uspomena na strašan poraz* našega nehajstva prama velikoj našoj svetinji, što je on tako jasno dokazao da je naša, već i slava veleuma i dike njegova naroda.

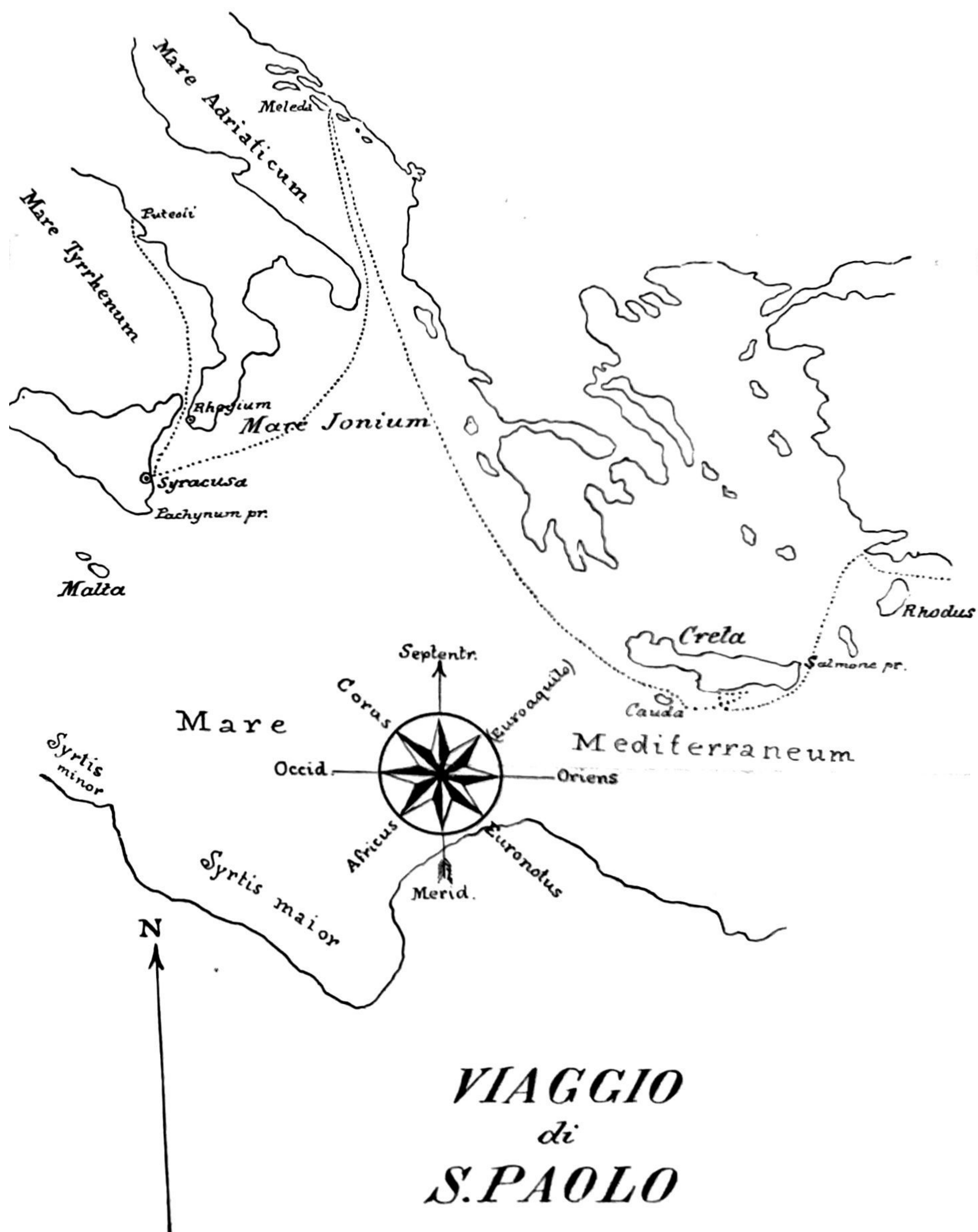
A sad hoće g. K. da opravda one svoje divne izraze prema meni. *Na odgovor g. P-a ne bi bili ni pera zamočili, da nas nije toliko u njemu izazivao.* — Dà, ako se to zove pobiti sve njegove prigovore. Ali on može slobodno izazivati: ja znam što mi naređuje kršćanstvo i uljudnost. Razumijem, da ću bit otkrio koješta, što ne će biti nekome od velike časti; ali ja nijesam napadao, a morao sam se braniti; a pošto se nije radilo samo o znanstvenim pitanjima, već i o časti; za to je bila moja dužnost da otupim one otrovne strijele, da ne dosegnu do mene.

Opet, s jedne strane imam zahvaliti g. K. što mi je dao prilike da sve to jasnije dokažem kako se je Pavao razbio na *Mljetu* a ne na *Malti.* I za to mu velim: *Da gloriam Deo.* Priznaj istinu.

A sada neka nepristrani sude je li smjela »Bogoslovska Smotra«, pošto je donijela onake uvrede proti mene, odbiti moj odgovor i moju obranu. Onaj, te je čitao finu (!) raspravu, proti mene, dr. Vimera, neka pročita i moj odgovor, pa neka sudi tko ima pravo. *Fiat lux.*

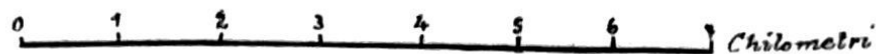


Carta I.


Mare Adriaticum
Meledi
Mare Tyrrhenum
Puteoli
Rhegium
Mare Jonium
Syracusa
Pachynum pr.
Malta
Creta
Rhodus
Salmone pr.
Cauda
Septentr.
Corus
Euroaquilo
Occid.
Oriens
Africus
Euronotus
Merid.
Mare
Mediterraneum
Syrtis minor
Syrtis maior
N
VIAGGIO
di
S. PAOLO

Carta II.

Scala



Mare Adriatico

Porto mezzo di Meleda (sovra)

Porto Chiave

Porto Camera (Okuklje)

ISOLA DI MELEDA

Prožura

Maranović

Koriti

Chiesa di S. Paolo

Porto cima Meleda

Krvara

Ps. Debela

Turkovica

Ps. Gruj

Direzione della nave

V. Preč

V. Zaglava

V. Mastinova

Porto Sablonare

Ps. Blaca

Mare Adriatico

O N S E

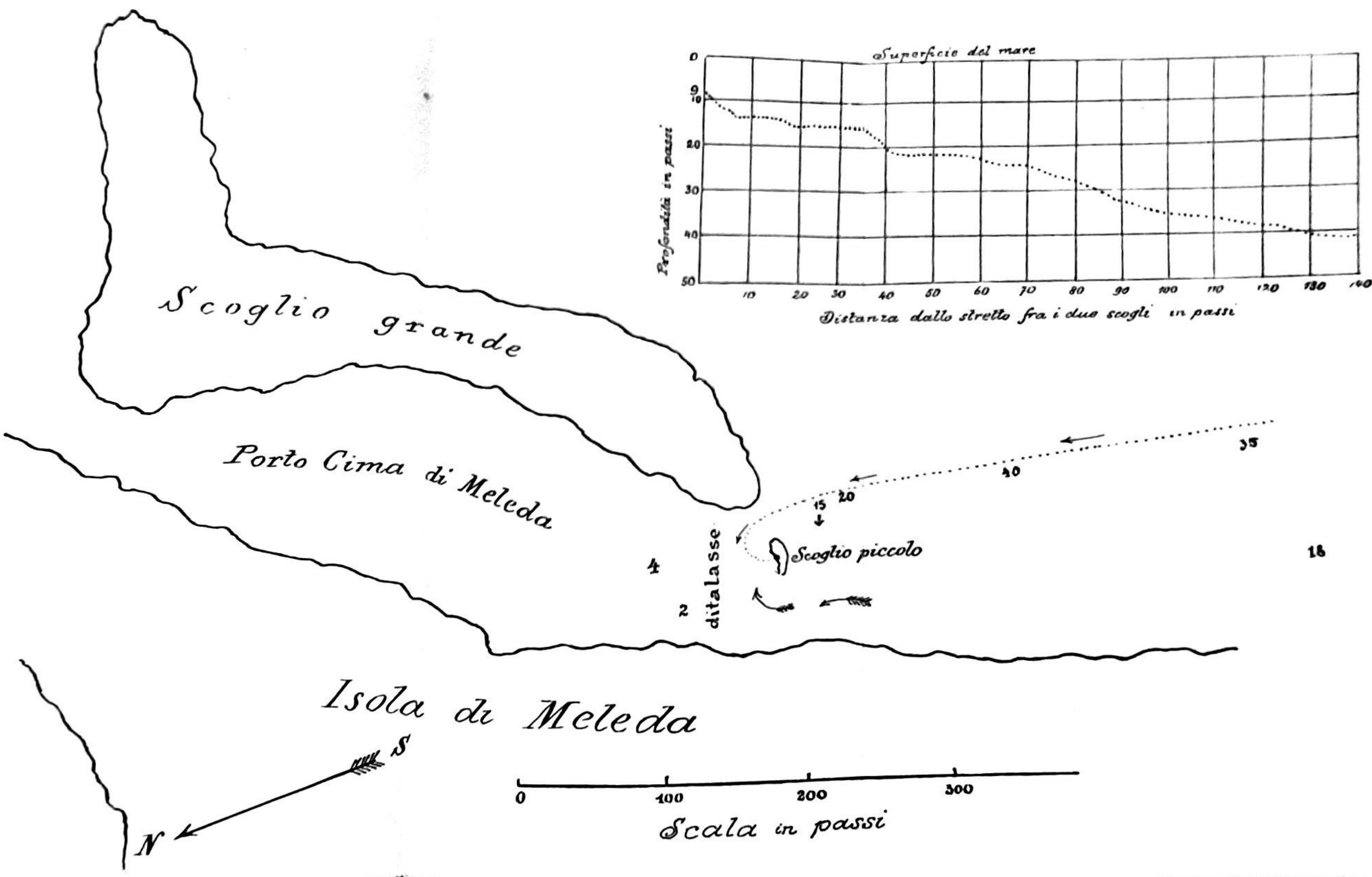
Isola

MELEDA

(la metà orientale)

Le profondità sono segnate in passi

Carta III.



Superficie del mare
Profondità in passi
0
10
20
30
40
50
9
10
20
30
40
50
60
70
80
90
100
110
120
130
140
Distanza dallo stretto fra i due scogli in passi
Scoglio grande
Porto Cima di Meleda
Scoglio piccolo
ditalasse
4
2
15
20
40
35
18
Isola di Meleda
S
N
0
100
200
300
Scala in passi

